

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικών και Καποδιστριακών
Πανεπιστήμιον Αθηνών

Σχολή Οικονομικών & Πολιτικών Επιστημών

Τμήμα Τουρκικών Σπουδών και Σύγχρονων Ασιατικών Σπουδών

ΠΜΣ Γεωπολιτικής Ανάλυσης, Γεωστρατηγικής Σύνθεσης και Σπουδών Άμυνας
και Διεθνούς Ασφάλειας

Ονοματεπώνυμο: **ΝΗΡΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ**

Αριθμός μητρώου: **201510111**

Γνωστικό Αντικείμενο: **ΣΥΣΤΗΜΙΚΗ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ - ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ**

Επιβλέπων Καθηγητής: **Δρ. Ιωάννης Μάζης**

Βοηθοί Επιβλέποντες: **Δρ. Γεώργιος Ανεψιού**

Δρ. Ιωάννης Κωτούλας

Τίτλος εργασίας: **Η Γνωμοδότηση του Διεθνούς Δικαστηρίου (ICJ) περί της, συμφώνου [ή μη] με το Διεθνές Δίκαιο, μονομερούς διακήρυξης ανεξαρτησίας του Κοσόβου (22 Ιουλίου 2010): Νομική αποτίμηση και γεωπολιτική ανάλυση των εκτιμώμενων επιπτώσεων της προωθούμενης ανεξαρτητοποίησης, στο Γεωγραφικό Σύμπλοκο των Βαλκανίων και της Ανατολικής Μεσογείου"**

Αριθμός λέξεων: **27.500**

Προθεσμία κατάθεσης εργασίας: **15 Ιουνίου 2017**

Ημερομηνία κατάθεσης εργασίας: **9 Ιουνίου 2017**

Δήλωση: Με την υποβολή της παρούσας και τη συμπλήρωση του ανωτέρω πίνακα, βεβαιώ ότι έχω αναγνώσει και κατανοήσει τις πολιτικές και τους κανονισμούς του ΕΚΠΑ και του ΠΜΣ σχετικά με την αξιολόγηση των εργασιών και τα ακαδημαϊκά παραπτώματα.

*Η παρούσα Διπλωματική εργασία
αφιερώνεται στη μνήμη του Πατέρα μου*

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η εκπόνηση της παρούσης εργασίας δεν θα ήταν δυνατόν να πραγματοποιηθεί, χωρίς την αμέριστη συμπαράσταση και υποστήριξη της συζύγου μου, Ευαγγελίας Μαυρογένη και των δυο μου παιδιών, Γιώργου και Ελβίρας, οι οποίοι με στήριξαν από την αρχή μέχρι το τέλος των μεταπτυχιακών μου σπουδών και τους οποίους νιώθω την ανάγκη να ευχαριστήσω θερμά. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους δύο επιβλέποντες διδάσκοντες Κυρίους, Γιώργο Ανεψιού και Ιωάννη Κωτούλα, οι οποίοι με την επιστημονική τους κατάρτιση και καθοδήγηση, συνέβαλαν τα μέγιστα στην εκπόνηση της εργασίας.

Τέλος, νιώθω την ανάγκη να ευχαριστήσω τον Καθηγητή Ιωάννη Μάζη, ο οποίος με μύησε στην επιστήμη της Γεωπολιτικής και τη μεθοδολογία της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης, παρέχοντάς μου πολύτιμη γνώση, η οποία θα με βοηθήσει στην μετέπειτα πορεία μου, ως Αξιωματικού της Πολεμικής Αεροπορίας.

Αθήνα, Μάιος 2017.

Περιεχόμενα

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	4
ΛΙΣΤΑ ΑΚΡΩΝΥΜΙΩΝ	7
ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	9
ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΒΟΜΒΑΡΔΙΣΜΟΥΣ ΤΟΥ ΝΑΤΟ ΜΕΧΡΙ ΤΟ ΑΙΤΗΜΑ ΤΗΣ ΣΕΡΒΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗ ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΗ ΤΟΥ ΔΔΧ	11
Σύντομο Ιστορικό:	11
Η Απόφαση 1244/1999 του Σ.Α του ΟΗΕ:	14
Το Σχέδιο Ahtisaari:.....	15
Η διατύπωση του Ερωτήματος από τη Σερβία προς τη Γενική Συνέλευση των Η.Ε:	17
Η στάση της Ελλάδος:	19
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	21
1.1 Γενικές Παρατηρήσεις	21
1.2 Επισκόπηση Βιβλιογραφίας.....	22
2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	25
2.1 Περιγραφή εφαρμοσθείσας μεθοδολογίας.....	25
2.2 Ανάλυση του θέματος με βάση την ορολογία της Συστημικής Γεωπολιτικής Αναλύσεως.....	27
2.3 Ερευνητικοί Περιορισμοί – Προϋποθέσεις.....	29
3. ΣΥΣΤΗΜΙΚΗ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ.....	31
3.A. Ανάλυση της επίδρασης του Γ.Π εντός του Συστήματος.....	31
3.A.1 Ανάλυση Γ.Π στο Υποσύστημα Α (Αλβανία – Κόσοβο – Κοιλάδα Presono).....	31
3.A.2 Ανάλυση Γ.Π στο Υποσύστημα Β (Κόσοβο – ΠΓΔΜ)	35
3.A.3 Ανάλυση των Πυλώνων Ισχύος του Κοσόβου.....	39
3.A.3.1 Πυλώνας Ισχύος Οικονομία	40
3.A.3.2 Πυλώνας Ισχύος Άμυνα/Ασφάλεια	46
3.A.3.3 Πυλώνας Ισχύος Πολιτική:	53
3.A.3.4 Πυλώνας Ισχύος Πολιτισμός/Πληροφορία:	60
3.B. Νομική Ανάλυση της Γνωμοδότησης Του ΔΔΧ για το Κόσοβο.....	72
3.B.1 Στοχευμένη περιγραφή του νομικού πλαισίου – Ο ρόλος του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης	72
3.B.2 Νομική αποτίμηση της Γνωμοδότησης.....	75
3.B.2.1 Το περιορισμένο εύρος της ερμηνείας του ερωτήματος	75

3.B.2.2 Η αναδιατύπωση του ερωτήματος	79
3.B.2.3 Ερμηνεύοντας την Απόφαση 1244/1999 του Σ.Α των Η.Ε	83
3.B.2.4 Επιμέρους συμπερασματικές παρατηρήσεις επί της Γνωμοδότησης.....	87
3.B.3. Πιθανές προεκτάσεις της Γνωμοδότησης του ΔΔΧ στα αποσχιστικά κινήματα της Ευρώπης.....	92
4. ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΑΝΑΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΙΣΧΥΟΣ	99
4.1 Ο Γ.Π της Απόφασης του ΔΔΧ: Αιτία σταθερότητας ή αποσταθεροποίησης του Συστήματος;.....	99
4.2 Οι Συνιστώσες του Υπερσυστήματος	105
5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	109
6. ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ	115
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Α»	117
ΟΙ ΧΑΡΤΕΣ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ/ΣΥΜΠΛΟΚΟΥ – ΥΠΟΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ - ΥΠΕΡΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	117
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Β»	121
Η ΑΠΟΦΑΣΗ 1244/199 ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΤΩΝ Η.Ε	121
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Γ»	122
ACCORDANCE WITH INTERNATIONAL LAW OF THE UNILATERAL DECLARATION OF INDEPENDENCE IN RESPECT OF KOSOVO.....	122
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	123

ΛΙΣΤΑ ΑΚΡΩΝΥΜΙΩΝ

Γ.Σ / G.A	Γενική Συνέλευση / General Assembly (του ΟΗΕ)
ΔΔΧ / ICJ	Διεθνές Δικαστήριο Χάγης / International Court of Justice
ΔΝΤ	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
E.E	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΗΕ / UN	Ηνωμένα Έθνη / United Nations
ΟΔΓ	Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΠΓΔΜ / FYROM	Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας / Former Yugoslavia Republic Of Macedonia
Σ.Α / S.C	Συμβούλιο Ασφαλείας / Security Council (του ΟΗΕ)
E.C	European Commission
EEAS	European External Action Service
EULEX	European Union Rule of Law Mission in Kosovo
ICG	International Crisis Group
ICTY	International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia
IDMC	Internal Displacement Monitoring Centre
KFOR	Kosovo Force [of NATO]
KLA	Kosovo Liberation Army
KSF	Kosovo Security Force
MKSF	Ministry for KSF
NATO	North Atlantic Treaty Organization
NLA	National Liberation Army
OSCE	Organization for Security and Co-operation in Europe
PIG's	Provisional Institutions of Self-Government
SAA	Stabilization and Association Agreement
SRSG	Special Representative of the Secretary-General

UDI	Unilateral Declaration of Independence
UNMIK	United Nations Mission In Kosovo
UNODC	United Nations On Drugs and Crime

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η εκπόνηση μιας διπλωματικής εργασίας θα πρέπει σαφέστατα να ακολουθεί τους κανόνες της ενδεδειγμένης έρευνας επί του θέματος, της επιστημονικής τεκμηρίωσης, της επιχειρηματολογίας, της παράθεσης των επιστημονικών πηγών και της αντικειμενικής (κατά το δυνατόν) και άνευ συναισθηματισμών, ανάλυσης γεγονότων, συμπεριφορών και κριτικών. Ταυτόχρονα, η επιλογή του θέματος θα πρέπει να γίνεται κατά τρόπον, ώστε η μελέτη να συνεισφέρει στην επιστημονική κοινότητα μια νέα επιστημονική ματιά και νέα στοιχεία για το θέμα.

Το θέμα της παρούσης πτυχιακής μελέτης, κινείται εντός των γνωστικών πεδίων της Γεωπολιτικής και του Διεθνούς Δικαίου και αποτελεί ζήτημα το οποίο προκάλεσε ποικίλες αντιδράσεις στις τάξεις των νομικών του Διεθνούς Δικαίου, των διπλωματών, των πολιτικών και των γεωπολιτικών και στρατιωτικών αναλυτών. Ως εκ τούτου προσφέρεται για θέμα Διπλωματικής Εργασίας ενός Προγράμματος Μεταπτυχιακού στο πεδίο της Γεωπολιτικής, παρέχοντας ταυτόχρονα τη δυνατότητα να μελετηθούν, αφενός ο βαθμός στον οποίο η απόφαση αυτή ως γεωπολιτικός παράγων, επιδρά στο γεωπολιτικό περιβάλλον σε τοπικό, περιφερειακό και διεθνές επίπεδο και αφετέρου οι σημαντικές νομικές παράμετροι, που οδήγησαν το Διεθνές Δικαστήριο στη συγκεκριμένη απόφαση.

Ωστόσο, μια μελέτη η οποία επιχειρεί να εξετάσει ένα θέμα που διχάζει, όχι μόνον τους προαναφερθέντες επιστημονικούς κλάδους, αλλά και κρατικούς δρώντες, ενέχει κινδύνους ως προς την ουδετερότητα και την αμεροληψία της. Η παρούσα μελέτη δεν έχει ως αφετηρία την *a priori* υποστήριξη κάποιας θέσης εκ προοιμίου διαμορφωμένης, εντούτοις δεν εκφεύγει της αναγκαστικής επιλεκτικής πρόσληψης των δεδομένων, λόγω των υφιστάμενων περιορισμών τους οποίους αντιμετωπίζει ο ερευνητής, τόσο ως προς τα ζητήματα που αξίζει να αναλυθούν, όσο και ως προς την μεθοδολογία που θα ακολουθηθεί, εφόσον αυτά αποτελούν αντικείμενα της «υποκειμενικής» επιστημονικής συνείδησης του ερευνητή.

Έχοντας υπόψη τα ανωτέρω, πρωταρχικός στόχος της παρούσης εργασίας είναι να θίξει με μια καινούργια επιστημονική ματιά, νομικά ζητήματα γεωπολιτικής ανάλυσης και δευτερευόντως Διεθνούς Δικαίου, με στόχο τη συνεισφορά στην προαγωγή του θεσμού και να αναδείξει την ανακατανομή ισχύος που προκαλείται από τον γεωπολιτικό παράγοντα του θέματος που εξετάζεται.

Συγκεκριμένα, θα εξεταστεί η περίπτωση της Γνωμοδότησης του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης (ΔΔΧ) για την Ανεξαρτητοποίηση του Κοσόβου και ειδικά η επίπτωση αυτής της δικαστικής Απόφασης στην πορεία της εξέλιξης του ζητήματος της Ανεξαρτητοποίησης της συγκεκριμένης περιοχής, καθώς και οι συναρτώμενες συνέπειες αυτής της εξελικτικής διαδικασίας (η οποία ακόμη είναι σε ώριμο στάδιο εξέλιξης) στα γεωπολιτικά δεδομένα σε περιφερειακό (στο υποσύστημα της περιοχής των Βαλκανίων και δη των Δυτικών Βαλκανίων, και στο ευρύτερο αντίστοιχο υποσύστημα της Ανατολικής Μεσογείου), ή και ευρύτερα, σε παγκόσμιο επίπεδο.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΒΟΜΒΑΡΔΙΣΜΟΥΣ ΤΟΥ ΝΑΤΟ ΜΕΧΡΙ ΤΟ ΑΙΤΗΜΑ ΤΗΣ ΣΕΡΒΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗ ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΗ ΤΟΥ ΔΔΧ

Σύντομο Ιστορικό: Το Κόσοβο ή «Πεδίο των Μαύρων Πουλιών», σύμφωνα με τη σερβική γλώσσα,¹ βρίσκεται στην καρδιά των δυτικών Βαλκανίων και παραδοσιακά αποτελούσε αναπόσπαστο τμήμα της Σερβίας, τόσο γεωγραφικά όσο και ιστορικά. Οι δύο μεγαλύτερες εθνότητες που κατοικούν στο Κόσοβο τους τελευταίους αιώνες είναι οι Σέρβοι και οι Αλβανοί, με αρκετές δημογραφικές ανακατατάξεις μεταξύ των πληθυσμών και τελικά την δημογραφική υπερίσχυση των Αλβανών, από το 19^ο αιώνα και μετά. Τόσο οι Σέρβοι όσο και οι Αλβανοί, χρησιμοποιούν περίπου, την ίδια λέξη για να περιγράψουν την νότια αυτή επαρχία της Σερβίας. Στα αλβανικά η λέξη είναι «*Kosona*» και στα σερβικά «*Kosovo and Metochia*», όπου η λέξη «*Metochia*» προέρχεται από την Ελληνική λέξη «μετόχιον», που σημαίνει «*Μοναστηριακή κατοχή/περιουσία*», λόγω των 1300 και πλέον ορθόδοξων εκκλησιών και μοναστηριών που βρίσκονται διάσπαρτα στην περιοχή.²

Η συνύπαρξη των δύο εθνοτήτων στα χώματα του Κοσόβου σημαδεύτηκε από αιματηρή αντιπαλότητα, η οποία σύμφωνα με τον Ευάγγελο Κωφό³ πηγάζει από τη διαρκή εναλλαγή ρόλων «κυρίαρχου – υποτελούς» καθ' όλη τη μακραίωνη ιστορία της περιοχής. Ωστόσο, η σέρβο-αλβανική διαμάχη για το Κόσοβο εδρεύει κυρίως σε ιδεολογικό και πολιτιστικό επίπεδο, εφόσον και για τις δύο εθνότητες δεν αποτελεί, απλώς μια περιοχή της ευρύτερης πατρίδας τους, αλλά ένα ιερό ιδεολογικό και εθνικό σύμβολο.

Για τους Σέρβους, το Κόσοβο αποτελεί την «Ιερή Γή», όχι μόνον γιατί αποτέλεσε την έδρα της Σερβικής Ορθοδόξου Εκκλησίας από το 1253 και μετά, αλλά διότι παράλληλα πρεσβεύει ότι οι Θερμοπύλες για την Ελλάδα. Στα χώματα εκείνα έλαβε χώρα η “Μάχη του Κοσόβου”, τον Ιούνιο του 1389 μεταξύ των

¹ “Kos” στα σέρβικά σημαίνει «μαύρο πουλί» και “Kosovo” σημαίνει «το πεδίο των μαύρων πουλιών». Βλ. Batakovic’, D., “Kosovo and Metohija Living in the Enclave”, edited by D. Batakovic’, εκδ. Institute for Balkan Studies, Belgrade, 2007, σσ. 9

² Όπ. ανωτέρω.

³ Βλ. Κωφός, Ε., “Το Κοσσυφοπέδιο και η Αλβανική Ολοκλήρωση”, εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ, Αθήνα, 1998, σελ. 29.

Σέρβων και των πολυπληθέστερων Οθωμανών, με τους Σέρβους να πέφτουν ηρωικά στη μάχη, η οποία στη συνέχεια υπήρξε καταλυτικός παράγοντας στη διαμόρφωση της Σερβικής εθνικής ιδέας.⁴ Οι Αλβανοί από την πλευρά τους θεωρούν το Κόσοβο ως το λίκνο της εθνικής αλβανικής αναγέννησης,⁵ εφόσον ιστορικά, στην πόλη της Πριζρένης (Prizren) το έτος 1878 έγινε η σύσταση του «Αλβανικού Συνδέσμου (Λίγκα του Prizren) με στόχο αρχικά, την αφύπνιση των Αλβανόφωνων και την εξασφάλιση αυτονομίας εντός της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, αργότερα όμως θα ζητούσαν την ίδρυση ανεξάρτητου αλβανικού κράτους.⁶ Ενδεικτικό του ιδεολογικού δεσμού των Αλβανών με το Κόσοβο αποτελεί το σύνθημα που έχουν υιοθετήσει, «*Δεν υπάρχει Αλβανία χωρίς το Κόσοβο και αντιστρόφως*».⁷

Η εναλλαγή ρόλων «κυρίαρχου – υποτελούς» μεταξύ Σέρβων και Αλβανών στο Κόσοβο, οριοθετείται από την έναρξη της κυριαρχίας των Οθωμανών στα Σερβικά εδάφη και συνεχίστηκε για αιώνες, μέχρι και το τέλος του Β'ΠΠ, όπου υπό τον κομμουνιστή ηγέτη της Γιουγκοσλαβίας Josip Broz Tito τον Ιούνιο 1945, το Κόσοβο αποκτά ένα είδος διοικητικής αυτονομίας, εντός των ορίων της Δημοκρατίας της Σερβίας, ενώ με το Σύνταγμα του 1974 προήχθη σε αυτόνομη επαρχία.⁸ Τον Νοέμβριο του 1989, ύστερα από τροποποίηση του Συντάγματος της Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Σερβίας, ο πρόεδρός της, S. Milosevic, καταργεί ουσιαστικά το καθεστώς της αυτονομίας του Κοσόβου, κίνηση που συνοδεύτηκε από τις έντονες διαμαρτυρίες των αλβανόφωνων. Το 1991, όταν συνέβη το κύμα ανεξαρτητοποιήσεων των Ομοσπονδιακών δημοκρατιών της Γιουγκοσλαβίας, οι Αλβανοί του Κοσόβου διενήργησαν δημοψήφισμα μεταξύ 26 και 30 Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους και κήρυξαν ανεξαρτησία στις 19 Οκτωβρίου 1991, η οποία όμως αναγνωρίστηκε μόνο από την Αλβανία.⁹ Η σερβική καταπίεση προς τους Αλβανούς υπό το καθεστώς Milosevic αυξήθηκε και η κατάσταση σιγά-σιγά κλιμακώθηκε, με αποτέλεσμα να προκαλέσει την παρέμβαση του Συμβουλίου Ασφαλείας του Ο.Η.Ε,

⁴ Για τον καθοριστικό ρόλο της Μάχης του Κοσόβου το 1389, στη διαμόρφωση της Σερβικής εθνικής ιδέας, βλ. στο Judah, T., «*The Serbs: History, Myth and the Destruction of Yugoslavia*». New Haven and London: Yale University Press, 1997, σσ.29-47

⁵ Κωφός, Ε., Όπ. ανωτέρω, σσ 29-36

⁶ Για την ίδρυση και τη δράση της Λίγκας του Prizren βλ. περισσότερα στο Vickers, M., «*The Albanians* », εκδ. I.B.TAURIS, Νέα Υόρκη, Λονδίνο, 1995, σσ. 28-52.

⁷ Βλ. Vickers, M., Pettifer, J., «*Albania: From Anarchy to a Balkan Identity*», εκδ. HURST, Νέα Υόρκη, 1997, σσ. 142.

⁸ Βλ. Independent International Commission on Kosovo, «*THE KOSOVO REPORT*», εκδ. Oxford University Press, New York, 2000, σσ. 34-35.

⁹ Κωφός, Ε., Όπ. ανωτέρω, σσ 102.

το οποίο αφού εξέτασε την κατάσταση, εξέδωσε τα ψηφίσματα 1199, 1203 και 1239¹⁰ σύμφωνα με το κεφάλαιο VII του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, στα οποία καταδίκασε τη βία στην κρίση του Κοσόβου, τόνιζε την ανθρωπιστική κρίση και την καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των προσφύγων, παράλληλα όμως, αναγνώριζε την εδαφική ακεραιότητα της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας (ΟΔΓ).

Οι διαπραγματεύσεις που ξεκίνησαν στο Rambouillet της Γαλλίας το Φεβρουάριο 1999 μεταξύ της ΟΔΓ και των Αλβανόφωνων του Κοσόβου, είχαν ως αποτέλεσμα μια σειρά από συμφωνίες, γνωστές ως Rambouillet Accords,¹¹ οι οποίες περιλάμβαναν σχέδιο συντάγματος για το Κόσοβο που εγκαθίδρυε αυτοδιοικούμενα όργανα με ευρείες εξουσίες. Οι συμφωνίες προέβλεπαν επίσης την διατήρηση της ειρήνης στην περιοχή με την παρουσία διεθνούς στρατιωτικής δύναμης υπό την αιγίδα των ΗΕ και την άμεση ανάκληση των σερβικών αστυνομικών και στρατιωτικών δυνάμεων. Η σερβική ηγεσία στο Rambouillet δέχτηκε τελικά διεθνή στρατιωτική παρουσία στο Κόσοβο, αλλά απέρριψε τον όρο για τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος μετά την παρέλευση τριών ετών, πράγμα που θα οδηγούσε στην ανεξαρτησία της σερβικής επαρχίας. Ταυτόχρονα όμως, οι συμφωνίες του Rambouillet επιβεβαίωναν την ανάγκη για τη διατήρηση της εδαφικής ακεραιότητας της ΟΔΓ, τόσο στο προοίμιο όσο και στα σχετικά άρθρα.¹² Συνεπώς, το Κόσοβο προβλέφθηκε να μετατραπεί σε μια αυτοδιοικούμενη περιοχή με υψηλό βαθμό αυτονομίας, εντός των ορίων της Σερβίας, που θα διέθετε ανεξάρτητα όργανα αυτοδιοίκησης. Η ΟΔΓ λίγες μέρες μετά και παρά την συμφωνία, θα προσπαθήσει να δώσει το τελικό χτύπημα στο Αλβανικό αντάρτικο του KLA (Kosovo Liberation Army), με αποτέλεσμα να προκαλέσει την επέμβαση του NATO με βομβαρδισμούς, οι οποίοι ξεκίνησαν το Μάρτιο του 1999 και διήρκεσαν μέχρι τον Ιούνιο του ίδιου έτους.

¹⁰ Βλ. S/RES/1199 (1998)- 1203 (1998) – 1239 (1999)

¹¹ Βλ. το πλήρες κείμενο των συμφωνιών στο http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/990123_RambouilletAccord.pdf Τελευταία επίσκεψη: 23/1/17.

¹² “Recalling the commitment of the International Community to the sovereignty and territorial integrity of Federal Republic of Yugoslavia”, παρ.4 στο Προοίμιο, pg.3, όπως ανωτέρω.

Η Απόφαση 1244/1999 του Σ.Α του ΟΗΕ:

Η επέμβαση των Νατοϊκών δυνάμεων στην ΟΔΓ εκδηλώθηκε με βομβαρδισμούς για 11 εβδομάδες, από τις 24 Μαρτίου ως τις 10 Ιουνίου 1999¹³, συνέπεια των οποίων ήταν να καταστραφεί μεγάλο μέρος των υποδομών της χώρας και να χάσουν τη ζωή τους εκατοντάδες άμαχοι πολίτες.¹⁴ Το πέρας των βομβαρδισμών θα επισφραγισθεί με την Απόφαση 1244 του ΣΑ των ΗΕ την 10/6/1999.¹⁵ Στο προοίμιο της Απόφασης «επαναβεβαιώνεται η δέσμευση όλων των κρατών μελών για την κυριαρχία και την εδαφική ακεραιότητα της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας και των άλλων κρατών της περιοχής, όπως ορίζεται στην Τελική Πράξη του Ελσίνκι και στο παράρτημα 2»¹⁶ Παράλληλα, αποφασίστηκε η αποχώρηση των στρατιωτικών και αστυνομικών σερβικών δυνάμεων από το Κοσυφοπέδιο (παρ.9.α), ο αφοπλισμός του ΚΛΑ (παρ.9.β) και η ασφαλής επιστροφή όλων των προσφύγων (παρ.9.γ). Επίσης, ορίστηκε η αυτονομία του Κοσόβου εντός του πλαισίου της ΟΔΓ (παρ.10), το οποίο τίθεται υπό τη διεθνή κηδεμονία των Ηνωμένων Εθνών με τη δραστηριοποίηση της διεθνούς αποστολής στην περιοχή, της «United Nations Mission In Kosovo», UNMIK.¹⁷ Σύμφωνα με το κείμενο που διέπει την εγκαθίδρυση της UNMIK, σκοπός είναι η διεθνής πολιτική παρουσία στην περιοχή για την παροχή μιας προσωρινής διοίκησης, όπου η νομοθετική και εκτελεστική εξουσία, συμπεριλαμβανομένης και της δικαστικής δικαιοδοσίας, ασκούνται από τον Ειδικό Αντιπρόσωπο του Γενικού Γραμματέα του Συμβουλίου Ασφαλείας. Ακολούθως, οι χώρες του NATO μαζί με τις ρωσικές στρατιωτικές δυνάμεις, αντικαθιστώντας τις σερβικές αρχές ασφαλείας, συνέστησαν την Kosovo Force (KFOR), με σκοπό να

¹³ Βλ. περισσότερα για τις επιχειρήσεις των Νατοϊκών Δυνάμεων στο Κόσοβο, στο Judah, T., «KOSOVO: What Everyone Needs To Know», Oxford University Press, 2008, σς. 75-92 και στο Independent International Commission on Kosovo, «THE KOSOVO REPORT», εκδ. Oxford University Press, New York, 2000, σς. 85-97.

¹⁴ Η επέμβαση του NATO πραγματοποιήθηκε χωρίς την έγκριση του ΣΑ του ΟΗΕ και κατακρίθηκε από μεγάλη μερίδα της διεθνούς νομικής κοινότητας. Βλ. σχετικά άρθρο του Antonio Cassese στο *European Journal of International Law*, Issue Vol. 10 (1999) σελ.23-30.: *Ex iniuria ius oritur: are we moving towards international legitimation of forcible humanitarian countermeasures in the world community?*

¹⁵ U.N. Doc. S/RES/1244 (Jun. 10, 1999), διαθέσιμο στο <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/172/89/PDF/N9917289.pdf?OpenElement> Τελευταία επίσκεψη: 24/1/17.

¹⁶ «Reaffirming the commitment of all Member States to the sovereignty and territorial integrity of the Federal Republic of Yugoslavia and the other States of the region, as set out in the Helsinki Final Act and annex 2.», Ibid.

¹⁷ Βλ. το κείμενο ON THE AUTHORITY OF THE INTERIM ADMINISTRATION IN KOSOVO, στο http://www.unmikonline.org/regulations/1999/re99_01.pdf Τελευταία επίσκεψη: 24/1/17.

αναλάβουν την τήρηση της τάξης και να δημιουργήσουν ένα ασφαλές περιβάλλον για όλους τους κατοίκους του Κοσόβου.

Η UNMIK, παραχώρησε υψηλό βαθμό αυτονομίας στο λαό του Κοσόβου, μέσα από ένα Συνταγματικό Πλαίσιο με τίτλο “*CONSTITUTIONAL FRAMEWORK FOR PROVISIONAL SELF-GOVERNMENT IN KOSOVO*”¹⁸ στις 15 Μαΐου 2001, το οποίο έθεσε το πλαίσιο για την άσκηση της αυτοδιοίκησης. Το θεσμικό αυτό πλαίσιο, παρείχε στα θεσμικά όργανα της αυτοδιοίκησης αυξημένες αρμοδιότητες επί του εδάφους του Κοσόβου, ενώ ταυτόχρονα δεν προέβλεπε οιαδήποτε παρέμβαση των θεσμικών οργάνων της ΟΔΓ επί των αποφάσεων των οργάνων της αυτοδιοίκησης. Με το ψήφισμα 1244 του ΣΑ του ΟΗΕ το Κόσοβο μετατράπηκε ουσιαστικά (όχι τυπικά) σε διεθνές έδαφος, χωρίς να καθορίζεται το μελλοντικό καθεστώς του εδάφους του Κοσόβου, αλλά με την δέσμευση τα δύο μέρη να οδηγηθούν προς μία τελική διευθέτηση μέσα από πολιτικές διαπραγματεύσεις. Κατ’ ουσία όμως, η τύχη των πολιτικών αυτών διαπραγματεύσεων ήταν εξ αρχής προδιαγεγραμμένη, εφόσον η Σερβία είχε τυπικά και ουσιαστικά απολέσει τα κυριαρχικά της δικαιώματα στην περιοχή.¹⁹

To Σχέδιο Ahtisaari:

Παρά την ανάληψη της διοίκησης και την υποχρέωση αναδιοργάνωσης της περιοχής του Κοσόβου από την UNMIK και την διατήρηση της τάξης από την KFOR, η πολυπόθητη ηρεμία και δημοκρατία δεν θα ευδοκιμήσουν στην περιοχή. Το νέο καθεστώς διεθνούς κηδεμονίας δεν κατάφερε να δώσει λύσεις και να δημιουργήσει συνθήκες ασφάλειας και προστασίας του πληθυσμού, κυρίως όσον αφορά στον μειονοτικό σερβικό πληθυσμό. Η διεθνής πολιτικό-στρατιωτική παρουσία δέχτηκε δριμεία κριτική εξαιτίας της αδυναμίας αποπλισμού της παραστρατιωτικής οργάνωσης KLA και της αναποτελεσματικότητας να αποτρέψει νέες βιαιοπραγίες, κυρίως εις βάρος των Σέρβων, στα αιματηρά γεγονότα τον Μάρτιο του 2004, που είχαν ως αποτέλεσμα σφαγές, βίαιες εκδιώξεις και καταστροφές ορθόδοξων μνημείων και μοναστηριών.²⁰

¹⁸ Βλ. Constitutional Framework for Provisional Self-Government in Kosovo, διαθέσιμο στο http://www.assembly-kosova.org/common/docs/FrameworkPocket_ENG_Dec2002.pdf Τελευταία επίσκεψη: 24/1/17.

¹⁹ Vidmar, J., “*International Legal Responses to Kosovo’s Declaration of Independence*”, Vanderbilt Journal of Transnational Law, 2009 σσ. 799.

²⁰ Βλ. Έκθεση της Επιτροπής της Βενετίας υπ’ αριθμόν 280/2004 παρ. 28 και 29 στο

Μπροστά στο αδιέξοδο και την ζοφερή πραγματικότητα με περιστασιακά ξεσπάσματα εθνοτικής βίας, τα ΗΕ όρισαν ως διαμεσολαβητή για την διεξαγωγή νέων συνομιλιών σχετικά με το μελλοντικό καθεστώς του Κοσόβου, τον Martti Ahtisaari.²¹ Μετά από ένα και πλέον χρόνο μη παραγωγικών διαπραγματεύσεων, ο Ahtisaari εκπόνησε ένα σχέδιο το οποίο κατατέθηκε από τον Γενικό Γραμματέα των ΗΕ προς τον Πρόεδρο του ΣΑ, με έγγραφο την 26 Μαρτίου 2007, με τίτλο: «Έκθεση του Ειδικού Απεσταλμένου του Γενικού Γραμματέα σχετικά με το μελλοντικό καθεστώς του Κοσόβου»²². Σύμφωνα με το σχέδιο,²³ προτείνεται ως τελική λύση η πλήρης ανεξαρτητοποίηση του Κοσόβου και η απόσχιση της επαρχίας από τη Σερβία και ενσωματώνεται μια δέσμη εγγυήσεων μειονοτικής προστασίας, στον άξονα της διασφάλισης της συμμετοχής των "μειονοτικών" στη δημόσια διοίκηση δια ποσοστόσεως και της θεμελίωσης ενός ειδικού πλαισίου αυτορρύθμισης σε εκπαιδευτικά και θρησκευτικά θέματα, προσπαθώντας να δημιουργήσει τις αναγκαίες ισορροπίες, ώστε να επέλθει μια σύγκληση μεταξύ Αλβανών και Σέρβων.

Ο συντάκτης του "Σχεδίου" υποστήριξε ότι, όλες οι προσπάθειες για την εξεύρεση αμοιβαία αποδεκτής λύσης είχαν εξαντληθεί, ενώ δεν θα μπορούσε να συνεχιστεί το καθεστώς αβεβαιότητας και απραξίας, διότι θα οδηγούσε σε νέα πόλωση μεταξύ των εθνοτήτων - κοινοτήτων της περιοχής. Έτσι, η ανεξαρτησία προκρίνεται ως η μόνη λύση για ένα πολιτικά και οικονομικά βιώσιμο Κόσοβο²⁴.

Το σχέδιο έγινε δεκτό από την Αλβανό-κοσοβαρική πλευρά, δεν έτυχε όμως θερμής υποδοχής από την πλευρά της Σερβίας, ενώ και η Ρωσία (μόνιμο μέλος του ΣΑ) κατέστησε σαφές ότι θα ασκήσει βέτο σε οποιοδήποτε σχέδιο ψηφίσματος του ΣΑ που θα έθετε σε κίνδυνο την εδαφική ακεραιότητα της Σερβίας.²⁵ Ως εκ τούτου, το "Σχέδιο" δεν τέθηκε ποτέ σε εφαρμογή και απορρίφθηκε από το ΣΑ. Αποτέλεσμα όλων των ανωτέρω ήταν η μονομερής διακήρυξη της ανεξαρτησίας

[http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2004\)033-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2004)033-e)
Τελευταία επίσκεψη: 27/1/17.

²¹ Martti Oiva Kalevi Ahtisaari, διπλωμάτης και διαμεσολαβητής των Η.Ε., διετέλεσε πρόεδρος της Φιλανδίας από 1994-2000 υπό την σκέπη του σοσιαλδημοκρατικού κόμματος.

²² Βλ. Report of the Special Envoy of the Secretary-General on Kosovo's Future Status, Delivered to the Security Council, U.N. Doc. S/2007/168 (Mar. 26, 2007) στο http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2007/168 Τελευταία επίσκεψη: 27/1/17.

²³ Το πλήρες κείμενο του Σχεδίου Ahtisaari με τίτλο *Comprehensive Proposal For The Kosovo Status Settlement* στο <http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/Comprehensive%20Proposal%20.pdf> Τελευταία επίσκεψη: 27/1/17

²⁴ Vidmar, J., όπ. ανωτέρω, υποσ. 19, σσ.802

²⁵ Όπ. ανωτέρω.

του Κοσόβου στις 17 Φεβρουαρίου 2008 που διακηρύχθηκε από το “Κοινοβούλιο του Κοσόβου”²⁶ και αναφέρεται στη δημοκρατική νομιμότητα της Συνέλευσης, η οποία δηλώνει έτσι την ανεξαρτησία της στο όνομα του λαού του Κοσόβου και σημειώνει τη δέσμευση της στο σχέδιο Ahtisaari. Το άρθρο 1 της Διακήρυξης της Ανεξαρτησίας ορίζει τα εξής:

«We, the democratically elected leaders of our people, hereby declare Kosovo to be an independent and sovereign state. This declaration reflects the will of our people and it is in full accordance with the recommendations of UN Special Envoy Martti Ahtisaari and his Comprehensive Proposal for the Kosovo Status Settlement.».²⁷

Η διατύπωση του Ερωτήματος από τη Σερβία προς τη Γενική Συνέλευση των Η.Ε:

Υπό αυτές τις συνθήκες, η Σερβία, μέσω του μόνιμου αντιπροσώπου της στα Η.Ε, ζήτησε τον Αύγουστο 2008²⁸, από τη Γενική Συνέλευση (Γ.Σ) των Η.Ε, τη Γνωμοδότηση του ΔΔΧ για τη μονομερή Διακήρυξη Ανεξαρτησίας του Κοσόβου, υποβάλλοντας το ακόλουθο ερώτημα: *«Είναι η μονομερής ανακήρυξη ανεξαρτησίας από τους Προσωρινούς Θεσμούς Αυτοδιοίκησης (Provisional Institutions of Self-Government) του Κοσόβου, σύμφωνη με το διεθνές δίκαιο;»* (Το ακριβές ερώτημα στην Αγγλική: *Is the unilateral declaration of independence by the Provisional Institutions of Self-Government of Kosovo in accordance with international law?*)

Κατά τη διάρκεια των διαβουλεύσεων στη συνεδρίαση της Γ.Σ²⁹ στις 8 Οκτωβρίου 2008, η Σερβία μέσω του Υπουργού Εξωτερικών Vuk Jermic υποστήριξε συνοπτικά ότι: α) στέλνοντας το ερώτημα στο Δικαστήριο θα αποτραπεί η περίπτωση να αποτελέσει η κρίση του Κοσόβου ένα βαθύτατα προβληματικό προηγούμενο, όπου θα ενισχυθούν οι φιλοδοξίες των αποσχιστικών κινήματων σε κάθε γωνιά του πλανήτη, β) υποστηρίζοντας το αίτημα της Σερβίας,

²⁶ Στις 17 Νοεμβρίου 2007 πραγματοποιήθηκαν εκλογές για την ανάδειξη των Οργάνων διακυβέρνησης-αυτοδιοίκησης του Κοσόβου (Governing Organizations) και η εναρκτήρια σύνοδος του Κοινοβουλίου πραγματοποιήθηκε τον Ιανουάριο του 2008. Βλ. στο U.N. General Assembly, Letter dated Aug. 15, 2008 from the Permanent Representative of Serbia to the United Nations addressed to the Secretary-General, U.N. Doc. A/63/195 (Aug. 22, 2008).

²⁷ Το πλήρες κείμενο της διακήρυξης στο: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7249677.stm> Τελευταία επίσκεψη 27/1/17

²⁸ Βλ. Letter dated Aug. 15, 2008 from the Permanent Representative of Serbia to the United Nations addressed to the Secretary-General, U.N. Doc. A/63/195 (Aug. 22, 2008)

²⁹ U.N. GAOR, 63rd Sess., 22nd plen., U.N. Doc. A/63/PV.22 (Oct. 8, 2008), διαθέσιμο στο http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/63/PV.22 Τελευταία επίσκεψη: 27/1/17

επαναβεβαιώνεται η θεμελιώδης Αρχή του Καταστατικού Χάρτη, που αφορά στο δικαίωμα ενός Κράτους-μέλους, να θέτει βασικά και ζωτικής σημασίας ερωτήματα προς το Διεθνές Δικαστήριο, και γ) το ερώτημα που τέθηκε είναι απολύτως ξεκάθαρο και απέχει από την υιοθέτηση οιασδήποτε πολιτικής θέσης για το ζήτημα του Κοσόβου.

Ο εκπρόσωπος του Ηνωμένου Βασιλείου υποστήριξε ότι η ανεξαρτητοποίηση του Κοσόβου είναι και θα παραμείνει πραγματικότητα, καθώς και ότι το ερώτημα της Σερβίας είναι περισσότερο πολιτικό παρά νομικό, απέχοντας τελικά από την ψηφοφορία, διότι δεν δόθηκε η ευκαιρία στους εκπροσώπους του Κοσόβου να καταθέσουν τις απόψεις τους. Στο ίδιο μήκος κύματος κινήθηκε και η Αλβανία, με τον εκπρόσωπό της να δηλώνει ότι η ενέργεια της Σερβίας, αν και φαινομενικά νόμιμη (*logistically legal*), στην πραγματικότητα είναι παραπλανητική (*manipulative*), με σκοπό να χρησιμοποιήσει το Δικαστήριο για να σταματήσει τη διαδικασία αναγνώρισεων. Επίσης, οι Η.Π.Α δήλωσαν ότι καταψηφίζουν το αίτημα της Σερβίας, χαρακτηρίζοντάς το ως αχρείαστο (*unnecessary*) και μη επιβοηθητικό (*unhelpful*) στη διαδικασία.

Ωστόσο, το αίτημα της Σερβίας υπερψηφίστηκε τελικά, με 77 ψήφους υπέρ, 6 κατά (Αλβανία, Νησιά Marshall, Ομόσπονδα Κράτη της Μικρονησίας, Nauru, Palau και Η.Π.Α) και 74 αποχές.³⁰ Έτσι, υιοθετήθηκε το Ψήφισμα 63/3 της Γ.Σ των Η.Ε.,³¹ σύμφωνα με το οποίο το ΔΔΧ κλήθηκε να γνωμοδοτήσει στο ερώτημα, όπως ακριβώς διατυπώθηκε από τη Σερβία. Παρά το γεγονός ότι στο κείμενο του Ψηφίσματος γίνεται λόγος για τις διαφόρων ειδών αντιδράσεις των Κρατών-μελών, για τη συμβατότητα του Ψηφίσματος με τη διεθνή νομική τάξη,³² που είχε ως αποτέλεσμα τις 74 αποχές από την ψηφοφορία, ωστόσο, κανένα Κράτος –μέλος δεν ήγειρε ενστάσεις αναφορικά με τη διατύπωση του ιδίου του ερωτήματος. Συνεπώς, κανένα από τα Κράτη που συμμετείχαν στις διαβουλεύσεις δεν είχε ενστάσεις για τους συντάκτες της μονομερούς Διακήρυξης της ανεξαρτησίας του Κοσόβου, που στο ερώτημα που διατυπώθηκε από τη Σερβία, αναφέρονται ως οι Προσωρινοί Θεσμοί Αυτοδιοίκησης (PISG's).

³⁰ Όπ. ανωτέρω υποσημείωση 29 στη σσ.11 του κειμένου.

³¹ Βλ. United Nations / General Assembly/A/Res/63/3, στο <http://www.refworld.org/pdfid/48f3527e2.pdf> Τελευταία επίσκεψη: 27/1/17

³² “Aware that this act has been received with varied reactions by the Members of the United Nations as to its compatibility with the existing international legal order”, όπως ανωτέρω.

Αμέσως μετά την κατάθεση του Ψηφίσματος 63/3 της Γ.Σ από τον Γ.Γ των Η.Ε προς το ΔΔΧ, το Δικαστήριο ενημέρωσε όλα τα Κράτη-μέλη για την κατάθεση απόψεων και σχολίων για το θέμα, με καταλυτική ημερομηνία την 17^η Απριλίου 2009, ενώ ταυτόχρονα έδωσε τη δυνατότητα στους συγγραφείς της διακήρυξης ανεξαρτησίας του Κοσόβου, να συνδράμουν τη διαδικασία με τις δικές τους απόψεις.³³ Τριάντα πέντε (35) χώρες, καθώς και οι αρχές του Κοσόβου ανταποκρίθηκαν στη διαδικασία, μεταξύ των οποίων και η Κύπρος, όχι όμως η Ελλάδα. Στη συνέχεια το Δικαστήριο ενημέρωσε τα Κράτη-μέλη, ανεξάρτητα με το εάν συμμετείχαν στη διαδικασία της γραπτής κατάθεσης απόψεων και σχολίων για το θέμα, να γνωστοποιήσουν την πρόθεσή τους για να λάβουν μέρος στην ακροαματική διαδικασία, την οποία διεξήγαγε το Δικαστήριο από 1-11 Δεκεμβρίου 2009.³⁴ Στην ακροαματική διαδικασία συμμετείχαν 28 Κράτη-μέλη καθώς και οι εκπρόσωποι του Κοσόβου, καταθέτοντας προφορικά ενώπιον του Δικαστηρίου, τα επιχειρήματά τους υπέρ ή κατά της μονομερούς διακήρυξης ανεξαρτησίας από τους εκπροσώπους του λαού του Κοσόβου, σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο.

Η στάση της Ελλάδος:

Η Ελλάδα είναι μία από τις 5 χώρες μέλη της Ε.Ε των 27, η οποία δεν έχει αναγνωρίσει το Κόσοβο. Οι άλλες 4 χώρες είναι η Ισπανία, η Ρουμανία, η Σλοβακία και η Κύπρος. Η αρνητική στάση των χωρών αυτών πηγάζει από το φόβο παρόμοιων αποσχιστικών φαινομένων στο εσωτερικό τους. Η Ισπανία φοβάται αποσχιστικές κινήσεις των Βάσκων, η Ρουμανία φοβάται την έγερση αιτημάτων των Ούγγρων της Τρανσυλβανίας για αυτονομία, αιτήματα αυτονομίας των Ούγγρων φοβάται και η Σλοβακία, ενώ η Ελλάδα και η Κύπρος αναλογίζονται τις επιπτώσεις της αναγνώρισης της ανεξαρτησίας του Κοσόβου στη λύση του Κυπριακού

Ωστόσο, η Ελλάδα ήταν η μοναδική από τις 5 αυτές χώρες που δεν συμμετείχε στην διαδικασία έγγραφης κατάθεσης των απόψεων και σχολίων για το θέμα, καθώς και της ακροαματικής διαδικασίας, που ζήτησε το Δικαστήριο πριν καταλήξει σε Γνωμοδότηση. Οι άλλες 4 χώρες, τάχθηκαν από την αρχή υπέρ του

³³ Βλ. Απόφαση του Δικαστηρίου, Παράρτημα «Γ», σσ.9-10

³⁴ Βλ. τις καταθέσεις των Κρατών-μελών προς το Δικαστήριο, καθώς και τι δήλωσαν στην ακροαματική διαδικασία, στα αρχεία του Δικαστηρίου, διαθέσιμα στο <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=4&case=141&code=kos&p3=1> Τελευταία επίσκεψη: 28/1/17.

Σερβικού αιτήματος και κατά της ανεξαρτητοποίησης του Κοσόβου από τη Σερβία. Αν και φαινομενικά, η στάση της Ελλάδος μπορεί να χαρακτηριστεί ως περίεργη, εν τούτοις, αποτελεί μια στάση σε πλήρη αρμονία και συνέπεια με όσα έχουν πράξει και έχουν δηλώσει τα επίσημα όργανα του Κράτους, από την αρχή της δημιουργίας του ζητήματος της ανεξαρτησίας του Κοσόβου. Αμέσως μετά την μονομερή ανακήρυξη της ανεξαρτησίας και για αρκετό καιρό, οι ελληνικές Αρχές δεν έκαναν καμία κατηγορηματική δήλωση για την πράξη αυτή και διατήρησαν επιφυλάξεις για την προωθούμενη ανεξαρτητοποίηση του Κοσόβου. Η στάση της τότε Ελληνικής Κυβέρνησης αποτυπώνεται πλήρως στις δηλώσεις της Υπουργού Εξωτερικών Ντόρας Μπακογιάννη, η οποία λίγο καιρό μετά την μονομερή διακήρυξη ανεξαρτησίας δήλωσε:

«Greece will take its decisions at a coming stage, when it has examined all the developments in depth; all the dimensions and consequences these developments have for the regional security and Greece's interests.»³⁵

Η Ελλάδα επέλεξε μία ειδική προσέγγιση στο ζήτημα του Κοσόβου, διατηρώντας ανοικτούς διαύλους επικοινωνίας με την Πρίστινα σε φιλικό κλίμα. Σύμφωνα με ευρωπαϊκά κέντρα πολιτικής ανάλυσης, ο λόγος για τη στάση αυτή της Ελλάδος, πέραν των όποιων δικαιολογημένων επιφυλάξεων διατηρεί για λόγους που θα αναλυθούν σε άλλο σημείο του παρόντος πονήματος, συνίσταται στο ότι, αφενός δεν επιθυμεί να απομονώσει το Κόσοβο, αφετέρου δεν επιθυμεί να αποκλίνει σημαντικά από τις βασικές πολιτικές επιλογές των εταίρων στην Ε.Ε για τα δυτικά Βαλκάνια.³⁶

³⁵ Statements of FM Ms. Bakoyannis following the EU General Affairs and External Relations Council (GAERC, Brussels), Hellenic Republic – Ministry of Foreign Affairs, όπως περιέχονται στο «KOSOVO Calling, International Conference to Launch Position Papers on Kosovo's Relation with EU and Regional Non-recognizing Countries», published by: Kosovo Foundation for Open Society and British Council, σσ. 116.

³⁶ Όπως ανωτέρω, σσ.117.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Γενικές Παρατηρήσεις

Η μονομερής διακήρυξη της ανεξαρτησίας του Κοσόβου, έλαβε χώρα στις 17 Φεβρουαρίου 2008 και διακηρύχθηκε από το “Κοινοβούλιο του Κοσόβου”, σχεδόν εννιά (9) χρόνια μετά την παύση των βομβαρδισμών στη Σερβία από το ΝΑΤΟ. Η ανάμιξη της Διεθνούς Κοινότητας στη διευθέτηση του προβλήματος μεταξύ Σερβίας και Αλβανόφωνων του Κοσόβου, καθ' όλη αυτή τη μακρά περίοδο υπήρξε καταλυτική, ενώ η διακήρυξη της ανεξαρτησίας αποτέλεσε μία ακόμα εστία φωτιάς στα πολύπαθα Βαλκάνια, με διεθνή αντίκτυπο.

Η συνακόλουθη προσφυγή της Σερβίας στα Ηνωμένα Έθνη, η οποία αιτήθηκε - μέσω της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών - τη γνωμοδότηση του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης για την νομιμότητα - στη βάση του Διεθνούς Δικαίου - της κήρυξης ανεξαρτησίας, οδήγησε το ΔΔΧ στην έκδοση μιας απόφασης η οποία έμελλε να διχάσει τη διεθνή νομική κοινότητα. Συγκεκριμένα, στις 8 Οκτωβρίου του 2008, μετά από μήνες διαμάχης μεταξύ των Κρατών στη Γενική Συνέλευση ως προς τη νομιμότητα της ανακήρυξης της ανεξαρτησίας, η Γενική Συνέλευση ενέκρινε το ψήφισμα 63/3³⁷, ζητώντας από το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης να γνωμοδοτήσει σχετικά με το θέμα: *«Είναι η μονομερής ανακήρυξη ανεξαρτησίας από τους Προσωρινούς Θεσμούς Αυτοδιοίκησης (Provisional Institutions of Self-Government) του Κοσόβου, σύμφωνη με το διεθνές δίκαιο;»* Το Διεθνές Δικαστήριο εξέδωσε τη γνωμοδότησή του επί του θέματος στις 22 Ιουλίου 2010, σύμφωνα με την οποία: *«Το Δικαστήριο, με ψήφους 10 προς 4, είναι της γνώμης ότι η ανακήρυξη της ανεξαρτησίας του Κοσόβου, που υιοθετήθηκε στις 17 Φεβρουαρίου 2008, δεν παραβιάζει το Διεθνές Δίκαιο»*³⁸

Η περιπτωσιολογική μελέτη του Κοσόβου από πλευράς νομικής/διεθνοδικαϊκής αξιολόγησης, αναμφίβολα αποτελεί ένα ακανθώδες ζήτημα, εφόσον αυτή περιπλέκεται ουσιωδώς και με άλλες διαστάσεις του ζητήματος, όπως η πολιτική, η ιστορική, η γεωπολιτική, η οικονομική κ.α. Η προσπάθεια απόσχισης του Κοσόβου από τη Σερβία και η απαίτηση να λάβει θέση

³⁷ Βλ. United Nations / General Assembly/A/Res/63/3/Oct, 8/2008.

³⁸ «*THE COURT, By ten votes to four, Is of the opinion that the declaration of independence of Kosovo adopted on 17 February 2008 did not violate international law*» Παράγραφοι 122 και 123 της απόφασης. Η απόφαση του ICJ αναλυτικά στο Παράρτημα Γ.

το ανώτερο τη τάξει, διεθνές δικαιοδοτικό όργανο Διεθνούς Δικαίου, θα μπορούσε να αποτελέσει μιας πρώτης τάξης ευκαιρία για την ανάπτυξη μιας νομολογίας για την προαγωγή και εξύψωση του κύρους του Διεθνούς Δικαίου, καθώς και για την εννοιολογική διασαφήνιση του τοπίου σε ένα κρίσιμο και ευαίσθητο πεδίο, όπου τα τελευταία χρόνια παρατηρείται έξαρση αποσχιστικών κινήσεων και διαθέσεων από κράτη, ως συνέπεια μαζικών παραβιάσεων των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των μειονοτήτων.

Επιπρόσθετα, η εν λόγω Γνωμοδότηση του ΔΔΧ προκάλεσε και επαμφοτερίζουσες αντιδράσεις στους κόλπους Κυβερνήσεων, διπλωματών, αναλυτών - και δη νομικών του Διεθνούς Δικαίου - οι οποίες θα εξεταστούν παρακάτω. Ταυτόχρονα, ειδικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η εξέταση των γεωπολιτικών επιπτώσεων της Απόφασης, τόσο στο ζήτημα της εξέλιξης της ανεξαρτητοποίησης του Κοσόβου και της διεθνούς αναγνώρισής της από τη διεθνή κοινότητα, όσο επίσης και των γεωπολιτικών επιπτώσεων που αυτή θα έχει σε αντίστοιχες περιπτώσεις στην εγγύς περιοχή, ή και παγκοσμίως, όπου εμφανίζονται παρόμοιες περιπτώσεις περιοχών σε καθεστώς εν δυνάμει ή δυνάμενων να ανεξαρτητοποιηθούν.

Η παρούσα μελέτη χρησιμοποιώντας τη μεθοδολογία της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης προσβλέπει στην αξιολόγηση της πληθώρας των στοιχείων και των διεθνών πολιτικών γεγονότων που σχετίζονται με την προωθούμενη ανεξαρτητοποίηση του Κοσόβου, υπό το πρίσμα του γεωγραφικού αναλυτικού επιστημονικού εργαλείου, όπως περιγράφεται στη συνέχεια.

1.2 Επισκόπηση Βιβλιογραφίας

Για την περίπτωση του Κοσόβου έχουν γραφτεί εκατοντάδες βιβλία που αφορούν κυρίως στην ιστορία της περιοχής, από Έλληνες, Σέρβους και άλλους ξένους έγκριτους ιστορικούς,³⁹ εφόσον η ιστορία είναι αυτή που τροφοδοτεί μέχρι σήμερα τις σύγχρονες εθνικές διενέξεις μεταξύ Αλβανών και Σέρβων. Ωστόσο, η

³⁹ Βλ. ενδεικτικά, Κωφός, Ε., «Το Κοσσυφοπέδιο και η αλβανική ολοκλήρωση», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1998, Batakovic', D., "Kosovo and Metohija Living in the Enclave", edited by D. Batakovic', εκδ. Institute for Balkan Studies, Belgrade, 2007, Batakovic, D. "The Kosovo Chronicles", εκδόσεις PLATO, Beograd, 1992, Vickers, M., "Between Serb and Albanian, A History of Kosovo ", Columbia University Press, New York, 1998, Vickers, M., "The Albanians, A Modern History" εκδ. I.B.TAURIS, Νέα Υόρκη, Λονδίνο, 1995, Judah, T., "Kosovo: What everyone needs to know", Oxford University Press, New York, 2008.

σχετικά πρόσφατη μονομερής ανακήρυξη ανεξαρτησίας από το λαό του Κοσόβου και η προσφυγή της Σερβίας στο ΔΔΧ πυροδότησε μια νέα σειρά βιβλιογραφίας και αρθρογραφίας παγκοσμίως, λόγω της διεπιστημονικότητας του θέματος, εφόσον αποτελεί αντικείμενο ενδιαφέροντος για πολλούς επιστημονικούς κλάδους.

Η Γνωμοδότηση του ΔΔΧ για το Κόσοβο και η πρακτική που ακολούθησε το Δικαστήριο προσέφερε πληθώρα επιχειρημάτων σε κάθε επιστημονικό κλάδο να αναπτύξει τις απόψεις του για το θέμα, με αποτέλεσμα οι απόψεις που καταγράφονται να καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα υπέρ της μιας ή της άλλης πλευράς (Σερβία - Κόσοβο) ή να κάνουν λόγο για την ουδετερότητα της Απόφασης που δεν αλλάζει στην ουσία τίποτα από το καθιερωμένο Status Quo της Βαλκανικής⁴⁰. Κοινό χαρακτηριστικό όμως σε όλο το φάσμα της αρθρογραφίας και της βιβλιογραφίας που μελετήθηκε, ανεξάρτητα με τις απόψεις που υποστηρίζει ο κάθε συγγραφέας, είναι η διαπίστωση της άρνησης του Δικαστηρίου να αποφανθεί για θέματα που δεν έχουν μέχρι στιγμής διασαφηνιστεί στο Διεθνές Δίκαιο (αυτοδιάθεση, απόσχιση, νομιμότητα της αναγνώρισης, κ.τ.λ) και που απειλούν να ανατρέψουν τις παραδεδωγμένες αρχές της Διεθνούς Δικαιοταξίας, όπως η εθνική κυριαρχία και η εδαφική ακεραιότητα των κρατών.

Παράλληλα, συνεχείς είναι οι αναφορές Διεθνών Οργανισμών και Ινστιτούτων⁴¹ για την πρόοδο που σημειώνει το Κόσοβο μετά την ανεξαρτητοποίησή του από τη Σερβία, σε όλους τους τομείς της δημόσιας ζωής και σε θεμελιώδεις θεσμούς, όπως η οικονομία, η ασφάλεια, η διαφάνεια, η ελευθερία της έκφρασης, οι υποδομές και σωρεία άλλων παραγόντων που παρακολουθούνται ώστε να καταγράφεται η κατάσταση στο εσωτερικό ενός νεοσύστατου κράτους που προσπαθεί να διεκδικήσει ένα αυτόνομο ρόλο στη γεωπολιτική σκακιέρα των Δυτικών Βαλκανίων.

Η παρούσα μελέτη, με τη μέθοδο της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης, στοχεύει στο να συγκεντρώσει την πληθώρα όλων αυτών των ιστορικών, νομικών και γεωπολιτικών στοιχείων, με σκοπό να διαφανεί το μέτρο της μεταβολής στην

⁴⁰ Βλ. σχετική βιβλιογραφία, Περράκης, Σ.,(επιμ) «Κόσοβο. Ανατρέποντας τη Διεθνή Δικαιοταξία: Αυτοδιάθεση και Απόσχιση Εθνοτήτων στον 21^ο αι. (συλλογικό), εκδ. Ι. Σίδερης, Αθήνα, 2008, και συναφής αρθρογραφία σε ιστότοπους με αντικείμενο το Διεθνές Δίκαιο όπως <http://www.jurist.org>, <https://www.ejiltalk.org>, <http://www.germanlawjournal.com>, <http://fride.org>, <https://www.chathamhouse.org>,

⁴¹ Βλ. ετήσιες εκθέσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, της Παγκόσμιας Τράπεζας, του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, του International Crisis Group, του UN Office On Drugs and Crime, του Minority Rights Group International, του Freedom House, του Bertelsmann Foundation κ.α

ανακατανομή της ισχύος που επέφερε η απόφαση, τόσο στην περιοχή της Βαλκανικής Χερσονήσου, όσο και διεθνώς υπό το πρίσμα της νομικής – διεθνοδικαϊκής διάστασης. Με τον τρόπο αυτό καλύπτεται ένα θεμελιώδες κενό στην από κοινού αξιολόγηση όλων αυτών των στοιχείων και παράγεται μετρήσιμο αποτέλεσμα για το κατά πόσο η Απόφαση αυτή καθ’ αυτή ως γεωπολιτικός παράγοντας ενίσχυσε τη σταθερότητα της Βαλκανικής Χερσονήσου, ή αν εν τέλει είχε τα αντίθετα αποτελέσματα και χρησιμοποιείται ως αιτία αποσταθεροποίησης της περιοχής και κατ’ επέκταση του παγκόσμιου συστήματος.

2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

2.1 Περιγραφή εφαρμοσθείσας μεθοδολογίας

Το μεθοδολογικό εργαλείο με το οποίο θα γίνει η προσέγγιση του θέματος, ώστε να εκτιμηθούν οι επιπτώσεις της Γνωμοδότησης του ΔΔΧ για το Κόσσοβο σε τοπικό, περιφερειακό και διεθνές επίπεδο, είναι η Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση, όπως αυτή περιγράφεται από τον Καθηγητή Ιωάννη Θ. Μάζη.⁴² Η πρόταση του Καθηγητή Μάζη αφορά στην αξιοποίηση του γεωγραφικού αναλυτικού επιστημονικού εργαλείου για την διερεύνηση των διεθνών πολιτικών γεγονότων και των συναφών ανακατανομών ισχύος, που καταγράφονται στους πυλώνες της αμυντικής, πολιτικής, οικονομικής και πολιτισμικής ισχύος, εντός ενός συστήματος εθνικοκρατικών, εθνοτικών, αλλά και άλλων οντοτήτων, που επηρεάζουν τη συγκρότηση, τη δομή και τις διαδράσεις μεταξύ των σχηματισμών αυτών. Σύμφωνα με τη μεθοδολογία που προτείνει ο Καθηγητής Μάζης, το γνωστικό αντικείμενο κρυσταλλούται περίξ του Γεωγραφικού Χώρου και των ειδικών «αιτιακών»⁴³ και «αιτιατικών»⁴⁴ μορφών του, ενώ τα βασικά ορολογικά λήμματα που συνθέτουν τη μέθοδο είναι το «γεωπολιτικό σύμπλοκο», το «γεωγραφικό σύστημα», ο «γεωπολιτικός παράγοντας», το «υποσύστημα», το «υπερσύστημα», οι «γεωπολιτικοί δείκτες», καθώς και οι «γεωπολιτικές τάσεις, δυναμικές και συνιστώσες» που καταγράφονται στο εσωτερικό και το εξωτερικό του εξεταζόμενου συστήματος.

Συνεπώς, αρχικά απαιτείται να προσδιοριστεί ο Γεωπολιτικός Παράγοντας, η δράση του οποίου επιφέρει ανακατανομή ισχύος στο προς εξέταση σύστημα/σύμπλοκο. Η έννοια του συστήματος/συμπλόκου αφορά στο Γεωγραφικό Χώρο όπου η δράση του Γ.Π επιφέρει σημαντική ανακατανομή ισχύος, ενώ η χρήση της λέξεως «σύμπλοκο» δηλώνει τη διαπλοκή των συμφερόντων των εθνικοκρατικών και εθνοτικών δρώντων, ή άλλων οντοτήτων που δρουν στο συγκεκριμένο γεωγραφικό χώρο. Στη συνέχεια απαιτείται ο προσδιορισμός της συστημικής δομής του συμπλόκου εντός του οποίου εντοπίζονται τα

⁴² Βλ. Μάζης, Ι.,Θ., «Γεωπολιτική. Η Θεωρία και η Πράξη», εκδόσεις ΕΛΙΑΜΕΠ/Παπαζήσης, Αθήνα, 2002, σσ.18-27, καθώς και Μάζης, Ι., Θ., «Μεταθεωρητική Κριτική Διεθνών Σχέσεων και Γεωπολιτικής. Το νεοθετικιστικό πλαίσιο», εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα, 2012, σσ.368-372.

⁴³ Βλ. Μάζης, Ι.,Θ., «Γεωπολιτική. Η Θεωρία και η Πράξη», εκδόσεις ΕΛΙΑΜΕΠ/Παπαζήσης, Αθήνα, 2002, σσ.34-37

⁴⁴ Όπως ανωτέρω.

υποσυστήματα στα οποία ο Γ.Π εμφανίζει σημαντική δυναμική, με αποτέλεσμα να παράγονται γεωπολιτικές συνισταμένες ισχύος. Το υπερσύστημα αποτελείται από εθνοκρατικούς δρώντες μεγάλης ισχύος, οι οποίοι με έμμεσους τρόπους παρεμβαίνουν στο σύστημα και μεταβάλλουν τις συνιστώσες ισχύος του Γ.Π, ή παράγουν νέες συνιστώσες ισχύος που θα πρέπει να ληφθούν υπόψη στην αποτύπωση των τελικών συνισταμένων.

Τέλος, απαιτείται να προσδιοριστούν οι Πυλώνες Ισχύος που θα μελετηθούν. Σύμφωνα με τη μεθοδολογία της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης, η ισχύς αναλύεται και καταγράφεται στη χωρική πραγματικότητα στα πεδία τεσσάρων Πυλώνων Ισχύος. Οι πυλώνες ισχύος ενός εθνοκρατικού δρώντα είναι i) Η οικονομία, ii) η Άμυνα/Ασφάλεια, iii) η πολιτική και iv) ο πολιτισμός/πληροφορία. Η αποτύπωση ολοκληρωμένης και πληρέστερης εικόνας της ανακατανομής της ισχύος, απαιτεί την μελέτη και στους 4 πυλώνες της. Για να αποτυπωθεί η ισχύς του κάθε Πυλώνα ορίζονται από το μελετητή συγκεκριμένοι προς εξέταση Γεωπολιτικοί Δείκτες για κάθε Πυλώνα Ισχύος, η μελέτη των οποίων παράγει ένα μετρήσιμο μέγεθος που αποτυπώνεται στη συνέχεια στο Γεωπολιτικό Υπόδειγμα Ανακατανομής της Ισχύος, ώστε να φανεί η συνισταμένη της ανακατανομής της ισχύος που επιφέρει ο Γ.Π. Οι Γεωπολιτικοί Δείκτες που θα μελετηθούν αποτελούν αντικείμενο της υποκειμενικής αντίληψης του ερευνητή και δεν περιορίζονται σε κάποιο συγκεκριμένο αριθμό. Όσοι περισσότεροι είναι οι δείκτες, τόσο μεγαλύτερο το βάθος της έρευνας και συνεπώς πιο ρεαλιστικό το αποτέλεσμα.

Είναι σημαντικό να τονιστεί, ότι με βάση τη συγκεκριμένη μεθοδολογία δεν κατατίθενται προσωπικές προτάσεις, εκτιμήσεις ή εθνικές θέσεις. Σκοπός είναι να αποτυπωθούν στο γεωγραφικό χώρο οι δράσεις, οι δομές και η ανακατανομή της ισχύος που επιφέρει ο γεωπολιτικός παράγοντας και να περιγραφούν, κατά τρόπον ώστε αβίαστα να παράγεται μετρήσιμο μέγεθος της ισχύος στα πεδία που έχουν επιλεγεί να μελετηθούν. Οι προτάσεις σύμφωνα με το Μάζη, δεν αποτελούν αντικείμενο της Γεωπολιτικής Αναλύσεως, αλλά εμπίπτουν στο πεδίο της Γεωστρατηγικής Σύνθεσης, η οποία μπορεί να γίνει μόνον εφόσον

μας ζητηθεί και εφόσον εκμεταλλευτούμε τα αποτελέσματα της προηγηθείσας Γεωπολιτικής Ανάλυσης.⁴⁵

Αντικειμενικός σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να εντοπιστούν οι δομές, οι λειτουργίες και οι διασυνδέσεις της περιοχής του Κοσόβου, ώστε να καταγραφεί η γεωπολιτική δυναμική του, δίνοντας έμφαση στο κατά πόσο η Γνωμοδότηση του Δικαστηρίου αυτή καθ' αυτή, μεταβάλλουσα το Status Quo στο Κόσοβο, νομιμοποιεί την απόσχιση και εν τέλει την ανεξαρτητοποίηση της περιοχής, κάτι που δύναται να αποτελέσει παράγοντα αστάθειας σε τοπικό, περιφερειακό και διεθνές επίπεδο.

2.2 Ανάλυση του θέματος με βάση την ορολογία της Συστημικής Γεωπολιτικής Αναλύσεως

Συνεπώς, σύμφωνα με την ανωτέρω περιγραφή της μεθοδολογίας, για την παρούσα μελέτη προσδιορίζεται η ακόλουθη μεθοδολογική δομή:

α) Προσδιορισμός Γεωπολιτικού Παράγοντα (Γ.Π):

Ο Γεωπολιτικός Παράγοντας που θα εξεταστεί είναι η Γνωμοδότηση του ΔΔΧ για την διακήρυξη ανεξαρτησίας του Κοσόβου, ο οποίος επιφέρει σημαντική μεταβολή στην ανακατανομή ισχύος στο εξεταζόμενο σύμπλοκο και θεμελιώδεις μεταβολές στο πολιτικό-οικονομικό-αμυντικό-πολιτισμικό/κοινωνικό υποσύστημα της περιοχής.

β) Προσδιορισμός της Συστημικής Δομής:

i) Προσδιορισμός Συστήματος: Το υπό εξέταση γεωπολιτικό σύστημα εντός του οποίου θα μελετηθεί η επίδραση του Γ.Π είναι το γεωγραφικό σύστημα/σύμπλοκο των Βαλκανίων και της Ανατολικής Μεσογείου.

ii) Προσδιορισμός Υποσυστημάτων: Στο ανωτέρω σύστημα ορίζονται δύο υποσυστήματα: Το Υποσύστημα Αλβανία – Κόσοβο - Κοιλάδα του Πρέσοβο (Υποσύστημα Α) και το Υποσύστημα Κόσοβο – ΠΓΔΜ (Υποσύστημα Β). Ο ορισμός των ανωτέρω υποσυστημάτων έγινε με βάση το γεγονός ότι στο τρίγωνο Κόσοβο - Π.Γ.Δ.Μ - Αλβανία, ο Γ.Π σημειώνει μέση συνδετική ισχύ ως προς το κοινό αλβανικό στοιχείο λόγω της αντιθέσεως με τους ενδοκρατικούς αντιτιθέμενους εθνικούς σλαβικούς θυλάκους

⁴⁵ Βλ. Μάζης, Ι., Θ., «Μεταθεωρητική Κριτική Διεθνών Σχέσεων και Γεωπολιτικής. Το νεοθετικιστικό πλαίσιο», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2012, σσ 372.

iii) Προσδιορισμός Υπερσυστήματος: Το Υπερσύστημα αποτελείται από τις χώρες: Η.Π.Α, Ρωσία, Κίνα, Τουρκία, την Ευρωπαϊκή Ένωση και τον ευρύτερο γεωγραφικό χώρο της Ευρασίας, όπου ο Γ.Π επηρεάζει τα διάφορα εν δυνάμει αποσχιστικά κινήματα.

γ) Προσδιορισμός Πυλώνων Ισχύος:

Η παρούσα μελέτη κινείται εντός του πρωτογενούς αιτιακού χώρου, όπου αναλύονται φυσικό-γεωγραφικά και δημογραφικά στοιχεία, του δευτερογενούς αιτιατικού χώρου, όπου αναλύονται εθνολογικά, πολιτικά και οικονομικά στοιχεία και στους τριτογενείς χώρους όπου αναλύονται πολιτισμικά και εθνικο-κρατικά στοιχεία για την χώρα του Κοσόβου και συνεπώς θα εξεταστεί η ανακατανομή ισχύος που επιφέρει ο Γ.Π και στους 4 Πυλώνες Ισχύος.

δ) Επιλογή Γεωπολιτικών Δεικτών (Γ.Δ):

Στους Πυλώνες Ισχύος που θα εξεταστούν ορίζονται οι παρακάτω Γεωπολιτικοί Δείκτες (ΓΔ):

i) Πυλώνας οικονομία: Η οικονομική ανάπτυξη και οι προοπτικές της οικονομίας του Κοσόβου ορίζονται ως ΓΔ1, με σκοπό να εξεταστεί η κατάσταση της οικονομικής δραστηριότητας στην περιοχή. Συγκεκριμένα, ο ΓΔ1 αναλύεται στο ΓΔ1(α): *πλουτοπαραγωγικές πηγές*, ΓΔ1(β): *Δημοσιονομικά μεγέθη* και ΓΔ1(γ): *φτώχεια-ανεργία*.

ii) Πυλώνας Άμυνα/Ασφάλεια: Οι αμυντικές/στρατιωτικές δομές του Κοσόβου ορίζονται ως ΓΔ2, με σκοπό να καταγραφούν παράγοντες όπως οι ένοπλες μονάδες, οι στρατιωτικές υποδομές, η επάρκεια προσωπικού, το ηθικό και η διοικητική υποστήριξη. Αναλύεται στο ΓΔ2(α): *Αμυντικές δομές* και στο ΓΔ2(β): *Εκπαίδευση – Χρηματοδότηση – Μελλοντικό όραμα*.

iii) Πυλώνας Πολιτική: Η ποιότητα της Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας στο Κόσοβο ορίζεται ως ΓΔ3, και αναλύεται στο ΓΔ3(α): *Δομή Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας* (όπως περιγράφεται στο Σύνταγμα, δίδονται στοιχεία για τις κυριότερες πολιτικές παρατάξεις και για την ομαλότητα της διαδικασίας των

εκλογών που έχουν πραγματοποιηθεί μέχρι σήμερα) και στο ΓΔ3(β): *Διαφάνεια – Διαφθορά πολιτικού συστήματος*.

iv) Πυλώνες Πολιτισμός/Πληροφορία: Θα εξεταστεί ο ΓΔ4, ο οποίος αφορά στα δικαιώματα των μειονοτήτων και την πρόοδο που έχει επιτευχθεί και στην εξομάλυνση των σχέσεων της χώρας με τη Σερβία. Αναλύεται στο ΓΔ4(α): *πολιτισμικά-δημογραφικά στοιχεία*, το ΓΔ4(β): *Θεμελίωση των δικαιωμάτων των μειονοτήτων* και στο ΓΔ4(γ): *Εξομάλυνση των σχέσεων με τη Σερβία*

Χάρτες – Βοηθήματα:

Στα παραρτήματα παρουσιάζονται οι χάρτες του υπό εξέταση συστήματος, υποσυστήματος και υπερσυστήματος, αντίστοιχα, καθώς και άλλα έγγραφα που αναφέρονται στην εργασία όπως η Γνωμοδότηση του ΔΔΧ και η Απόφαση 1244/1999 του ΟΗΕ.

2.3 Ερευνητικοί Περιορισμοί – Προϋποθέσεις

Κατά τη γεωπολιτική ανάλυση εντός του υπό εξέταση γεωγραφικού συστήματος/συμπλόκου, εντοπίζονται πιθανότατα και άλλα υποσυστημικά δίπολα με κεντρικό πόλο το Κόσοβο, στα οποία καταγράφεται ανακατανομή ισχύος λόγω της προωθούμενης ανεξαρτητοποίησης. Ωστόσο, η μελέτη θα επικεντρωθεί στην γεωπολιτική αξιολόγηση των δυναμικών που προκαλούνται από τη Γνωμοδότηση του ΔΔΧ, στη διαμόρφωση της γεωπολιτικής κατάστασης του Κοσόβου και της εγγύς αυτού περιοχής, με βάση το συνθετικό στοιχείο του αλβανικού παράγοντα. Επιπρόσθετα, στους Πυλώνες Ισχύος του Κράτους θα μπορούσαν να επιλεγούν περισσότεροι δείκτες, ωστόσο επελέγησαν εκείνοι οι δείκτες που μπορούν να αποτυπώσουν καθαρά το μέτρο της ισχύος του νεοσύστατου κράτους για το κατά πόσο δύναται να θεωρηθεί ανεξάρτητο και να διαδραματίσει παράγοντα σταθερότητας στην περιοχή

Παράλληλα, η νομική αποτίμηση της Γνωμοδότησης του Ανωτάτου τη τάξει Δικαστικού οργάνου των Ηνωμένων Εθνών είναι αναμφίβολα ένα αντικείμενο που απαιτεί ειδικές γνώσεις του Διεθνούς Δικαίου, καθώς και των πρακτικών του Δικαστηρίου και αποτελεί πρόκληση ακόμα και για έγκριτους

νομικούς του συγκεκριμένου κλάδου. Συνεπώς, η δυσκολία που παρουσιάζεται στο συγκεκριμένο αντικείμενο είναι αναλόγως πολλαπλάσια, εφόσον η προσπάθεια της νομικής αποτίμησης γίνεται μέσα από την γεωπολιτική θέαση, που είναι το κύριο αντικείμενο των σπουδών του συγκεκριμένου μεταπτυχιακού προγράμματος. Για το λόγο αυτό, η ανάλυση του αντικειμένου δεν υπεισέρχεται σε αναλυτικές νομικές λεπτομέρειες, αλλά μέσα από τη βιβλιογραφία που μελετήθηκε, παρουσιάζονται οι απόψεις έγκριτων νομικών του Διεθνούς Δικαίου για τα θέματα που τίγονται κατά κόρον μέσα στις δικές τους αναλύσεις και για τις πρακτικές του Δικαστηρίου σε συναφείς γνωμοδοτικές αποφάσεις, και με την απαιτούμενη κριτική διάθεση

3. ΣΥΣΤΗΜΙΚΗ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

3.A. Ανάλυση της επίδρασης του Γ.Π εντός του Συστήματος

3.A.1 Ανάλυση Γ.Π στο Υποσύστημα Α (Αλβανία – Κόσοβο – Κοιλάδα Presovo)

Η Αλβανία αναγνώρισε την ανεξαρτησία του Κοσόβου στις 18 Φεβρουαρίου 2008, την αμέσως επόμενη ημέρα της διακήρυξης, χαιρετίζοντας την εξέλιξη αυτή ως δίκαιο και αναφαίρετο δικαίωμα του λαού του Κοσόβου.⁴⁶ Ήταν επίσης από τις πρώτες χώρες που έτεινε χείρα βοήθειας προς το Κόσοβο, ακόμα και πριν τη διακήρυξη ανεξαρτησίας και έσπευσε να συνάψει εμπορικές και οικονομικές συμφωνίες. Η πρώτη μεγάλη συνεργασία μεταξύ των δύο χωρών ξεκίνησε το 2006 όταν αποφασίστηκε η σύνδεση Τιράνων – Πρίστινας με τη δημιουργία ενός σύγχρονου αυτοκινητόδρομου, μήκους 137km. Το έργο δόθηκε με διαδικασίες Fast-track στην αμερικανική κατασκευαστική Bechtel, που θα κατασκεύαζε το τμήμα Τίρανα – σύνορα Κοσόβου και την τουρκική Enka, που θα κατασκεύαζε το τμήμα από τα σύνορα ως την Πρίστινα. Οι ενστάσεις της Παγκόσμιας Τράπεζας και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ) κάμφθηκαν χάρη στην παρέμβαση της Πρεσβείας των Η.Π.Α στα Τίρανα.⁴⁷

Το έργο παραδόθηκε στις αρχές του 2014 και αποτέλεσε σκάνδαλο μεγατόνων για τις κυβερνήσεις των δύο χωρών και το ρόλο των Η.Π.Α, εφόσον το αρχικό κόστος του αυτοκινητόδρομου είχε υπολογιστεί στα 818 εκ. ευρώ για να φτάσει τελικά στα 1,788 δις ευρώ. Σύμφωνα με τα στοιχεία έντονη ήταν η παρασκηνιακή δράση του Αμερικανού πρεσβευτή στο Κόσοβο Christopher Dell, ο οποίος στη συνέχεια προσλήφθηκε στην εταιρία Bechtel ως διευθυντής στις επιχειρηματικές δραστηριότητες της εταιρίας στην Αφρική.⁴⁸ Τελικά, οι δύο

⁴⁶ Βλ. το κείμενο της αναγνώρισης στο <http://www.kosovothanksyou.com> Τελευταία επίσκεψη 1/4/7.

⁴⁷ Βλ. «Albania-Kosovo Highway Costs Soar To 2 Billion Euros», 23/4/14, διαθέσιμο στο <http://www.balkaninsight.com/en/article/albania-kosovo-highway-costs-soar-to-2-billion-euro> Τελευταία επίσκεψη 1/4/17.

⁴⁸ Βλ. όπως ανωτέρω αλλά και στο «US Ambassador to Kosovo Hired by Construction Firm He Lobbied For», 14/4/14 στο <http://www.balkaninsight.com/en/article/bechtel-hires-us-diplomat-amid-kosovo-contract-controversy> Τελευταία επίσκεψη: 1/4/17

εταιρίες απορρόφησαν κεφάλαια από τον προϋπολογισμό του Κοσόβου τα έτη 2011, 2012 και 2013, πολλές φορές υψηλότερα από οποιοδήποτε άλλο υπουργείο, με αποτέλεσμα λόγω της εκτέλεσης του αυτοκινητοδρόμου πολλά έργα υποδομής, όπως σχολεία, νοσοκομεία και δρόμοι για τα ορυχεία να μην προχωρήσουν.⁴⁹

Παράλληλα με την οδική απευθείας σύνδεση Τιράνων - Πρίστινας, η κυβέρνηση του Edi Rama στην Αλβανία προχώρησε σε διασυνοριακές ρυθμίσεις, άροντας τα εμπόδια για τους αλβανούς εργάτες του Κοσόβου και της κοιλάδας του Presovo - που αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της Σερβίας - όπου πλέον δεν χρειάζονται άδεια παραμονής και εργασίας για να εργαστούν στην Αλβανία. Παράλληλα ανακοίνωσε την κατάργηση των συνοριακών ελέγχων μεταξύ των δύο χωρών, την δημιουργία κοινών αγορών, κοινών τελωνιακών ελέγχων, κοινό πιστοποιητικό υγείας για τους εργαζόμενους και τη δημιουργία ενός Εθνικού Οικονομικού Συμβουλίου και για τις δύο χώρες. (Economic National Council).⁵⁰

Πέρα όμως από την άτυπη αυτή ενοποίηση, εφόσον κατ' ουσία δεν υφίστανται τελωνειακοί έλεγχοι, ή έλεγχοι ταξιδιωτικών εγγράφων μεταξύ των δύο χωρών, τα Τίρανα προσπαθούν να επιβάλουν ένα ηγετικό μητροπολιτικό ρόλο στον έλεγχο του αλβανικού στοιχείου, τόσο για την εδραίωση της ανεξαρτησίας του Κοσόβου, όσο και για τους Αλβανούς της κοιλάδας του Presovo, προκαλώντας πολλές φορές προβλήματα στις σχέσεις της Αλβανίας και του Κοσόβου με τη Σερβία και λοιπές γειτονικές χώρες. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός της επίσκεψης του Αλβανού Πρωθυπουργού Edi Rama στο Βελιγράδι το Νοέμβριο του 2014, 68 χρόνια μετά την τελευταία επίσκεψη του κομμουνιστή ηγέτη Enver Hoxha το 1946, όταν συναντήθηκε με τον ομόλογό του Jozip Broz Tito. Η συνάντηση πραγματοποιήθηκε στον απόηχο των επεισοδίων που είχαν σημειωθεί ένα μήνα νωρίτερα στον ποδοσφαιρικό αγώνα Σερβίας – Αλβανίας για τα προκριματικά της διοργάνωσης Euro 2016. Κατά τη διάρκεια του αγώνα εμφανίστηκε ιπτάμενο drone πάνω από το χώρο του γηπέδου, χειριζόμενο από Αλβανούς εθνικιστές, να περιφέρει τη σημαία της Μεγάλης Αλβανίας με τμήματα της Ελλάδος και της Σερβίας.⁵¹

⁴⁹ Βλ. όπως ανωτέρω.

⁵⁰ Βλ. Dr Ilir Kalemaj, “Albanian-Kosovo relation: Quo Vadis?”, διαθέσιμο στο <http://www.fes-tirana.org/media/publications/pdf-files/2014/t-141217-kosovo-albania-quovadis-eng.pdf> Τελευταία επίσκεψη 1/4/7.

⁵¹ Βλ. “Serbia-Albania row over Kosovo mars historic Rama visit”, 10/11/14, διαθέσιμο στο <http://www.bbc.com/news/world-europe-29985048> Τελευταία επίσκεψη 2/4/17.

Στη συνέντευξη τύπου που έδωσαν οι δύο πρωθυπουργοί (Edi Rama και Aleksandar Vukic) το τεταμένο κλίμα συνεχίστηκε όταν ο Αλβανός πρωθυπουργός δήλωσε: *"Independent Kosovo is an undeniable regional and European reality, and it must be respected,"* Ο Σέρβος Πρωθυπουργός απάντησε σε ιδιαίτερα υψηλούς τόνους λέγοντας: *"I did not expect this provocation. What does Albania have to do with Kosovo? Kosovo is not part of Albania and it will never be."* Ο Αλβανός Πρωθυπουργός ένα χρόνο αργότερα, τον Απρίλιο 2015 σε συνέντευξή του σε δημοσιογράφο του Κοσόβου δήλωσε:

"The unification of the Albanians of Albania and Kosovo ... is inevitable and unquestionable. The question is how it will happen. Will it happen in the context of the EU as a natural process and understood by all, or will it happen as a reaction to EU blindness or laziness."⁵²

Οι δηλώσεις του Αλβανού Πρωθυπουργού μόνο τυχαίες δεν μπορούν να θεωρηθούν, εφόσον με αυτό τον τρόπο ασκεί πίεση στην Ε.Ε για την επιτάχυνση των διαδικασιών ένταξης βλέποντας ότι αυτές καθυστερούν, από την άλλη μεριά όμως ικανοποιεί μια μεγάλη μερίδα του Αλβανικού ακροατηρίου η οποία επιθυμεί διακαώς την ένωση Αλβανίας – Κοσόβου. Η μερίδα αυτή δεν είναι αμελητέα δεδομένου ότι τόσο στην Αλβανία όσο και στο Κόσοβο εκπροσωπείται με σημαντικές δυνάμεις στα δύο Κοινοβούλια. Συγκεκριμένα, στις εκλογές του 2013 εισήλθαν στο Αλβανικό Κοινοβούλιο τρεις νέες εθνικιστικές παρατάξεις, οι οποίες υποστηρίζουν τα δικαιώματα και τις διεκδικήσεις των «Τσάμηδων» εναντίων της Ελλάδας και την δημιουργία της Μεγάλης Αλβανίας.⁵³ Παράλληλα, στο Κόσοβο η αντιπολιτευτική παράταξη Vetvendosja (τρίτο κόμμα στη Βουλή) έχει ως πρώτο πολιτικό στόχο την ένωση με την Αλβανία - συμπεριλαμβανομένου του βορείου Κοσόβου - και καλεί την Κυβέρνηση να διεξάγει δημοψήφισμα καταθέτοντας μάλιστα και επίσημο αίτημα στο κοινοβούλιο,⁵⁴ ενώ τάσσεται εναντίων οιασδήποτε προσέγγισης με τη Σερβία.

⁵² Βλ. *"Albania and Kosovo to unite, inside EU or not: Albanian PM"* διαθέσιμο στο <http://www.reuters.com/article/us-albania-kosovo-unification/albania-and-kosovo-to-unite-inside-eu-or-not-albanian-pm-idUSKBN0MY18L20150407> Τελευταία επίσκεψη 2/4/17.

⁵³ Πρόκειται για τα κόμματα PDIU, που υποστηρίζει τη διεκδίκηση αποζημιώσεων για το θέμα των Τσάμηδων, το Natural List of Koco Danaj που υποστηρίζει την δημιουργία της Μεγάλης Αλβανίας με τμήματα της Ελλάδας και της Σερβίας και το κόμμα Black and Red Allliiance.

⁵⁴ Βλ. Dr Ilir Kalemaj, *"Albanian-Kosovo relation: Quo Vadis?"*, όπως ανωτέρω υπος. 50. σσ.17, υποσημείωση 12 στο κείμενο.

Ωστόσο, οι πολιτικές ηγεσίες των άλλων παρατάξεων στο Κόσοβο, αντιτίθενται σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο, αφενός μεν λόγω της εξυπηρέτησης προσωπικών στόχων και φιλοδοξιών, αφετέρου λόγω της αντίδρασης της Διεθνούς Κοινότητας σε ένα τέτοιο σενάριο. Όμως δεν θα πρέπει να παραλείπεται το ποιοτικό στοιχείο της δημογραφικής σύνθεσης του πληθυσμού, διότι στο Κόσοβο το 38% του συνολικού πληθυσμού, σύμφωνα με τα στοιχεία που δίνει η Παγκόσμια Τράπεζα, είναι κάτω των 19 ετών⁵⁵ αποτελώντας έτσι μια «κρίσιμη μάζα» που ευνοεί τις εθνικιστικές αναταραχές. Είναι γνωστόν ότι οι νέοι αυτής της ηλικιακής ομάδας, μη έχοντας ενταχθεί ακόμη στην παραγωγή, στον κοινωνικό ιστό και μη έχοντας αίσθηση προοπτικής, στρέφονται ευκολότερα, εφόσον «δεν έχουν τίποτε να χάσουν», σε εξτρεμιστικές ενέργειες. Επιπρόσθετα, αποκαλυπτική είναι και η έρευνα που διεξήγαγε η εταιρία Gallup σε συνεργασία με το European Fund for the Balkans το 2010, σύμφωνα με την οποία το 62% των Αλβανών στην Αλβανία, το 81% αυτών του Κοσόβου και το 51,9% των Αλβανών της ΠΓΔΜ υποστηρίζουν την ένωση για τη δημιουργία της Μεγάλης Αλβανίας.⁵⁶

Με βάση όλα τα ανωτέρω είναι προφανές ότι η απόφαση του ΔΔΧ για την ανεξαρτητοποίηση του Κοσόβου αύξησε σημαντικά την επίδραση της Αλβανίας στην περιοχή, επιτρέποντάς της να διαδραματίζει αποκάλυπτα - και πιθανότατα με τη σύμφωνη γνώμη των Η.ΠΑ - ένα κυρίαρχο μητροπολιτικό ρόλο, ο οποίος μπορεί να αποβεί καταλυτικός τα επόμενα χρόνια, αν στο Κόσοβο οι οικονομικές προοπτικές εξακολουθήσουν να είναι δυσοίωνες. Η φτώχεια, η ανεργία, η πολιτική πόλωση - σε σχέση με τη σερβική μειονότητα και την κατάσταση στο βόρειο Κόσοβο - και η απομάκρυνση της ένταξης στους διεθνείς θεσμούς και στην Ε.Ε, αποτελούν παράγοντες που μπορούν να προκαλέσουν μεγάλη εσωτερική αστάθεια και αναταραχή, που με τη σειρά της θα προκαλέσει αλυσιδωτές αντιδράσεις τόσο στο αλβανικό στοιχείο των όμορων κρατών όσο και γενικότερα στα δυτικά Βαλκάνια.

⁵⁵ Βλ. «The World Bank Group in Kosovo, Country Snapshot», April 2015, σσ.7

⁵⁶ Βλ. "Poll Reveals Support for 'Greater Albania'", 17/11/2010, διαθέσιμο στο <http://www.balkaninsight.com/en/article/survey-greater-albania-remains-popular> Τελευταία επίσκεψη 2/4/17.

3.Α.2 Ανάλυση Γ.Π στο Υποσύστημα Β (Κόσοβο – ΠΓΔΜ)

Η Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (ΠΓΔΜ) ήταν η τελευταία από τις έξι χώρες που αναδύθηκαν ως αποτέλεσμα της διάλυσης της άλλοτε κραταιάς Γιουγκοσλαβίας το 1991. Με έκταση 25.500τ.χλμ, συγκρίσιμη με εκείνη της Ολλανδίας, κατέχει μια εξόχως στρατηγική θέση στη Βαλκανική Χερσόνησο, η οποία αποδίδεται κάλλιστα με τη ρήση του Καγκελάριου της Γερμανίας Otto Von Bismarck: *“Those who control the valley of the River Vardar are the masters of the Balkans.”*⁵⁷

Πέραν της χρόνιας διαμάχης με την Ελλάδα για το θέμα της ονομασίας του κράτους και της διεθνούς αναγνώρισης⁵⁸, το πρόβλημα της εθνοτικής σύστασης του πληθυσμού καθιστά το νεόκοπο αυτό κράτος ακόμα ένα ασταθές μόρφωμα στην περιοχή των δυτικών Βαλκανίων. Η αμέσως μεγαλύτερη πληθυσμιακή κοινότητα μετά τους Σλάβους (64,2%) είναι η αλβανική, όπου τα επίσημα στοιχεία⁵⁹ προσμετρούν στο 25,2%, ωστόσο οι ίδιοι οι Αλβανοί κάνουν λόγο για ποσοστά μεγαλύτερα του 30%. Κατά τη διάρκεια του πολέμου στο Κόσοβο 1998-1999 αρκετοί Αλβανοί του Κοσόβου εισήλθαν στη χώρα ως πρόσφυγες και πολλοί απ’ αυτούς δεν επέστρεψαν ποτέ πίσω. Οι εσωτερικές εθνοτικές διαμάχες μεταξύ σλαβόφωνων και αλβανόφωνων, η κακή οικονομική κατάσταση και η αυτονομία που απολάμβανε το Κόσοβο υπό την προστασία της Δύσης μετά το 1999, σύντομα οδήγησαν τη χώρα στην πρώτη σοβαρή κρίση το 2001, με τους αλβανόφωνους να ζητούν αυτονομία από το κράτος της ΠΓΔΜ και με παρέμβαση της Ε.Ε και των ΗΠΑ να υπογράφεται η «Συμφωνία της Αχρίδας».⁶⁰

Ωστόσο, οι εθνοτικές διαμάχες δεν εξαλείφθηκαν και μετά από μια περίοδο κατευνασμού των εθνοτικών διενέξεων, η χώρα δοκιμάστηκε το 2015 με αιματηρά επεισόδια μεταξύ της Αστυνομίας και αλβανόφωνων οπλισμένων ανδρών στην πόλη Kumanovo, στα βορειοανατολικά σύνορα με το Κόσοβο, όπου σκοτώθηκαν

⁵⁷ Βλ. Glenny, M., *The Balkans: Nationalism, War and the Great Powers 1804–1999*, εκδ. Viking, New York, 1999, σσ. 156

⁵⁸ Η ονομασία «ΠΓΔΜ» αποτελεί την προσωρινή ονομασία του Κράτους και με αυτή έγινε δεκτό στον Ο.Η.Ε, γεγονός που αποτελεί μοναδική περίπτωση στην ιστορία του Οργανισμού.

⁵⁹ Βλ. τα επίσημα στοιχεία του πληθυσμού στο <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/humanrightsreport/#wrapper> Τελευταία επίσκεψη 2/4/17.

⁶⁰ Για μια σύντομη περιγραφή της κρίσης του 2001 βλέπε Griessler, C., (2014), *The Albanians in Macedonia: The Role of International Organizations in Empowering the Ethnic Albanian Minority*, ECMI WORKING PAPER #79 SEPT 2014, ενώ για τη Συμφωνία της Αχρίδας βλέπε Σιούσιουρας (2009) *Μεγάλη Ιδέα και Εθνική Ολοκλήρωση*, στο Κουβερτάρης Γ., - Ρουδομέτοφ Β., - Κουτσούκης Κ., επιμ. Κουβερτάρης Α., *Τα Νέα Βαλκάνια: Από την γεωπολιτική της μετάβασης στην προοπτική της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης*, εκδόσεις Ηρόδοτος, Αθήνα.

14 αλβανόφωνοι και 8 αστυνομικοί.⁶¹ Από τους 14 αλβανόφωνους που σκοτώθηκαν οι 13 είχαν έλθει από το Κόσοβο και ένας από την πόλη των Σκοπίων, όλοι τους μέλη του Kosovo Liberation Army (KLA)⁶² Ο National Liberation Army (NLA), παρακλάδι του KLA, που πρωτοστάτησε στην κρίση του 2001 και αποτελείται από αλβανόφωνους της ΠΓΔΜ με ισχυρές διασυνδέσεις στο Κόσοβο, αφοπλίστηκε από τις δυνάμεις του NATO μετά το πέρας της κρίσης του 2001 και την υπογραφή της συμφωνίας. Ωστόσο, δεν είναι λίγοι αυτοί που πιστεύουν ότι ο αφοπλισμός του NLA στην πραγματικότητα δεν συνέβη ποτέ, εφόσον ο οπλισμός επέστρεψε στο Κόσοβο και χρησιμοποιήθηκε εκ νέου το 2015.⁶³

Λίγους μήνες νωρίτερα στην ΠΓΔΜ είχε ξεσπάσει η σημαντικότερη πολιτική κρίση μετά το 2001, η οποία σοβεί μέχρι σήμερα και η εθνοτική πόλωση έχει και πάλι κορυφωθεί. Μάλιστα, ο αλβανόφωνος δήμαρχος της πόλης των Σκοπίων Νεβζάτ Χαλίλι, το Σεπτέμβριο του 2014 στην πλατεία Σκεντέρμπεη, ανακήρυξε τη «Δημοκρατία της Ιλλυρίδας» και ζήτησε από τον Πρωθυπουργό να ξεκινήσει άμεσα η ομοσπονδοποίηση της χώρας, ακολουθώντας το παράδειγμα του Βελγίου.⁶⁴ Στις τελευταίες εκλογές του Δεκεμβρίου 2016 το κόμμα του Πρωθυπουργού Νικολά Γκρούεφσκι VMRO DPMNE κέρδισε 61 έδρες, ενώ η αξιωματική αντιπολίτευση SDSM 49 έδρες από τις συνολικά 120 έδρες του Κοινοβουλίου. Τα τέσσερα αλβανικά κόμματα συγκέντρωσαν 20 έδρες και αποδείχτηκαν ο ρυθμιστής για το σχηματισμό κυβέρνησης. Οι εκπρόσωποι των αλβανικών κομμάτων διαμόρφωσαν από κοινού μια πλατφόρμα προτάσεων για να συμμετάσχουν σε κυβερνητικό σχηματισμό, την οποία όμως διαμόρφωσαν σε συνεργασία με τον Πρωθυπουργό και τον Υπουργό εξωτερικών της Αλβανίας, Edi Rama και Ditmir Bushati, αντίστοιχα.⁶⁵ (Εικόνα 1)

⁶¹ Βλ. περισσότερα για το περιστατικό στο “Macedonia’s Kumanovo Shootout Still Raising Suspicions”, 10/5/16, διαθέσιμο στο <http://www.balkaninsight.com/en/article/macedonia-s-kumanovo-shootout-still-raising-suspicions-05-10-2016> Τελευταία επίσκεψη 2/4/17.

⁶² Βλ. σχετικά με την ταυτότητα των δραστών στο «Macedonia blames Kosovans for deadly Kumanovo clashes», 10/5/2015, διαθέσιμο στο <http://www.bbc.com/news/world-europe-32680904> 2/4/17.

⁶³ Βλ. Vladislav Sotirovic, “The Destabilization of Macedonia? Greater Albania and the Process of ‘Kosovization’”, 21/5/2015, διαθέσιμο στο www.globalresearch.ca/the-destabilization-of-macedonia-greater-albania-and-the-process-of-kosovization/5451039 Τελευταία επίσκεψη 2/4/17.

⁶⁴ Βλ. σχετικά στο «Σκόπια: Ανακηρύχθηκε η Δημοκρατία της Ιλλυρίδας», 18/9/2014, διαθέσιμο στο http://www.echedoros-a.gr/2014/09/blog-post_104.html Τελευταία επίσκεψη 2/4/17.

⁶⁵ Βλ. “Albanian Parties Set Terms For Macedonia’s Next Gov”, 8/1/17, διαθέσιμο στο <http://www.balkaninsight.com/en/article/albanian-parties-in-macedonia-seven-conditions-for-the-new-government-01-07-2017> Τελευταία επίσκεψη 2/4/17.

Photo 1: Οι εκπρόσωποι των αλβανικών κομμάτων της ΠΓΔΜ με τον Edi Rama.⁶⁶

Η πλατφόρμα των προτάσεων που διαμόρφωσαν τα αλβανικά κόμματα αφορούσε: i) στην καθιέρωση της αλβανικής γλώσσας ως επίσημης γλώσσας του κράτους και ισότιμη με τη σλαβομακεδονική, ii) στην υιοθέτηση ψηφίσματος στη Βουλή που να αναγνωρίζει και να καταδικάζει τη γενοκτονία των Αλβανών από τους Σέρβους στην περιοχή της ΠΓΔΜ την περίοδο 1912-1956, iii) την απαίτηση για οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη ισομερώς σε όλες τις περιοχές της ΠΓΔΜ (εννοώντας ότι οι πόροι δεν κατανέμονται ισομερώς και οι περιοχές των αλβανοφώνων αδικούνται), iv) τη δημιουργία ενός Υπουργείου που θα εποπτεύει το σεβασμό των δικαιωμάτων των μειονοτήτων και την ίση κατανομή των πόρων, ώστε να μην αδικούνται οι περιοχές των αλβανοφώνων και v) τη δημιουργία εξεταστικών επιτροπών και ανεξάρτητων σωμάτων με διεθνή εκπροσώπηση για την εξέταση δικαστικών υποθέσεων, στις οποίες ελέγχονται από τη δικαιοσύνη πρόσωπα Αλβανικής καταγωγής.⁶⁷ Η αποδοχή της πλατφόρμας των προτάσεων εξ' ολοκλήρου τέθηκε ως όρος ώστε και τα τέσσερα κόμματα με 20 έδρες να συμμετάσχουν σε κυβερνητικό σχηματισμό με το πρώτο ή με το δεύτερο κόμμα. Η συγκεκριμένη περίπτωση δεν αποτελεί εξαίρεση στις σχέσεις που έχουν διαμορφώσει εδώ και αρκετά χρόνια οι πολιτικές ελίτ σλαβόφωνων και αλβανόφωνων, εφόσον σε όλες τις εκλογικές αναμετρήσεις που διεξήχθησαν μέχρι σήμερα, σχηματίστηκαν κυβερνήσεις συνεργασίας μεταξύ σλαβομακεδονικών και

⁶⁶ Πηγή: Όπως ανωτέρω.

⁶⁷ Όπως ανωτέρω υποσημείωση 65.

αλβανικών κομμάτων, χωρίς να εμποδίζονται από το εθνοτικό και ιδεολογικό τους χάσμα. Έτσι, τα αλβανικά κόμματα, που ενδιαφέρονται περισσότερο για την εξυπηρέτηση των δικών τους πελατειακών σχέσεων με το αλβανικό στοιχείο και απόλυτα εναρμονισμένα με τις επιδιώξεις της Αλβανίας, δεν έχουν κανένα περιορισμό στη συνεργασία, αρκεί να εξυπηρετηθούν τα συμφέροντα του αλβανικού στοιχείου, που συχνά υπαγορεύονται από τα Τίρανα, όπως συμβαίνει και σήμερα.

Συνεπώς, και στην περίπτωση της ΠΓΔΜ το αλβανικό στοιχείο, ευθυγραμμισμένο με τις απαιτήσεις της Αλβανίας, καθίσταται ο σημαντικότερος παράγοντας που δύναται να αποσταθεροποιήσει τη χώρα και ταυτόχρονα να επηρεάσει τις σχέσεις της ΠΓΔΜ με άλλες γειτονικές. Ο εμφανής αλλά και ο παρασκηνιακός ρόλος της Αλβανίας αποτελεί επίσης ένα στοιχείο που αναδεικνύει το ρόλο και την ευθύνη της αλβανικής ηγεσίας και μέχρι στιγμής οι μεγάλες δυνάμεις της Δύσης δεν έχουν φροντίσει να περιορίσουν. Έτσι, η Αλβανία από τη μια πλευρά θεωρεί ότι μπορεί να εκβιάζει την Ε.Ε για την επιτάχυνση των διαδικασιών ένταξης της χώρας στην Ένωση - όπως αναλύθηκε προηγουμένως - και από την άλλη πλευρά προσπαθεί να εκβιάσει για τη σταθερότητα της περιοχής επεμβαίνοντας σε εσωτερικά ζητήματα άλλων όμορων χωρών χρησιμοποιώντας το αλβανικό στοιχείο.

Η αδράνεια της Δύσης να περιορίσει το ρόλο της Αλβανίας στη σταθερότητα των δυτικών Βαλκανίων αντιμετωπίζει πλέον μια ακόμα παράμετρο που αφορά στην πολιτική που θα ακολουθήσουν οι Η.Π.Α στην περιοχή υπό την ηγεσία του Donald Trump. Η παράμετρος αυτή είναι εξόχως ανησυχητική μετά την δήλωση «βόμβα» του ρεπουμπλικάνου βουλευτή της Κυβέρνησης Trump και Προέδρου της Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Εξωτερικών Υποθέσεων των Η.Π.Α, Dana Rohrabacher, ο οποίος σε συνέντευξή του στην αλβανική τηλεόραση στις αρχές Φεβρουαρίου 2017, τάχθηκε υπέρ του διαμελισμού της ΠΓΔΜ. Συγκεκριμένα, όπως μεταφέρουν τα ελληνικά μέσα ενημέρωσης ο αμερικανός βουλευτής δήλωσε: «*Η "Μακεδονία" δεν είναι χώρα. Συγγνώμη, δεν είναι χώρα*». Όπως είπε, η δημιουργία της ΠΓΔΜ ήταν ένα αποτυχημένο εγχείρημα και είναι ώριμες οι συνθήκες για επανασχεδιασμό των συνόρων! ⁶⁸ Ο Rohrabacher

⁶⁸ Βλ. «*Βουλευτής του Τραμπ: Η ΠΓΔΜ δεν είναι καν χώρα! -Να διαμελιστεί, οι μισοί Αλβανία και οι άλλοι Βουλγαρία*», 8/2/17, διαθέσιμο στο <http://www.iefimerida.gr/news/317966/voyleytis-toy->

αιτιολόγησε την άποψή του αυτή ισχυριζόμενος ότι λόγω του εθνοτικού διχασμού μεταξύ σλαβόφωνων και αλβανόφωνων δεν θα μπορέσουν να ζήσουν ποτέ μαζί και συνεπώς οι Αλβανοί της ΠΓΔΜ θα πρέπει να αποτελέσουν τμήμα του Κοσόβου και οι υπόλοιποι να γίνουν τμήμα της Βουλγαρίας ή οποιασδήποτε άλλης χώρας με την οποία πιστεύουν ότι έχουν σχέση.

Όπως αντιλαμβάνεται κανείς, η δήλωση κορυφαίου Αξιωματούχου της νέας Κυβέρνησης των Η.Π.Α, η οποία κάνει λόγο απερίφραστα για αλλαγή συνόρων στη Βαλκανική Χερσόνησο ούτε τυχαία μπορεί να θεωρηθεί, ούτε προσωπική άποψη του ομιλούντα που δεν εκφράζει τις πολιτικές θέσεις της Ουάσινγκτον. Το γεγονός δε ότι η δήλωση αυτή γίνεται στην αλβανική τηλεόραση σε σχέση με όσα αναφέρθηκαν ανωτέρω για το ρόλο της Αλβανίας στα εσωτερικά της Σερβίας, του Κοσόβου και της ΠΓΔΜ, καθώς και την έξαρση του αλβανικού εθνικισμού γενικότερα, προκαλεί εύλογες απορίες για τις σχέσεις Αλβανίας - Η.Π.Α και τους γεωστρατηγικούς σχεδιασμούς της Ουάσινγκτον, που θα γίνει προσπάθεια να απαντηθούν μέσα από την ανάλυση που ακολουθεί.

3.A.3 Ανάλυση των Πυλώνων Ισχύος του Κοσόβου

Ο μεγάλος στόχος των πολιτικών του Κοσόβου είναι να αποτελέσει υποψήφια προς ένταξη χώρα στην Ε.Ε, ώστε κάποια στιγμή να καταφέρουν την ισότιμη ένταξή τους. Για το λόγο αυτό την 2 Οκτωβρίου 2015 υπογράφηκε μεταξύ των δύο πλευρών η συμφωνία *Stabilization and Association Agreement (SAA)*,⁶⁹ σύμφωνα με την οποία οι βασικοί άξονες είναι η περεταίρω διεύρυνση της συνεργασίας μεταξύ των Αρχών του Κοσόβου και της European Commission (EC) για τα ζητήματα οικονομικής πολιτικής και διακυβέρνησης, η ένταξη στο πρόγραμμα οικονομικής μεταρρύθμισης και η συνέχιση των συνομιλιών για την εξομάλυνση των σχέσεων με τη Σερβία με τη διαμεσολάβηση της Ε.Ε.

Για να καταδειχθεί η κατάσταση στην οποία βρίσκεται το Κόσοβο σήμερα, σχεδόν 7 χρόνια μετά την απόφαση του ΔΔΧ για την ανακήρυξη ανεξαρτησίας, θα γίνει ανάλυση των 4 Πυλώνων Ισχύος του Κράτους, ώστε να διαφανεί σε πιο μέτρο

tramp-i-pgdm-den-einai-kan-hora-na-diamelistei-oi-misoi-alvania-kai-oi Τελευταία επίσκεψη 3/4/17.

⁶⁹ Βλ. τη συμφωνία στο <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10728-2015-REV-1/en/pdf> Τελευταία επίσκεψη 17/3/17

και βαθμό δύναται να επιτύχει τους πολιτικούς του στόχους, αλλά και πως δύναται να προκαλέσει αιτία ανακατανομής της ισχύος στο προς εξέταση σύμπλοκο.

3.4.3.1 Πυλώνας Ισχύος Οικονομία

Στον Πυλώνα Ισχύος της οικονομίας του Κοσόβου θα εξεταστεί ο ΓΔ1, ο οποίος αφορά στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής.

3.4.3.1.1 ΓΔ1(α) Πλουτοπαραγωγικές Πηγές:

Η περιοχή του Κοσόβου χαρακτηρίζεται από την πολύ καλή ποιότητα των εδαφών και ως εκ τούτου ο τομέας της αγροτικής παραγωγής αποτελεί ένα πολύ σημαντικό τομέα για την οικονομική ανάπτυξη. Δεδομένων των, πληθώρα εργατικού δυναμικού, εγγύτητα και πρόσβαση στις ελεύθερες αγορές της Ε.Ε⁷⁰ και το καλό περιβαλλοντικό κλίμα, το Κόσοβο θα έπρεπε να διαθέτει ένα συγκριτικό πλεονέκτημα στην παραγωγή υψηλής ποιότητας αγροτικών και οπωροκηπευτικών προϊόντων, καθώς και προϊόντων ημερήσιας κατανάλωσης. Ωστόσο, λόγω του πολέμου, αλλά και αργότερα, ο τομέας αυτός έπαθε μεγάλη καθίζηση, η αγροτική παραγωγή εκμηδενίστηκε με αποτέλεσμα το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου για τα αγροτικά προϊόντα συνεχώς να μεγαλώνει. Έτσι, το Κόσοβο αποτελεί έναν από τους μεγαλύτερους εισαγωγείς αγροτικών και οπωροκηπευτικών προϊόντων στην Ευρώπη. Παρά τις μεγάλες δυνατότητες για την ανάπτυξη του κλάδου, η χαμηλή εγχώρια αγοραστική δύναμη, οι ανύπαρκτες γεωργικές και κτηνοτροφικές υποδομές, οι απαρχαιωμένες τεχνολογίες και η αδυναμία πρόσβασης σε πιστωτικά και επενδυτικά κεφάλαια, καθιστούν πολύ δύσκολη την κατάσταση για τους παραγωγούς. Επιπρόσθετα, οι εισαγωγές αγροτικών προϊόντων από εμπορικούς εταίρους του Κοσόβου οι οποίοι λαμβάνουν πολλές κρατικές και κοινοτικές επιδοτήσεις, προσθέτει άλλο ένα μειονέκτημα στο να καταστούν ανταγωνιστικοί οι παραγωγοί του Κοσόβου.⁷¹ Επίσης, όπως επισημαίνεται στην τελευταία αναφορά της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το Κόσοβο θα πρέπει να διανύσει πολύ δρόμο ακόμα ώστε να πλησιάσει τα ευρωπαϊκά standards στην ποιότητα και την ασφάλεια των

⁷⁰ Με την υπογραφή της συμφωνίας SAA, συμφωνήθηκε η ελεύθερη διακίνηση εμπορικών προϊόντων μεταξύ Ευρώπης και Κοσόβου.

⁷¹ Βλ Τα στοιχεία έχουν αντληθεί από την έκθεση της Παγκόσμιας Τράπεζας για το Κόσοβο, «The World Bank Group in Kosovo, Country Snapshot», April 2015, διαθέσιμη στο <http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/eca/Kosovo-Snapshot.pdf> .Τελευταία επίσκεψη 18/3/17.

γεωργικών και κτηνοτροφικών προϊόντων, να αναπτύξει τις απαραίτητες υπηρεσίες ελέγχου, να ελέγξει τις παράνομες χρήσεις γης και να υιοθετήσει και εφαρμόσει την ευρωπαϊκή νομοθεσία για τον έλεγχο και την ποιότητα των προϊόντων.⁷²

Εκτός όμως από την αγροτική παραγωγή, το Κόσοβο αποτελεί πιθανότατα την πιο πλούσια περιοχή της Ευρώπης σε συγκέντρωση ορυκτού πλούτου. Τα διαπιστωμένα κοιτάσματα λιγνίτη αγγίζουν τους 14,7 δισεκατομμύρια τόνους, ποσότητα που καθιστά την περιοχή την 5^η μεγαλύτερη στον κόσμο σε συγκέντρωση λιγνίτη. Ταυτόχρονα, τα αποθέματα μολύβδου υπολογίζονται σε 425.000 τόνους, ενώ του ψευδαργύρου σε 415.000 τόνους, καθώς και 800 τόνους ασήμι. Επιπρόσθετα, έχουν αποκαλυφθεί 185.000 τόνοι νικέλιο, 6.500 τόνοι κοβάλτιο, ενώ η πιθανή παραγωγή βωξίτη, του ορυκτού από το οποίο παράγεται το αλουμίνιο, δύναται να φτάσει τους 425.000 τόνους.⁷³ Παρά το γεγονός ότι ο τομέας των ορυχείων για την εκμετάλλευση του ορυκτού πλούτου αποτελούσε τον πλέον παραγωγικό και ανεπτυγμένο κλάδο για την οικονομία της περιοχής πριν τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, από τη δεκαετία του '90 και μετά υπάρχει μόνο εικόνα εγκατάλειψης και κατεστραμμένων πλέον υποδομών, κάτι που καθιστά την αναστήλωση των ορυχείων εξαιρετικά δαπανηρή, ενώ η πολιτική της Ε.Ε για την σταδιακή εγκατάλειψη του λιγνίτη και η στροφή προς τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, καθιστά το εγχείρημα εξαιρετικά δύσκολο.⁷⁴

3.4.3.1.2 ΓΔΙ(β): Δημοσιονομικά μεγέθη⁷⁵:

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Παγκόσμιας Τράπεζας, στο διάστημα από τα μέσα του 2011 μέχρι το τέλος του 2013, το Κόσοβο ήταν μία από τις 4 χώρες στον ευρύτερο χώρο της Ευρώπης που σημείωσε θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης μετά την κρίση του 2008, καταγράφοντας ανάπτυξη κατά μέσο όρο της τάξης του 3,5%. Το διάστημα 2014-2015 κατέγραψε ελαφρώς χαμηλότερα ποσοστά, 2,5-3%. (Γράφημα 1)

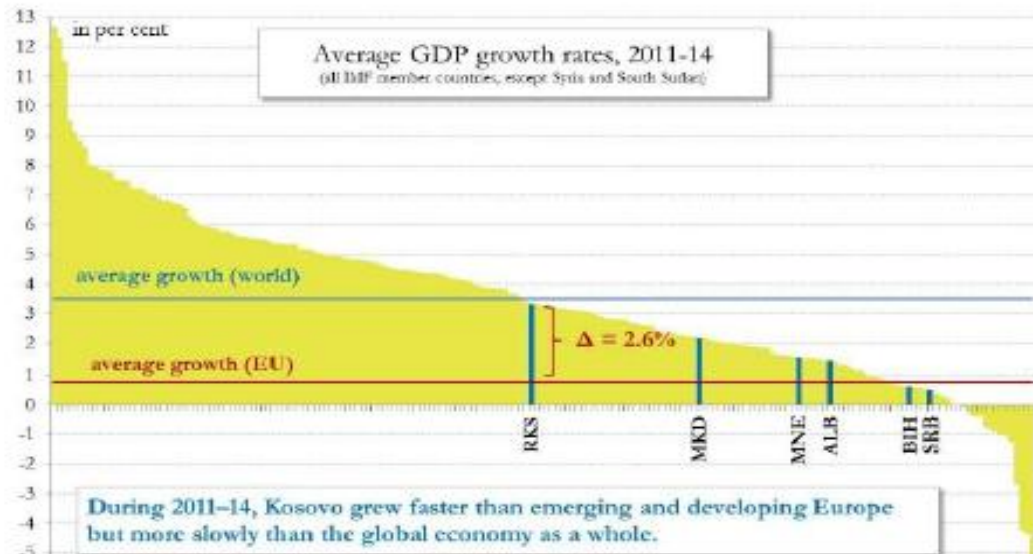
⁷² Βλ. EUROPEAN COMMISSION, Kosovo 2016 Report, Brussels, 9/11/2016, σσ. 54-55, διαθέσιμη στο https://ec.europa.eu/neighbourhoodenlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2016/20161109_report_kosovo.pdf

⁷³ Βλ. τα στοιχεία στο Mladen Kovacevic, «The Influence of Kosovo's Independence on the Stability of the Region», Webster University, St Louis, Missouri, 2008. σσ 48.

⁷⁴ Όπως ανωτέρω υποσημείωση 72.

⁷⁵ Όλα τα στοιχεία που παρατίθενται στην παράγραφο, έχουν αντληθεί από την έκθεση της Παγκόσμιας Τράπεζας για το Κόσοβο, όπως ανωτέρω υποσημείωση 71.

Figure 1. Solid But Not Spectacular Growth, 2011–14

Γράφημα 1 (Πηγή: «The World Bank Group in Kosovo, Country Snapshot», April 2015)

Παρά το γεγονός ότι αποτελεί μια πολύ καλή επίδοση σε σχέση με τις υπόλοιπες γειτονικές χώρες, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Οργανισμού, η ανάπτυξη οφείλεται στη χρηματοδοτική βοήθεια από διεθνείς οργανισμούς (το Κόσοβο πέτυχε την ένταξή του στην Παγκόσμια Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο) και από την εισροή κεφαλαίων ως εμβασμάτων, από μεγάλο αριθμό Αλβανών του Κοσόβου που έχουν μεταναστεύσει και εργάζονται σε χώρες της κεντρικής και βόρειας Ευρώπης.

Οι ανωτέρω λόγοι, σε συνδυασμό με το χαμηλό βαθμό ενσωμάτωσης της οικονομίας της χώρας στο σύστημα της παγκόσμιας οικονομίας και ο μεγάλος αριθμός χρηματοδοτικών δωρεών, αποτελούν τις κύριες αιτίες για την ανθεκτικότητα που επέδειξε η οικονομία της χώρας μετά την κρίση του 2008. Ωστόσο, η υιοθέτηση του ευρώ ως νόμισμα, αφαιρεί από την οικονομία πολύτιμα εργαλεία δημοσιονομικής και νομισματικής πολιτικής, παράγοντες που είναι εξόχως σημαντικοί για τη θωράκιση της οικονομίας, της επιχειρηματικότητας και των δημοσίων δαπανών.

Η υιοθέτηση αυστηρού δημοσιονομικού πλαισίου, δεσμευτικού για τις Κυβερνήσεις ώστε να μην επιτραπεί η αύξηση του εξωτερικού δημοσίου χρέους σε επίπεδα που θα καταστήσουν ασταθή την οικονομία, λειτουργεί μέχρι στιγμής ευεργετικά για τη χώρα. Σύμφωνα με το δημοσιονομικό αυτό κανόνα, δεν επιτρέπεται ο λόγος του δημοσίου χρέους προς το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν

(ΑΕΠ), να ανέλθει πάνω από το 40%. Ωστόσο, λόγω εκλογών η Κυβέρνηση προχώρησε το 2014 σε κινήσεις που αύξησαν κατά πολύ το δημόσιο χρέος (μέσω χρηματοδοτήσεων από το ΔΝΤ) και το έλλειμμα του Προϋπολογισμού, αυξάνοντας τους μισθούς και τις συντάξεις στο δημόσιο τομέα κατά 25%, έδωσε μεγάλες παροχές σε όσους υπήρξαν πολιτικοί κρατούμενοι στο προηγούμενο καθεστώς (από τη Σερβία) και στους βετεράνους του πολέμου. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση του χρέους, από 284 εκ. ευρώ το 2011 (5,6% του ΑΕΠ) στα 588 εκ. ευρώ στο τέλος του 2014 (13,5% του ΑΕΠ). (Βλ. τα παρακάτω γραφήματα 2, 3)

Figure 1 Kosovo GDP growth

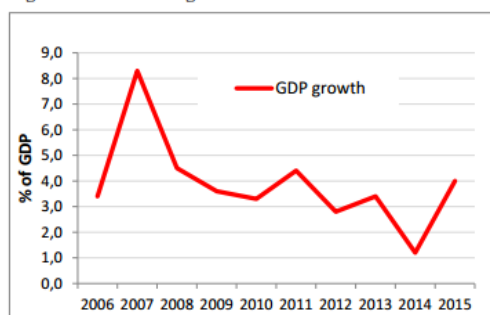
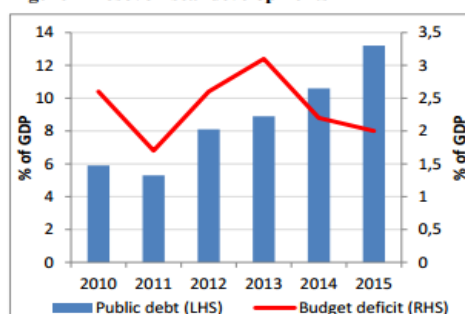
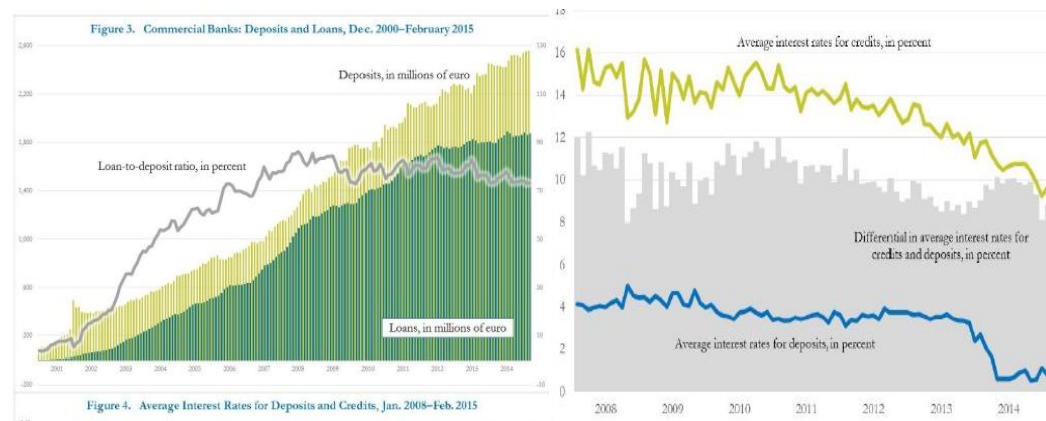

Figure 2 Kosovo fiscal developments

Γραφήματα 2,3. Πηγή: European Commission, Kosovo Report 2016.

Ο τραπεζικός τομέας, ο οποίος ανήκει σχεδόν εξ' ολοκλήρου σε ξένα επιχειρηματικά συμφέροντα, παραμένει καλά κεφαλαιοποιημένος με ικανοποιητική ρευστότητα, κυρίως λόγω των χαμηλών ρίσκων δανεισμού που αναλαμβάνει. Μόνο το Φεβρουάριο του 2015 τα νοικοκυριά εμπιστευτήκαν στο τραπεζικό σύστημα καταθέσεις 2,6 δισεκατομμυρίων ευρώ, 6% περισσότερα από την προηγούμενη χρονιά. Έτσι, κατά μέσο όρο ο λόγος των δανείων προς τις καταθέσεις από 78% το 2014, αυξήθηκε στο 81% το 2015, ενώ λόγω της ικανοποιητικής ρευστότητας, τα πιστωτικά επιτόκια έπεσαν για πρώτη φορά σε μονοψήφιο νούμερο, της τάξης του 9,3% το Δεκέμβριο 2014. (Γραφήματα 4,5)

Γραφήματα 4,5

Ωστόσο, όπως καταλήγει η έκθεση της Παγκόσμιας Τράπεζας, αλλά και η αναφορά της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το σημερινό μοντέλο ανάπτυξης της χώρας, μακροπρόθεσμα, θα αποδειχθεί εξαιρετικά ασταθές και μη βιώσιμο. Θα πρέπει να αυξηθεί κατά πολύ η ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα, οι επενδύσεις και η αύξηση της παραγωγικότητας, ως θεμελιώδη στοιχεία που τροφοδοτούν την ανάπτυξη. Η παραγωγική βάση παραμένει σε χαμηλά επίπεδα, όπως και οι εξαγωγές, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να ανταγωνιστούν τις γειτονικές χώρες και το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου να αυξάνεται.

3.4.3.1.3 ΓΔΙ(γ): Φτώχεια - Ανεργία:

Το ετήσιο κατά κεφαλήν ακαθάριστο εισόδημα για τους κατοίκους του Κοσόβου, υπολογίζεται από την Παγκόσμια Τράπεζα (δεν υπάρχουν ακριβή στοιχεία, ενώ η EUROSTAT στους πίνακές της δίνει No available Data) περίπου στα 3000 ευρώ, αντιστοιχώντας στο 1/10 του ευρωπαϊκού μέσου όρου και κατατάσσει το Κόσοβο στις πιο φτωχές χώρες στον ευρύτερο χώρο της Ευρώπης. Σύμφωνα με τα διεθνή κριτήρια της Παγκόσμιας Τράπεζας, το όριο της φτώχειας καθορίζεται στο ημερήσιο όριο των 5 US \$ κατά κεφαλήν για κατανάλωση, όριο που οδηγεί σε ποσοστά της τάξης του 80% του πληθυσμού της χώρας να βρίσκεται κάτω από το όριο της φτώχειας. Η Στατιστική Υπηρεσία του Κοσόβου καθορίζει ως εθνικό όριο της φτώχειας το 1,72 ευρώ ημερησίως κατά κεφαλήν, σύμφωνα με το οποίο το 29,7% του πληθυσμού βρίσκεται κάτω από το όριο της φτώχειας. Δυσανάλογα μεγάλη είναι η φτώχεια που παρατηρείται κυρίως ανάμεσα στα παιδιά, στους ηλικιωμένους, στις μονογονεϊκές οικογένειες, στις οικογένειες που συντηρούν ΑΜΕΑ και σε εθνοτικές μειονότητες, όπως οι Ρομά.

Τα μεγάλα ποσοστά ανεργίας και η έλλειψη θέσεων εργασίας με υψηλά standards επιδεινώνουν το πρόβλημα της φτώχειας και της ασφάλειας ενός σταθερού μηνιαίου εισοδήματος για τα νοικοκυριά. Η EUROSTAT, παρέχει τα ακόλουθα οικονομικά στοιχεία για το Κόσοβο, όπως φαίνονται στον κατωτέρω πίνακα⁷⁶:

⁷⁶ Πηγή: EUROPEAN COMMISSION, Kosovo 2016 Report, Brussels, 9/11/2016, σσ. 33.

Key economic figures	2014	2015
Gross domestic product per capita (% of EU28 in PPS)	N/A	N/A
GDP growth (%)	1.2	4.0*
Unemployment rate (female; male) (%)	35.3 (41.6; 33.1)	32.9 (36.6; 31.8)
Economic activity rate for persons aged 20–64: proportion of the population aged 20–64 that is economically active (female; male) (%)	47.7 (24.2; 71.4)	42.8 (20.4; 65.1)
Current account balance (% of GDP)*	-7.9	-9.3
Net Foreign direct investment (FDI) (% of GDP)*	2.2	5.1

* Based on aggregated quarterly GDP data

Source: Eurostat

Παρατηρείται συνεπώς, ένα συνολικό ποσοστό ανεργίας πάνω από το 30%, ενώ στις γυναίκες το ποσοστό είναι αρκετά υψηλότερο. Επίσης, το ποσοστό του πληθυσμού που είναι οικονομικά ενεργό συνεισφέροντας στην οικονομία στις ηλικίες 20-64 είναι πολύ κάτω από 50%, ενώ επίσης τα ποσοστά των γυναικών παραμένουν εξαιρετικά χαμηλά (20,4%). Πιο ειδικά, υπολογίζεται ότι η ανεργία στις ηλικίες 15-24 ξεπερνάει το 55%.⁷⁷ Το χαμηλής ποιότητας εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας σε συνδυασμό με τις ελάχιστες θέσεις εργασίας, έχει σαν αποτέλεσμα οι νέοι άνθρωποι να μην μπορούν να βρουν σταθερή δουλειά και να προσλαμβάνονται σε εργασίες που δεν απαιτούν ιδιαίτερα προσόντα, ενώ συνήθως οι κλάδοι αυτοί αφορούν τη λεγόμενη ανασφάλιστη ή «μαύρη» εργασία.⁷⁸ Σύμφωνα όμως με έρευνα που έγινε το 2013 και αφορούσε την αγορά εργασίας, ακόμα και το 10% των νέων με πανεπιστημιακή εκπαίδευση παραμένουν άνεργοι, ενώ το 35,3% των νέων σε ηλικίες 15-24, είναι άνεργοι χωρίς καμία εκπαίδευση ή εξειδίκευση. Ακόμα, μείζον πρόβλημα για τις επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα αποτελεί η μη εύρεση προσωπικού με κατάλληλα προσόντα και εξειδίκευση. Έτσι, το 25% περίπου των εταιριών δηλώνουν ότι ο περιορισμένος αριθμός προσωπικού με κατάλληλα προσόντα και εκπαίδευση αποτελεί τροχοπέδη στην περαιτέρω ανάπτυξή τους. Αυτό απαιτεί την ανάπτυξη συγκεκριμένων προγραμμάτων εξειδίκευσης, ευθυγραμμισμένων με τις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας, με σκοπό

⁷⁷ «The World Bank Group in Kosovo, Country Snapshot», April 2015, σσ.7

⁷⁸ Όπως ανωτέρω.

να βελτιωθεί η πρόσβαση και η ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης, από την πρωτοβάθμια μέχρι την τριτοβάθμια εκπαίδευση.⁷⁹

3.4.3.2 Πυλώνας Ισχύος Άμυνα/Ασφάλεια

Στον πυλώνα ισχύος Άμυνα/Ασφάλεια θα αναλυθεί ο ΓΔ2 που αφορά στις στρατιωτικές/αμυντικές δομές του Κόσοβου. Συγκεκριμένα, ο Δείκτης αναλύεται σε δύο μέρη. Το ΓΔ2(α) μέσα από την ανάλυση του οποίου θα διαφανεί η όποια πρόοδος του κράτους στη θεμελίωση στρατιωτικών δομών και υποδομών, ο σκοπός, τα καθήκοντα και η οργάνωση και το ΓΔ2(β), που αναλύει την εκπαίδευση του προσωπικού, τη χρηματοδότηση των υποδομών αυτών και το όραμα της πολιτικής ηγεσίας για το μέλλον.

3.4.3.2.1 Ανάλυση ΓΔ2(α) Αμυντικές δομές:

Η μεγαλύτερη στρατιωτική δύναμη στο Κόσοβο μέχρι σήμερα παραμένει η Διεθνής Δύναμη Ασφαλείας των Η.Ε υπό την ηγεσία του NATO, με το όνομα KFOR (Kosovo Force) που αναπτύχθηκε το 1999, με σκοπό την εδραίωση της ειρήνης και της σταθερότητας στην περιοχή. Μετά τη μονομερή ανακήρυξη ανεξαρτησίας από το Κόσοβο το 2008, το NATO ανανέωσε την εντολή της KFOR, όπου αποφασίστηκε η περεταίρω παραμονή της Δύναμης με βάση την Απόφαση UNSC 1244/1999, εκτός αν το Σ.Α των Η.Ε αποφασίσει διαφορετικά στο μέλλον. Ο συνολικός αριθμός των στρατευμάτων της Δύναμης υπολογίζεται σε 15.900 άτομα που επιχειρούν κυρίως από τη Βάση 'Bondsteel Camp'⁸⁰ στην πόλη Ferizaj.⁸¹

Η Βάση είναι χτισμένη σε μια λοφώδη περιοχή κοντά στο Urosevac και για να κατασκευαστεί ισοπεδώθηκαν οι κορυφές δύο λόφων, ενώ στην κοιλάδα που δημιουργήθηκε κατασκευάστηκαν οι ευκολίες της Βάσης. Καταλαμβάνει έκταση περίπου 950 εκταρίων και μπορεί να φιλοξενήσει στρατεύματα 7000 ανδρών. Στα στρατεύματα παρέχονται όλες οι σύγχρονες ευκολίες (γυμναστήρια, θέατρα, νοσοκομείο, εκκλησίες, κ.α), ωστόσο το Συμβούλιο της Ευρώπης και η Γερμανία έχουν πολλές φορές στο παρελθόν κατηγορήσει τις Η.Π.Α για παράνομη επέκταση

⁷⁹ Όπως ανωτέρω.

⁸⁰ Η Βάση πήρε το όνομά της από τον Αμερικανό Λοχία James Bondsteel, ο οποίος τιμήθηκε με το Medal of Honor για τις υπηρεσίες του στον πόλεμο του Βιτνάμ.

⁸¹ Βλ. <https://www.rks-gov.net/en-US/Qytetaret/Siguria/Pages/KFOR.aspx> Τελευταία επίσκεψη 26/3/17.

και παράνομες κατασκευές εις βάρος της περιοχής, με τις Η.Π.Α να αρνούνται τις κατηγορίες.⁸²

(ΕΙΚΟΝΑ 2) CAMP BONDSTEEL ARMY BASE IN FERIZAJ, KOSOVO⁸³

Στην KFOR συμμετέχουν στρατεύματα από 30 χώρες μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα και ταυτόχρονα παρέχεται υποστήριξη στην Kosovo Security Force (KSF), η οποία αποτελεί τη μοναδική στρατιωτική διάσταση των δυνάμεων του Κοσόβου. Η KSF είναι μια ελαφρά οπλισμένη στρατιωτική δύναμη η οποία αντικατέστησε την Kosovo Protection Corps (KPC) τον Ιανουάριο 2009 και χρίστηκε πλήρως επιχειρησιακή το 2013.⁸⁴ Η δύναμη αριθμεί περίπου 2.500 άνδρες και γυναίκες, αλλά και άλλους 800 που αποτελούν τη δύναμη εφεδρείας και είναι οπλισμένη με το γερμανικής κατασκευής αυτόματο τυφέκιο G-36 (Εικόνα 3) καθώς και ελαφρά τεθωρακισμένα οχήματα.

⁸² Βλ. <https://militarybases.com/camp-bondsteel-army-base-in-ferizaj-kosovo> Τελευταία επίσκεψη 26/3/17.

⁸³ Πηγή: όπως ανωτέρω.

⁸⁴ Βλ. Edona Peci, 4/3/14, "Kosovo to Have Armed Forces by 2019", διαθέσιμο στο <http://www.balkaninsight.com> Τελευταία επίσκεψη 26/3/17.

Εικόνα 3: Άνδρες της KSF σε βολή με το G-36⁸⁵

Η KSF υπάγεται στο Ministry for the KSF (MKSF), ένα υπουργείο που αποτελεί το ανώτατο διοικητικό επίπεδο με σκοπό να ελέγχει, εφαρμόζει, αξιολογεί και αναπτύσσει τις δραστηριότητες της δύναμης, μέσα στο πλαίσιο που ορίζει το Σύνταγμα της Δημοκρατίας του Κοσόβου.⁸⁶ Ο πολιτικός στόχος του MKSF είναι η ένταξη της δύναμης στην Ευρώ – Ατλαντική συμμαχία και η συμμετοχή σε Οργανισμούς περιφερειακής και διεθνούς ασφάλειας και για το λόγο αυτό είναι ζωτικής σημασίας η συνεργασία με το NATO και τις χώρες που απαρτίζουν την KFOR. Ο στρατιωτικός Διοικητής της KSF ασκεί πλήρη έλεγχο στην ενεργή δύναμη και στις εφεδρείες, αποτελεί το σύνδεσμο με το MKSF, σύμβουλο του Προέδρου και του Πρωθυπουργού της χώρας και είναι μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας (Kosovo Security Council).⁸⁷ Σκοπός της Δύναμης είναι η προστασία των πολιτών τόσο στο εσωτερικό της χώρας, όσο και η προστασία από εξωτερικούς κινδύνους καθώς και η άμεση επέμβαση και βοήθεια των αρχών πολιτικής προστασίας σε έκτακτες ανάγκες και φυσικές καταστροφές. Τέτοιου είδους ανάγκες είναι η συνδρομή σε έρευνα και διάσωση, η αποναρκοθέτηση ναρκοπεδίων, η αντιμετώπιση πυρκαγιών κ.τ.λ.⁸⁸

⁸⁵ Πηγή: <http://www.globalsecurity.org/military/world/europe/ks-ksf.htm> Τελευταία επίσκεψη 26/3/17.

⁸⁶ Βλ. <https://www.rks-gov.net/en-US/Qytetaret/Siguria/Pages/KFOR.aspx> Τελευταία επίσκεψη 26/3/17.

⁸⁷ Βλ. άρθρο Kosovo Security Force[KSF], διαθέσιμο στο <https://www.globalsecurity.org/military/world/europe/ks-ksf.htm> Τελευταία επίσκεψη 27/3/17.

⁸⁸ Όπως ανωτέρω, υποσημείωση 86.

Η δομή της Δύναμης, διακρίνεται στις ακόλουθες Διευθύνσεις⁸⁹:

α) Land Forces Command: Είναι η Διεύθυνση που υπάγονται όλες οι επιμέρους Διευθύνσεις χερσαίων δυνάμεων, με σκοπό να διοικεί, στρατολογεί και να επιτάσσει δυνάμεις, δομές και ευκολίες της χώρας, ώστε να διανέμει και να παρέχει τις απαιτούμενες δυνάμεις για την υποστήριξη των επιχειρήσεων σε συνεργασία με τους υπόλοιπους θεσμούς της χώρας.

β) Operational Support Brigade (OSB): Διαθέτει δύναμη 800 ανδρών με σκοπό την παροχή υπηρεσιών logistics και δυνατότητες μηχανικού σώματος.

γ) Rapid Reaction Brigade (RRB): Αριθμεί προσωπικό 1100 ανδρών και ασκεί διοίκηση σε όλες τις υφιστάμενες μονάδες, με σκοπό την άμεση επέμβαση σε καταστάσεις ανάγκης, ενώ διαθέτει την εξουσία επίταξης μέσων, συσκευών και ευκολιών.

δ) Training and Doctrine Command (TRADOC): Είναι η Διεύθυνση που είναι υπεύθυνη να πραγματοποιεί κάθε είδους εκπαίδευση (βασική, ή ειδική) στο σύνολο του ενεργού σώματος και στις εφεδρείες. Παράλληλα, είναι υπεύθυνη για την εκπόνηση των επιχειρησιακών εγχειριδίων εκπαίδευσης, καθώς και την ανανέωση της βιβλιογραφίας, σε συνεργασία και υπό την καθοδήγηση του MKSF.

Οι Διευθύνσεις της KSF εδρεύουν σε 9 διαφορετικές τοποθεσίες διάσπαρτες σε όλη την περιφέρεια του Κοσόβου, όπου έχουν δημιουργηθεί ή προϋπήρχαν στρατόπεδα. Οι περισσότερες από τις υποδομές αυτές έπρεπε να ανακαινισθούν και να επισκευαστούν, ενώ κάποιες άλλες είναι καινούργιες. Η χρηματοδότηση για την κατασκευή και τη συντήρηση των υποδομών έγινε μέσω του NATO Trust Fund, και οι εργασίες πραγματοποιήθηκαν από ντόπιες εταιρίες. Το MKSF παράλληλα χρηματοδοτεί την κατασκευή νέων υποδομών για την βελτιστοποίηση των δυνατοτήτων της KSF. Στον ακόλουθο χάρτη εμφανίζονται οι τοποθεσίες των Διευθύνσεων στην περιφέρεια του Κοσόβου και οι ονομασίες.

⁸⁹ Όλα τα στοιχεία της παραγράφου, διαθέσιμα όπως ανωτέρω υποσημείωση 87.

Η δομή της Kosovo Security Force⁹⁰

3.A.3.2.2 ΓΔ2(β) Εκπαίδευση – Χρηματοδότηση – Το όραμα για το μέλλον:

Την εκπαίδευση του προσωπικού της KSF έχει εξ' ολοκλήρου αναλάβει η KFOR (όχι όλα τα Κράτη) με ηγετικό ρόλο των Αμερικανικών Ενόπλων Δυνάμεων, οι οποίες παραμένουν ο μεγαλύτερος υποστηρικτής και εταίρος του Κοσσόβου. Συγκεκριμένα, οι Η.Π.Α παρέχουν χρηματοδοτική βοήθεια ύψους 5,5 έως 7 εκατομμύρια \$ ετησίως για εκπαίδευση, στρατιωτικό υλικό και κάθε είδους βοήθεια. Παράλληλα, παρέχουν στο προσωπικό της KSF στολές, στρατιωτικές συσκευές (ασυρμάτους, συσκευές εντοπισμού, κτ.λ), υλικό μηχανοργάνωσης (computers, βάσεις δεδομένων), ενώ τα σχολεία των Αμερικανικών Ενόπλων Δυνάμεων είναι ανοικτά για το προσωπικό της KSF. Ειδικότερα, το προσωπικό της Δύναμης φοιτά στο Army Sergeants Major Academy στο Fort Bliss του Texas, σε διάφορα σχολεία διοίκησης και στο General Staff College. Ταυτόχρονα, η

⁹⁰ Πηγή: Όπως ανωτέρω, υποσημείωση 87.

εκπαίδευση της KSF καθοδηγείται από την υπηρεσία National Guard των Η.Π.Α, ενώ μεγάλος αριθμός στελεχών φοίτησε παλαιότερα στο Grafenwöhr της Γερμανίας για εκπαίδευση NCO (Non Commissioned Officer). Η εκπαίδευση αυτή ενσωματώθηκε στη συνέχεια στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα της KSF και πραγματοποιείται στη Βάση 'Bondsteel Camp'. Το Σεπτέμβριο του 2012 Αμερικανοί Αξιωματούχοι παρακολούθησαν την τελετή αποφοίτησης περίπου 25 νέων NCO's στο Camp Bondsteel, η οποία πραγματοποιήθηκε εξ' ολοκλήρου από Αλβανούς εκπαιδευτές της KSF. Τέλος, οι αμερικανικές Ένοπλες Δυνάμεις καθοδηγούν την Κυβέρνηση του Κοσόβου στον τομέα της ασφάλειας και της λειτουργικής οργανωτικής δομής, μέσω του θεσμού Defense Institution Reform Initiative που υπάγεται στο Department of Defense (DoD).⁹¹

Ωστόσο, ο πολιτικός στόχος της ηγεσίας του Κοσόβου είναι ο μετασχηματισμός της KSF σε κανονικό τακτικό στρατό και η αύξηση των δυνάμεών της. Η συζήτηση άνοιξε το 2014 κατά την αποτυχημένη προσπάθεια αναθεώρησης του Συντάγματος, όταν η Κυβέρνηση ανακοίνωσε ότι η KSF θα πρέπει να αλλάξει την αποστολή, τα καθήκοντα και τη δομή και το Υπουργείο της Δύναμης (MKSF) να μετονομαστεί σε Υπουργείο Άμυνας, ενώ η δύναμη Kosovo Security Force θα μετονομαστεί σε Kosovo Armed Forces. Ο τότε Υπουργός Agim Ceku ανακοίνωσε ότι οι Ένοπλες Δυνάμεις του Κοσόβου θα αριθμούν 5.000 ενεργούς στρατιώτες και 3.000 εφέδρους και η μεταρρύθμιση θα έχει ολοκληρωθεί το 2019.⁹²

Ο προϋπολογισμός για την δύναμη KSF το 2012 σύμφωνα με το νόμο 04/L-029 ήταν € 35.801.832.⁹³ Το 2014 ο προϋπολογισμός ανήλθε στα 42 εκ. €. Ο Ceku το 2014 υποστήριξε ότι θα χρειαστούν 5 εκ. € επιπλέον χρηματοδότηση για κάθε χρόνο, τα επόμενα 5 χρόνια που θα ολοκληρωθεί η μεταρρύθμιση. Συγκεκριμένα δήλωσε: «*For these forces to operate successfully we need an increased budget of up to 65 million euro, some 20 million euro more than the current budget of 42 million euro*».⁹⁴

⁹¹ Όλα τα στοιχεία της παραγράφου είναι από το άρθρο του Steven Beardsley, 24/12/2012, "Kosovo Aims to Form Military Force and Join NATO", διαθέσιμο στο <https://www.stripes.com/news/kosovo-aims-to-form-military-force-and-join-nato-1.201794#.WeUDpVuCzIU> Τελευταία επίσκεψη 27/3/17.

⁹² Βλ. Edona Peci, 4/3/14, "Kosovo to Have Armed Forces by 2019", διαθέσιμο στο <http://www.balkaninsight.com/en/article/kosovo-decides-to-form-kosovo-armed-forces> Τελευταία επίσκεψη 26/3/17.

⁹³ Βλ. όπως ανωτέρω, υποσημείωση 87.

⁹⁴ Όπως ανωτέρω, υποσημείωση 92.

Ωστόσο, η Κυβέρνηση έντεχνα απέφευγε τη χρήση της λέξης Army (Στρατός) με σκοπό να παρακάμψει το εμπόδιο των Σέρβων που εναντιώθηκαν σε αυτό το ενδεχόμενο, δεδομένου ότι η απόφαση αυτή θα έπρεπε να επικυρωθεί από το Κοινοβούλιο και μάλιστα με ενισχυμένη πλειοψηφία (90 από 120),⁹⁵ όπως ορίζει το Άρθρο 81 του Συντάγματος, για ζητήματα που είναι ζωτικής σημασίας για την συμβίωση των κοινοτήτων. Το εγχείρημα της μεταρρύθμισης για τη δημιουργία ενόπλων δυνάμεων στην ψηφοφορία που διεξήχθη το Μάιο 2014, τελικά δεν ξεπέρασε το εμπόδιο του Κοινοβουλίου, εφόσον οι Σέρβοι ομόφωνα τάχθηκαν εναντίων της μεταρρύθμισης.⁹⁶ Ο Σέρβος Vladeta Kostic, μέλος του Κοινοβουλίου του Κοσόβου δήλωσε:

«We think that the only armed force in Kosovo is NATO, and this shall not change. I must add that in the Balkans, there have been many fights and acts of war (...) we think it is very dangerous to create a military force of any kind»⁹⁷

Ταυτόχρονα, ο Rexhep Selimi, νομικός που ανήκει στην αντιπολιτευτική κίνηση Vetevendosje (Shelf-Determination) δήλωσε:

«... the insistence on avoiding use of the word ‘army’ makes one wonder”. The use of terminology is important in this segment. However, it will be important to see what these Armed Forces are and what its mandate will be»⁹⁸

Βέβαια, η συζήτηση για το μετασχηματισμό της KSF σε κανονικό στρατό δεν άνοιξε τυχαία. Είχε προηγηθεί η συνάντηση του Πρωθυπουργού Hashim Thaci το 2012 με τη Hillary Clinton στην Ουάσινγκτον, η οποία αφού αναγνώρισε την πρόοδο του Κοσόβου σε όλα τα επίπεδα, δήλωσε ότι οι Η.Π.Α θα βοηθήσουν το Κόσοβο να ενταχθεί στην Ε.Ε και το NATO. Η ένταξη στο NATO προϋποθέτει τη δημιουργία ενόπλων δυνάμεων και φυσικά η δήλωση της Γραμματέως των Η.Π.Α προκάλεσε τις αναμενόμενες αντιδράσεις στους κόλπους της Ε.Ε και του NATO, εφόσον υπάρχουν αρκετές χώρες που δεν έχουν αναγνωρίσει την ανεξαρτησία του Κοσόβου⁹⁹

⁹⁵ Πέραν της πλειοψηφίας των 2/3 του Κοινοβουλίου, θα έπρεπε ταυτόχρονα να ψηφίσουν υπέρ της μεταρρύθμισης και τα 2/3 από τις 20 έδρες που κατέχουν τα μειονοτικά κόμματα.

⁹⁶ Βλ. Shqipe Mjekipi, Michael Gallagher, Electoral Studies Journal, Vol. 38, σσ.106-109.

⁹⁷ Βλ. άρθρο Kosovo Security Force[KSF], διαθέσιμο στο <https://www.globalsecurity.org/military/world/europe/ks-ksf.htm> Τελευταία επίσκεψη 27/3/17.

⁹⁸ Όπως ανωτέρω, υποσημείωση 92.

⁹⁹ Βλ. William Engdahl, 12/4/2012, “Kosovo’s Mafia State and Camp Bondsteel: Towards a Permanent U.S Military Presence in Southeast Europe”, διαθέσιμο στο

Μια διαφορετική εξήγηση για την απόφαση της ηγεσίας του Κοσόβου να ανοίξει αυτή τη συζήτηση έρχεται από τον Κοσοβάρο αναλυτή που ζει στην Ελβετία, Emver Robeli, ο οποίος δήλωσε ότι η δημιουργία τακτικού στρατού άνοιξε ενόψει των κατηγοριών που πρόκειται να απαγγείλει το νέο ειδικό Δικαστήριο για τα εγκλήματα πολέμου που διαπράχθηκαν από τον UCK στη διάρκεια της σύγκρουσης εναντίων των Σέρβων, καθώς και ότι ο Thaci το κάνει αυτό επειδή μπορεί να έχει καταλάβει ότι δεν αποκλείεται να είναι ένας από τους κατηγορούμενους.¹⁰⁰

3.4.3.3 Πυλώνας Ισχύος Πολιτική:

Στον Πυλώνα Ισχύος της Πολιτικής για το Κόσοβο θα αναλυθεί ο ΓΔ3, που αφορά στην ποιότητα της Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας του Κοσόβου που είναι το πολίτευμα της χώρας. Ο Δείκτης διακρίνεται σε δύο μέρη. Το ΓΔ3(α) που αναλύει αρχικά το κοινοβουλευτικό σύστημα - όπως αυτό προβλέπεται στο Σύνταγμα της χώρας - και τις κύριες πολιτικές παρατάξεις αλλά και το ρόλο τους, όπως αυτός έχει διαμορφωθεί από τις εκλογικές αναμετρήσεις και το ΓΔ3(β) που αναλύει τη διαφάνεια των πολιτικών διαδικασιών και τη διαφθορά του πολιτικού συστήματος.

3.4.3.3.1 ΓΔ3(α) Η ποιότητα της Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας:

Η Δημοκρατία του Κοσόβου υιοθέτησε ως πολίτευμα την Κοινοβουλευτική Δημοκρατία με τη δομή και τη λειτουργία του να μην διαφέρει από άλλες Κοινοβουλευτικές Δημοκρατίες της Ευρώπης. Ο ανώτατος άρχων της χώρας είναι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, ενώ ο Πρωθυπουργός και πρόεδρος της Κυβέρνησης έχει όλες τις συνταγματικές ελευθερίες για την απρόσκοπτη άσκηση της διακυβέρνησης της χώρας. Οι εκλογές διενεργούνται κάθε 4 χρόνια και το Κοινοβούλιο απαρτίζεται από 120 έδρες. Λόγω του γεγονότος ότι το Κόσοβο αποτελεί ένα «Κράτος» με πολλές εθνοτικές μειονότητες, το Άρθρο 64 του Συντάγματος προβλέπει ότι 20 από τις 120 έδρες θα καταλαμβάνονται υποχρεωτικά από τους εκπροσώπους των εθνοτικών μειονοτήτων με την ακόλουθη κατανομή: 10 έδρες για τη Σερβική μειονότητα, 4 για τους Ρομά, Αιγυπτίους και

<https://www.globalresearch.ca/kosovo-s-mafia-state-and-camp-bondsteel-towards-a-permanent-us-military-presence-in-southeast-europe/30262> Τελευταία επίσκεψη 27/3/17.

¹⁰⁰ Βλ. Καρβουνόπουλος, Π., 19/3/17, «Στρατό στο Κόσοβο θέλει να φτιάξει ο Θάτσι», διαθέσιμο στο <http://www.militaire.gr>, Τελευταία επίσκεψη 27/3/17.

Askhali (αλβανόφωνοι μουσουλμάνοι), 3 για τους Βόσνιους, 2 για τους Τούρκους και 1 έδρα για τους Γκοράνους (κοινότητα σλαβόφωνων μουσουλμάνων).¹⁰¹

Επίσης, το Σύνταγμα στο Άρθρο 65 προβλέπει ότι για την αναθεώρηση του Συντάγματος απαιτείται η πλειοψηφία των 2/3 του Κοινοβουλίου συνολικά και ταυτόχρονα, τα 2/3 της πλειοψηφίας από τις 20 έδρες των εθνοτικών μειονοτήτων, ενώ το Άρθρο 81 προβλέπει την ίδια ενισχυμένη πλειοψηφία για όλα τα ζητήματα ζωτικής σημασίας για τη χώρα (legislation of vital interest)¹⁰² Οι διατάξεις αυτές είναι εξόχως σημαντικές εφόσον δεν μπορεί να γίνει αναθεώρηση του Συντάγματος ή υιοθέτηση οποιασδήποτε νομοθεσίας που άπτεται ζητημάτων ζωτικού ενδιαφέροντος χωρίς τη συναίνεση των μειονοτήτων. Αποτέλεσμα των διατάξεων αυτών ήταν να οδηγηθεί η χώρα σε εκλογές τον Ιούνιο του 2014 μετά την αποτυχημένη προσπάθεια της Κυβέρνησης του Hashim Thaci να αναθεωρήσει το Σύνταγμα και να μετασχηματίσει τη δύναμη Kosovo Security Force σε στρατό, αντικείμενο που αναλύθηκε στην προηγούμενη παράγραφο.

Οι κυριότερες πολιτικές παρατάξεις είναι το Democratic Party of Kosovo (PDK) που βρίσκεται στην εξουσία από το 2010, με αρχηγό μέχρι πρότινος το νυν Πρόεδρο της Δημοκρατίας Hashim Thaci, το Democratic League of Kosovo (LDK) με αρχηγό τον μεγάλο αντίπαλο του Thaci, Isa Mustafa, πρώην Δήμαρχο της Πρίστινα (2007-2014), ο οποίος διαδέχτηκε στην αρχηγία τον πρώην Πρόεδρο της Δημοκρατίας Fatmir Sejdiu (2008-2010), το κίνημα Movement for Self-Rule (Vetëvendosja, VV), μια παράταξη που επιθυμεί την ένωση του Κοσόβου με την Αλβανία και τάσσεται σθεναρά ενάντια σε οποιαδήποτε κίνηση επαναπροσέγγισης με τη Σερβία, με αρχηγό τον Albin Kurti, το κόμμα Alliance for the Future (AAK) με αρχηγό τον φυλακισμένο στη Χάγη για εγκλήματα πολέμου, καταδικασμένο από το Δικαστήριο ICTY, Ramush Haradinaj και την παράταξη New Kosovo Coalition (AKR) με αρχηγό τον Behgjet Pacolli. Οι σημαντικότερες παρατάξεις που εκπροσωπούν τις εθνοτικές μειονότητες είναι η σερβική Independent Liberal

¹⁰¹ Βλ. περισσότερα στο Elections in Kosovo, International Foundation for Electoral Systems, διαθέσιμο στο www.IFES.org

¹⁰² Legislation of vital interest: (1) Laws changing municipal boundaries, establishing or abolishing municipalities, defining the scope of powers of municipalities and their participation in inter-municipal and cross-border relations;

(2) Laws implementing the rights of Communities and their members, other than those set forth in the Constitution;

(3) Laws on the use of language;

(4) Laws on local elections;

(5) Laws on protection of cultural heritage

(6) Laws on religious freedom or on agreements with religious communities

Party (SLS), η Turkish Party (KDTP), η United Serbia List (JSL), Vakaf Coalition, Ashkali Democratic Party (PDAK), Ashkali Integration Party (PAI), Serb Party (SDSKM), Gora Civic Initiative (GIG) και United Roma Party (PRBK).¹⁰³

Για περισσότερο από μια δεκαετία η Διεθνής Κοινότητα¹⁰⁴ διαδραμάτισε κυρίαρχο ρόλο στην πολιτική ζωή του Κοσόβου. Οι τοπικές εκλογές για την ανάδειξη των εκπροσώπων των κοινοτήτων¹⁰⁵ στις 15 Νοεμβρίου 2009 ήταν οι πρώτες εκλογές που οργανώθηκαν από τις αρχές του Κοσόβου και υπό τη Διεθνή εποπτεία, μετά την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας. Οι Σέρβοι μποϊκοτάρισαν τις εκλογές και στις 4 σερβικές κοινότητες και εξέλεξαν τους αντιπροσώπους τους σε διαφορετικές εκλογές που οργανώθηκαν από το Βελιγράδι.¹⁰⁶ Παρά τις έντονες πιέσεις¹⁰⁷ του Βελιγραδίου για την αποχή από τις εκλογές της Πρίστινα, νότια του ποταμού Ιμπάρ η συμμετοχή ξεπέρασε το 25% και οι Σέρβοι κέρδισαν σε κάποιες πόλεις τους αντιπάλους τους. Η πτώση της Κυβέρνησης τον Οκτώβριο 2010 προκάλεσε πρόωρες βουλευτικές εκλογές με το Βελιγράδι να ζητά την αποχή μόνο από τους Σέρβους βόρεια του Ιμπάρ και τους Σέρβους να εκδηλώνουν έντονο ενδιαφέρον για τη συμμετοχή τους.¹⁰⁸ Την 12^η Δεκεμβρίου, ημέρα των εκλογών, τρεις σερβικές παρατάξεις, η Independent Liberal Party (SLS), η United Serbia List (JSL) και η Serb Party (SDSKM) κέρδισαν αντίστοιχα 8, 4 και 1 έδρες, με την παράταξη SLS να εισέρχεται στην κυβερνητική συμμαχία του Hashim Thaci και να αναλαμβάνει 3 υπουργεία.¹⁰⁹

Οι επόμενη εκλογική αναμέτρηση έγινε για την ανάδειξη τοπικών αντιπροσώπων στις 3 Νοεμβρίου και 1 Δεκεμβρίου 2013, αυτή τη φορά υπό το πρίσμα της Συμφωνίας των Βρυξελλών για την ένταξη της βόρειας σερβοκρατούμενης επαρχίας στο ενιαίο σύστημα διοίκησης και της κατάργησης των παράλληλων δομών και στα πλαίσια εξομάλυνσης των σχέσεων μεταξύ

¹⁰³ Όλα τα στοιχεία της παραγράφου αντλήθηκαν από το Corinne Deloy, “Early Elections in Kosovo after the dissolution of Parliament”, Foundation Robert Shuman, June 2014

¹⁰⁴ Με τον όρο Διεθνής Κοινότητα εννοούμε τον ΟΗΕ, την Ε.Ε τον Οργανισμό για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (OSCE), τον οργανισμό International Civilian Office (ICO) και άλλους Διεθνείς Οργανισμούς που βρέθηκαν στο Κόσσοβο για την εξομάλυνση της κατάστασης.

¹⁰⁵ Το Κόσσοβο αποτελείται από 38 κοινότητες/πόλεις εκ των οποίων οι 4 είναι καθαρά Σερβικές και βρίσκονται βόρεια του ποταμού Ιμπάρ, ενώ σε άλλες 6 οι Σέρβοι είναι πλειοψηφία. Οι σερβικές πόλεις είναι οι Leposavic/Leposaviq, Zubin Potok, Zvecan/ Zvecan και North Mitrovica

¹⁰⁶ Βλ. Ivana Bozic, Milos Stanojkovic, Dina Milanovic, *POLICY BRIEFS, Kosovo Parliamentary Elections 2014: Serb Community Towards new political reality*, June 2014

¹⁰⁷ Βλ. “Serbs Should boycott Kosovo Elections”, 30/10/2009, διαθέσιμο στο http://www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2009&mm=10&dd=30&nav_id=62695 Τελευταία επίσκεψη 27/3/17.

¹⁰⁸ Όπως ανωτέρω, υποσημείωση 106.

¹⁰⁹ Βλ. Όπως ανωτέρω, υποσημείωση 103.

Πρίστινας και Βελιγραδίου. Για πρώτη φορά οι Σέρβοι βόρεια του ποταμού Ιμπάρ συμμετείχαν στις εκλογές με τις ευλογίες του Βελιγραδίου, που όμως σηματοδεύτηκαν από επεισόδια στο βόρειο τμήμα της πόλης Mitrovica όταν Σέρβοι εξτρεμιστές επιτέθηκαν σε εκλογικά τμήματα, έκαψαν κάλπες και απείλησαν όσους προσήλθαν με πρόθεση να ψηφίσουν.¹¹⁰

Οι βουλευτικές εκλογές της 8ης Ιουνίου 2014 πραγματοποιήθηκαν σε κλίμα έντονης πόλωσης μεταξύ Κυβέρνησης και αντιπολίτευσης με το μεγαλύτερο ποσοστό να καταλαμβάνει το κόμμα του Hashim Thaci όπως και στις προηγούμενες εκλογές. Ωστόσο, πέρασαν 6 μήνες έντονης πολιτικής αστάθειας μέχρι το σχηματισμό Κυβέρνησης, κάτι που συνέβη το Δεκέμβριο του ίδιου έτους. Το κόμμα του Thaci PDK, το δεύτερο κόμμα LDK του Isa Mustafa, καθώς και τα σερβικά κόμματα Serb Citizen's Initiative 'Srpska' και non-Serb minority group '6+', δημιούργησαν ένα περίεργο κυβερνητικό σχηματισμό με Πρωθυπουργό τον Isa Mustafa και τον Thaci να αναλαμβάνει την Προεδρεία της Δημοκρατίας το Φεβρουάριο 2016, εν μέσω έντονων διαμαρτυριών με ρίψη καπνογόνων εντός του Κοινοβουλίου.¹¹¹ Η συμφωνία για τη διανομή των εξουσιών μεταξύ Thaci και Mustafa ήταν αναγκαία για την επιτυχία της συμμαχίας, η οποία απολαμβάνει την πλειοψηφία των 85 εδρών συνολικά από τις 120 έδρες του Κοινοβουλίου. Η νέα Κυβέρνηση αριθμεί συνολικά 23 μέλη ενώ 5 υπουργεία δόθηκαν στους εκπροσώπους των μειονοτικών κοινοτήτων (3 στους Σέρβους, 1 στους Τούρκους και 1 στους Βόσνιους).¹¹²

3.4.3.3.2 Διαφάνεια – Διαφθορά πολιτικού συστήματος:

Παρά το γεγονός ότι το Κόσοβο έχει σημειώσει ικανοποιητική πρόοδο στα ζητήματα διαφάνειας των διαδικασιών του Δημοσίου τομέα και στο πολιτικό σύστημα, όπως επισημαίνεται στις αναφορές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής από το 2013 και μετά, πολλά περισσότερα μένει ακόμα να γίνουν ώστε η χώρα να προσεγγίσει τα Ευρωπαϊκά δεδομένα. Συγκεκριμένα η αδιαφάνεια και η διαφθορά του πολιτικού συστήματος και των θεσμών ανάγεται στο δεύτερο μεγαλύτερο πρόβλημα της χώρας - μετά την ανεργία - στην αντίληψη των κατοίκων του

¹¹⁰ Όπως ανωτέρω, υποσημείωση 106.

¹¹¹ Βλ. "Hashim Thaci elected Kosovo's new president amid tear gas" διαθέσιμο στο <http://www.bbc.com/news/world-europe-35674917> Τελευταία επίσκεψη 27/3/17.

¹¹² Βλ. COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT, Kosovo 2015 Report, Brussels 10/11/2015

Κοσόβου, σύμφωνα με ετήσια έρευνα που διεξήγαγε ο Οργανισμός United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) το 2012.¹¹³ Περισσότερο από το 50% του πληθυσμού πιστεύουν ότι αδιαφανείς διαδικασίες συμβαίνουν συχνά ή πολύ συχνά στους κρατικούς θεσμούς, συμπεριλαμβανομένων του Κοινοβουλίου, του Δικαστικού σώματος και της κεντρικής Κυβέρνησης. Επίσης, το 56% του πληθυσμού πιστεύει ότι η διαφθορά βρίσκεται σε άνοδο, σε αντίθεση με το 35% που πιστεύει ότι βαίνει μειούμενη, ενώ ένα 8% θεωρεί ότι είναι σταθερή. Στην ίδια έρευνα αποκαλύπτεται ότι στις βουλευτικές εκλογές του 2007 ένα ποσοστό 12% των ανθρώπων που πήραν μέρος στην έρευνα, τους ζητήθηκε να ψηφίσουν συγκεκριμένο υποψήφιο ή πολιτική παράταξη με αντάλλαγμα χρηματικό ποσό, αγαθά, ή «εξυπηρέτηση» στο δημόσιο τομέα, ενώ στις τοπικές εκλογές το ποσοστό που δηλώνει ότι δωροδοκήθηκε είναι 10%¹¹⁴

Το 2011 οι Προεδρικές εκλογές στο Κοινοβούλιο ήταν επίσης αμφισβητούμενες, με το Κοινοβούλιο να εκλέγει για Πρόεδρο τον Behgjet Pacolli, όμως το Συνταγματικό Δικαστήριο έκρινε την εκλογή μη συνταγματική διότι δεν ακολουθήθηκαν οι προβλεπόμενες διαδικασίες και να ζητά την επανάληψη των εκλογών, δημιουργώντας τεράστια πόλωση. Επιπρόσθετα, στις βουλευτικές εκλογές του 2010 η διαπιστωμένη νοθεία σε 712 εκλογικά κέντρα και μεγάλος αριθμός παρατυπιών, προκάλεσαν την παρέμβαση της Central Election Commission, η οποία διοργάνωσε καινούργιες εκλογές τον Ιανουάριο 2011 με το εκλογικό σώμα να μποϊκοτάρει τη διαδικασία, ενώ οι δράστες της νοθείας δεν προσήχθησαν ποτέ στη δικαιοσύνη.¹¹⁵

Την διάχυτη αντίληψη που επικρατεί στο λαό του Κοσόβου για αδιαφάνεια και διαφθορά των κρατικών θεσμών έρχεται να επιδεινώσει η αποδεδειγμένη συμμετοχή των πολιτικών προσώπων σε σκάνδαλα διαφθοράς. Πέραν του αρχηγού του κόμματος Alliance for the Future (AAK), Ramush Haradinaj που βρίσκεται φυλακισμένος για συμμετοχή στο οργανωμένο έγκλημα και έχει ήδη αναφερθεί, σημαντική είναι και η περίπτωση του πρώην υπουργού Μεταφορών και

¹¹³ Βλ. UNODC, CORRUPTION IN KOSOVO BRIBERY AS EXPERIENCED BY THE POPULATION, διαθέσιμο στο http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/corruption/CORRUPTION_KOSOVO_Population.pdf Τελευταία επίσκεψη 27/3/17.

¹¹⁴ Όπως ανωτέρω σσ.24.

¹¹⁵ Βλ. Bertelsmann Foundation. 2014. "Bertelsmann Transformation Index – Kosovo Country Report 2014", διαθέσιμο στο https://www.bti-project.org/fileadmin/files/BTI/Downloads/Reports/2014/pdf/BTI_2014_Kosovo.pdf Τελευταία επίσκεψη 27/3/17.

Επικοινωνιών Fatmir Limaj την περίοδο 2008-2010, ο οποίος συνελήφθηκε από την EULEX τον Ιούνιο 2014 για συμμετοχή στο οργανωμένο έγκλημα, διαφθορά και υπεξαίρεση δημοσίου χρήματος, την εποχή που βρισκόταν στην Κυβέρνηση ενώ είχε συλληφθεί αρκετές φορές στο παρελθόν.¹¹⁶

Τον Απρίλιο 2012 ο επικεφαλής της Διεύθυνσης για την καταπολέμηση της διαφθοράς, Nazmi Mustafi, συνελήφθηκε από την EULEX με την κατηγορία του εκβιασμού για την απόσπαση χρηματικού ποσού από τουλάχιστον ένα επιχειρηματία¹¹⁷ Μερικές μέρες νωρίτερα άλλοι δύο Αξιωματούχοι του Υπουργείου Εσωτερικών είχαν συλληφθεί με την κατηγορία ότι δωροδοκήθηκαν. Επίσης, τον Ιούνιο του ίδιου έτους ο Διευθυντής της Υπηρεσίας Ιδιωτικοποιήσεων (Privatization Agency) αυτοκτόνησε αφήνοντας ένα σημείωμα που εξηγούσε ότι οι λόγοι της αυτοκτονίας ήταν η αφόρητη πολιτική πίεση που δεχόταν, ενδυναμώνοντας τις φήμες για περίεργες συναλλαγές στη συγκεκριμένη υπηρεσία.¹¹⁸

Ωστόσο, η πιο χαρακτηριστική περίπτωση διαφθοράς και στενής σχέσης με το οργανωμένο έγκλημα δεν είναι άλλη από τον πρώην Πρωθυπουργό και νυν Πρόεδρο της Δημοκρατίας Hashim Thaci. Ο Thaci, σύμφωνα με τον πολιτικό αναλυτή και συγγραφέα William Engdahl¹¹⁹ είναι ο ιδρυτής και πρώην αρχηγός της τρομοκρατικής οργάνωσης Kosovo Liberation Army (KLA, ή UCK στα αλβανικά) και στους κύκλους του οργανωμένου εγκλήματος φέρει το προσωνύμιο «Snake» εξαιτίας της σκληρότητας εναντίων των αντιπάλων του. Το 1997 ο Ειδικός Απεσταλμένος των Η.Π.Α στα Βαλκάνια Robert Gelbard περιέγραψε τον KLA ως «*without any question a terrorist group*.» Ο Engdahl στο άρθρο του υποστηρίζει, επικαλούμενος Ευρωπαϊκές αστυνομικές πηγές, ότι ακόμα και σήμερα ο Thaci διατηρεί δεσμούς με το οργανωμένο έγκλημα.

¹¹⁶ Βλ. Corinne Deloy, "Early Elections in Kosovo after the dissolution of Parliament", Fondation Robert Shuman, June 2014

¹¹⁷ Βλ. Fatmir Aliu, 3/4/2012, *Kosovo Anti-Corruption Chief Held For Corruption*, διαθέσιμο στο <http://www.balkaninsight.com/en/article/kosovo-s-anti-corruption-chief-arrested-for-corruption> Τελευταία επίσκεψη 27/3/17

¹¹⁸ Βλ. Nations in Transit 2013: Authoritarian Aggression and the Pressures of Austerity by Sylvana Habdank-Kolaczowska, Annual Analysis of Democratic Development, Freedom House's.

¹¹⁹ Βλ. William Engdahl, 12/4/2012, *"Kosovo's Mafia State and Camp Bondsteel: Towards a Permanent U.S. Military Presence in Southeast Europe"*, διαθέσιμο στο <https://www.globalresearch.ca/kosovo-s-mafia-state-and-camp-bondsteel-towards-a-permanent-us-military-presence-in-southeast-europe/30262> Τελευταία επίσκεψη 27/3/17.

Την άποψη του Engdahl έρχεται να ενισχύσει μία ακόμα αναφορά, του Tom Burghardt,¹²⁰ ο οποίος παραθέτει αναφορά των γερμανικών μυστικών υπηρεσιών (German BND) η οποία ήταν χαρακτηρισμένη ως “Top Secret” αλλά διέρρευσε στη συνέχεια και σύμφωνα με την οποία:

“Through the key players—for example Thaci, Haliti, Haradinaj—there is the closest interlink between politics, the economy and international organized crime in Kosovo. The criminal organizations in the background there foster political instability. They have no interest at all in the building of a functioning orderly state that could be detrimental to their booming business.”¹²¹

Τέλος, η δράση του Hashim Thaci φαίνεται ότι δεν είναι άγνωστη στους Ευρωπαίους ηγέτες, εφόσον σύμφωνα με δημοσίευμα της Βρετανικής εφημερίδας *Telegraph*, μια αναφορά του Συμβουλίου της Ευρώπης που διέρρευσε μία μέρα μετά τη νίκη του Thaci στις βουλευτικές εκλογές του 2010 χαρακτήριζε το Thaci ως αρχηγό της μαφίας του οργανωμένου εγκλήματος τη δεκαετία 1990, ο οποίος ήταν αναμεμιγμένος σε λαθρεμπόριο ανθρωπίνων οργάνων και σωρεία άλλων εγκλημάτων. Η βρετανική εφημερίδα παραθέτει απόσπασμα της αναφοράς ως εξής:

"Thaci and these other 'Drenica Group' members are consistently named as 'key players' in intelligence reports on Kosovo's mafia-like structures of organised crime," the report said.

"We found that the 'Drenica Group' had as its chief – or, to use the terminology of organised crime networks, its 'boss' – the renowned political operator ... Hashim Thaci.”¹²²

Ακόμα, σύμφωνα πάντα με το δημοσίευμα της εφημερίδας, η αναφορά έλεγε ότι ο Thaci ασκεί βίαιο έλεγχο στο λαθρεμπόριο ηρωίνης. Ο ειδικός ερευνητής της E.E Dick Marty παρουσίασε την αναφορά στους Ευρωπαίους διπλωμάτες όλων των Κρατών-μελών στο Παρίσι μερικές μέρες μετά, χωρίς καμιά αντίδραση. Η τότε Κυβέρνηση του Κοσόβου χαρακτήρισε τα αποτελέσματα της

¹²⁰ Βλ. Tom Burghardt, *The End of the Affair: The BND, CIA and Kosovo's Deep State*, διαθέσιμο στο http://wikileaks.org/wiki/The_End_of_the_Affair%3FThe_BND%2C_CIA_and_Kosovo%27s_Deep_State. Τελευταία επίσκεψη 1/4/17

¹²¹ Τη μετάφραση έχει κάνει ο συγγραφέας του άρθρου, όπως ανωτέρω, ωστόσο παρατίθεται το ακριβές γερμανικό κείμενο: “Über die Key-Player (wie z. B. Haliti, Thaci, Haradinaj) bestehen engste Verflechtungen zwischen Politik, Wirtschaft und international operierenden OK-Strukturen im Kosovo. Die dahinter stehenden kriminellen Netzwerke fördern dort die politische Instabilität. Sie haben kein Interesse am Aufbau einer funktionierenden staatlichen Ordnung, durch die ihre florierenden Geschäfte beeinträchtigt werden können.“ (OK=Organized Kriminalität)”.

¹²² Βλ. *The Telegraph*, *Kosovo's prime minister 'key player in mafia-like gang'*, December 14, 2010, διαθέσιμο στο <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/kosovo/8202700/Kosovos-prime-minister-key-player-in-mafia-like-gang.html> Τελευταία επίσκεψη 27/3/17.

έρευνας αβάσιμα και συκοφαντικά. Παράλληλα, και νέο δημοσίευμα της Βρετανικής εφημερίδας *The Guardian* την ίδια ημέρα, πέραν της αναφοράς του ειδικού ερευνητή, συνέδεσε το Thaci με λαθρεμπόριο ανθρωπίνων οργάνων που αποκτούσε το κύκλωμα μετά από εκτελέσεις Σέρβων.¹²³

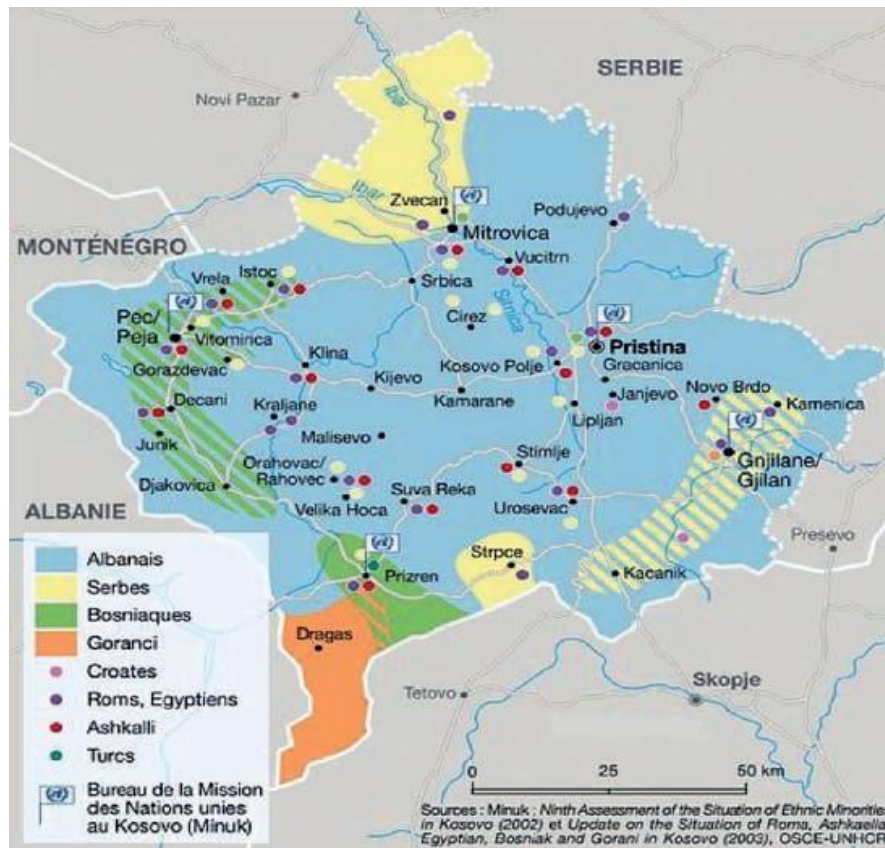
3.Α.3.4 Πυλώνας Ισχύος Πολιτισμός/Πληροφορία:

Στον Πυλώνα Ισχύος Πληροφορία/Πολιτισμός θα αναλυθεί ο ΓΔ4 ο οποίος αφορά στη δημογραφική εξέλιξη του πληθυσμού στην περιοχή, όπως έχει διαμορφωθεί όλα αυτά τα χρόνια μέχρι σήμερα, αλλά και στην πρόοδο που έχει σημειώσει το Κόσοβο στην εφαρμογή των διατάξεων που απορρέουν από το Σύνταγμα για την θεμελίωση των δικαιωμάτων των μειονοτήτων και οι οποίες ενσωματώθηκαν όπως περιγραφόντουσαν στο Σχέδιο Ahtisaari. Παράλληλα, εξετάζεται η πρόοδος που έχει σημειωθεί στην εξομάλυνση των σχέσεων με τη Σερβία. Η ικανοποίηση των διατάξεων αυτών αποτελεί σημαντικό προαπαιτούμενο για την βελτίωση των σχέσεων με τη Σερβία, αλλά και για την επιτυχία του πολιτικού στόχου, να γίνει η χώρα υποψήφια προς ένταξη στην Ε.Ε. Συνεπώς ο ΓΔ4 διακρίνεται στον ΓΔ4(α) που αφορά σε πολιτισμικά και δημογραφικά στοιχεία, το ΓΔ4(β) που εξετάζει το ποσοστό υλοποίησης των διατάξεων για την προστασία των μειονοτήτων και το ΓΔ4(γ) που εξετάζει την πρόοδο των σχέσεων Πρίστινας – Βελιγραδίου.

3.Α.3.4.1 Ανάλυση ΓΔ4(α) Δημογραφικά στοιχεία

Το Κόσοβο βρίσκεται στο κέντρο των Δυτικών Βαλκανίων, στο ΝΔ. τμήμα της Σερβίας με έκταση 10.887 sq.km, που αντιστοιχεί περίπου στο 12,5% του Σερβικού εδάφους. Πρόκειται για ένα τμήμα πολύ γόνιμης γης σε ένα υψίπεδο των Δειναρικών Άλπεων, καλά προστατευμένο από τους γύρω ορεινούς όγκους, χαρακτηριστικό που του προσδίδει μεγάλη γεωστρατηγική αξία. Εθνολογικά, οι δύο μεγαλύτερες σε πληθυσμό εθνότητες είναι οι Αλβανοί και οι Σέρβοι, ενώ συνυπάρχουν και μικρότεροι εθνοτικοί πληθυσμοί, όπως Μαυροβούνιοι, Βόσνιοι, Γκοράνοι, Ρομά, κ.α, όπως φαίνεται στον ακόλουθο χάρτη.

¹²³ Βλ. *The Guardian*, 14 December 2010, “Kosovo PM is head of human organ and arms ring Council of Europe reports” διαθέσιμο στο <https://www.theguardian.com/world/2010/dec/14/kosovo-prime-minister-like-mafia-boss> Τελευταία επίσκεψη 27/3/17.

Χάρτης Εθνολογικής Σύστασης του Κοσόβου

Πηγή: Le Monde Diplomatique Μαρτίου 2007 (Όπως περιέχεται στο περιοδικό ΝΑΥΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ, Δεκ.2011-Φεβ 2012, Τεύχος 579, Τόμος 172, σσ. 35)

Σύμφωνα με τον Δ. Μοσχόπουλο, η σημαία του Κοσόβου είναι μια παραλλαγή της σημαίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με το χάρτη του Κοσόβου σε μπλε φόντο, πλαισιωμένο από έξι αστέρια που αντιπροσωπεύουν την πολυεθνική κοινωνία του Κοσόβου και είναι κατά σειρά μεγέθους πληθυσμού, Αλβανοί, Σέρβοι, Βόσνιοι, Γκοράνοι, Ρομά και Τούρκοι.¹²⁴ Το Κόσοβο μαζί με το Μαυροβούνιο είναι οι μοναδικές χώρες εκτός ευρωζώνης που χρησιμοποιούν ως νόμισμα το ευρώ, χωρίς επίσημη συμφωνία. Για το γεγονός αυτό ρόλο έπαιξε η Γερμανία, όταν μετά τη νατοϊκή επέμβαση στο Κόσοβο, νόμισμα της περιοχής κηρύχτηκε το γερμανικό μάρκο, το οποίο αντικαταστάθηκε αργότερα με το ευρώ. Ωστόσο, δεν συνέβη το ίδιο με το Βόρειο Κόσοβο που κατοικείται σχεδόν αποκλειστικά από Σέρβους, οι οποίοι επιμένουν να χρησιμοποιούν το δηνάριο. Στο κέντρο της πρωτεύουσας, στην κεντρική λεωφόρο, δεσπόζει το - βάρους 900 κιλών - επιχαλκωμένο άγαλμα του Bill Clinton να χαιρετά τα πλήθη, ενώ στο δεξί του

¹²⁴ Βλ. Μοσχόπουλος, Δ., (Πρέσβης ΠΥΑ, Επικεφαλής Ελληνικού Γραφείου Συνδέσμου στην Πρίστινα), από την Διημερίδα της Ανωτάτης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου, «BAALKANIA: Ιστορική Προσέγγιση - Διαμορφωθείσα Κατάσταση - Εξελίξεις», 30 Νοε – 1 Δεκ 2011

χέρι κρατάει το σχετικό ντοκουμέντο από το 1999, με το οποίο ενέκρινε τότε, ως πρόεδρος των ΗΠΑ, τους νατοϊκούς βομβαρδισμούς κατά της Σερβίας (Εικόνα 4).¹²⁵

Εικόνα 4: Το άγαλμα του Bill Clinton στο κέντρο της Πρίστινα.

Οι Η.Π.Α αποτελούν μακράν τον πιο αποφασιστικό παράγοντα στη ζωή του Κοσόβου και οι ίδιοι οι κάτοικοι το αναγνωρίζουν. Με ευγνωμοσύνη και υπερηφάνεια διακηρύσσουν ότι είναι η πιο φιλοαμερικανική χώρα στον κόσμο, ενώ έχουν υιοθετήσει και ένα ρητό, σύμφωνα με το οποίο «ο καλός ο Αλβανός εναποθέτει πάντοτε τις ελπίδες του στον καλό θεό και στις Ηνωμένες Πολιτείες τις Αμερικής».¹²⁶

Στη μακραίωνη και ταραχώδη ιστορία της περιοχής η εθνολογική σύσταση του πληθυσμού μεταβλήθηκε αρκετές φορές, με το Σερβικό στοιχείο να υπερισχύει μέχρι τα τέλη του 19^ο αι.¹²⁷ Από το σημείο αυτό και μετά η δημογραφική αύξηση των Αλβανών ήταν εκρηκτική σε σχέση με την αργή αύξηση του πληθυσμού των υπολοίπων περιοχών της Γιουγκοσλαβίας. Το 1921 οι Αλβανοί του Κοσόβου

¹²⁵ Βλ. Κουγιάννου Α., «Μύθοι και αλήθειες για το Κόσοβο, ή όσα δεν γνωρίζεται», 14/12/14, διαθέσιμο στο http://www.huffingtonpost.gr/2014/12/14/odoiporiko-kosovo-muthoi_n_6320622.html Τελευταία επίσκεψη 16/3/17. Το άρθρο αποτελεί την πηγή άντλησης της ανωτέρω φωτογραφίας.

¹²⁶ Βλ. Μοσχόπουλος, Δ., όπως ανωτέρω υποσ. 124.

¹²⁷ Όπως ανωτέρω.

έφταναν τις 280.000, για να εκτοξευτούν στις 500.000 το 1948 και στις 650.000 το 1961. Το 1961 οι Σέρβοι αποτελούσαν το 24% του πληθυσμού του Κοσόβου και οι Αλβανοί το 69%. Η πληθυσμιακή έκρηξη των Αλβανών του Κοσόβου συνεχίστηκε και ο αριθμός τους έγινε 1,25 εκατομμύριο το 1981 για να φθάσουν στο 1,6 εκατομμύρια το 1991. Σήμερα, έπειτα από μια μακρά περίοδο πολέμων, προσφυγιάς, αναταραχής και μετανάστευσης, ο αλβανικός πληθυσμός του Κόσοβο αυξήθηκε ελαφρώς στο 1,7 εκατομμύρια.¹²⁸ Την ίδια εποχή, (1948-1991) ο πληθυσμός της Βοϊβοντίνας αυξήθηκε κατά 23% και της κεντρικής Σερβίας κατά 40%, ενώ η αύξηση του πληθυσμού των Αλβανών του Κοσόβου αντιστοιχεί σε 167%, μέσα σε 4 δεκαετίες.¹²⁹ (Βλ αναλυτικά τα στοιχεία στον κατωτέρω πίνακα)¹³⁰

Πληθυσμός Κοσόβου 1948 - 1991¹³¹						
ΕΤΟΣ	ΑΛΒΑΝΟΙ %		ΣΕΡΒΟΙ %		ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟΙ %	
1948	498.242	68,50%	171.911	23,60%	28.050	3,90%
1953	524.599	64,90%	189.869	23,50%	31.343	3,90%
1961	646.605	67,20%	227.016	23,60%	37.588	3,90%
1971	916.167	73,70%	228.261	18,40%	31.555	2,50%
1981	1.226.736	77,40%	209.497	13,20%	27.028	1,70%
1991	1.607.690	82,2%	195.301	9,9%	20.045	1%

Ωστόσο, ο Σερβικός πληθυσμός βρισκόταν διάσπαρτος στο Κόσοβο μέχρι και την έναρξη των βομβαρδισμών του NATO το 1999. Μετά την έναρξη των βομβαρδισμών, αλλά και λόγω όσων ακολούθησαν αργότερα, όπως οι βιαιοπραγίες εις βάρος των Σέρβων το Μάρτιο του 2004, υπολογίζεται ότι περίπου 200.000 Σέρβοι και μερικές χιλιάδες Ρομά εγκατέλειψαν τις εστίες τους, με προορισμό το Σερβοκρατούμενο βόρειο τμήμα του Κοσόβου.¹³²

Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η Σερβία από το 2008, μετά την ανακήρυξη ανεξαρτησίας του Κοσόβου, να αναπτύξει στο βόρειο Κόσοβο παράλληλες δομές κράτους, παρέχοντας στους Σέρβους του βορείου τμήματος δημόσιες υπηρεσίες,

¹²⁸ Τα στοιχεία έχουν αντληθεί από την ΕΣΥΕ και περιλαμβάνονται στο βιβλίο Στάμκος, Γ., «Γκρίζα Ελλάδα: Η Ανατομία του Ελληνικού Συνδρόμου», β' έκδοση, εκδόσεις Άγνωστο, Θεσσαλονίκη, 2007.

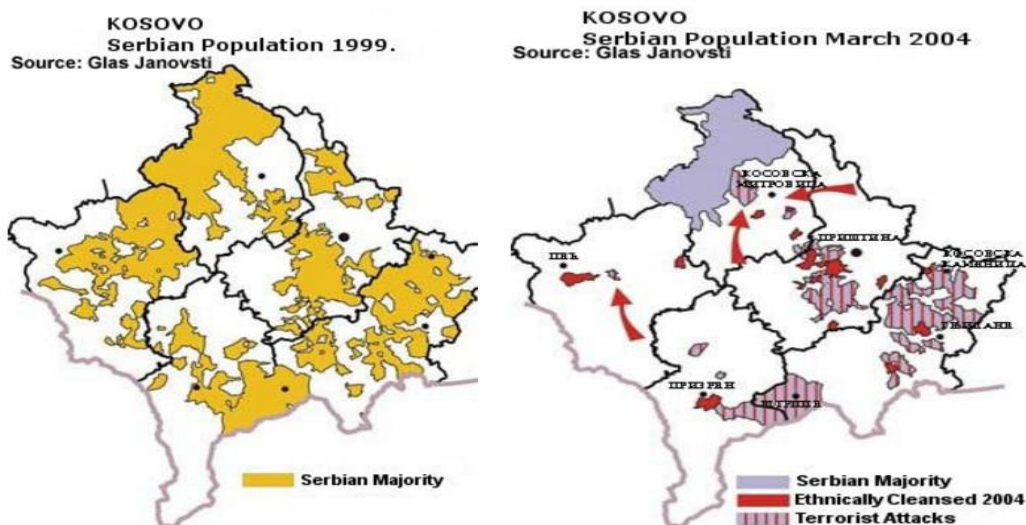
¹²⁹ Όπως ανωτέρω.

¹³⁰ Για τα στοιχεία του πίνακα αλλά και αναλυτικές καταστάσεις για τις υπόλοιπες μειονότητες βλ. στο Tim Judah, «The SERBS, History, Myths & the Destruction of Yugoslavia», second edition, Yale University Press, 2000, Appendix 5, σσ.345

¹³¹ Η απογραφή του 1981 είναι η τελευταία μη αμφισβητούμενη που πραγματοποιήθηκε, εφόσον το 1991 οι Αλβανοί μπουκόταραν την απογραφή, ενώ το ίδιο έπραξαν οι Σέρβοι στο Βόρειο τμήμα το 2011.

¹³² Βλ. Ari Rusila, «Kosovo: Two years of Pseudo-State », διαθέσιμο στο <https://arirusila.wordpress.com/2010/02/20/kosovo-two-years-of-pseudo-state> Τελευταία επίσκεψη 14/3/17.

ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, εκπαίδευση, καταβολή μισθών και συντάξεων
Κ.Α.¹³³

Χάρτες που απεικονίζουν τις Σερβικές περιοχές του Κοσόβου το 1999 και την εσωτερική μετανάστευση προς το βορρά, μέχρι το Μάρτιο 2004.¹³⁴

Οι Σέρβοι του Κοσόβου χάραξαν σύνορα με την υπόλοιπη επικράτεια με σύνορο τον ποταμό Ιμπάρ, με οδοφράγματα και συρματοπλέγματα, αρνούμενοι να συμμορφωθούν με το νέο καθεστώς. Διαχρονικά, έντονη κριτική έχει ασκηθεί στην Νατοϊκή δύναμη KFOR, σχετικά με την απόφαση του Ιουνίου 1999 να μην προωθήσει στρατεύματα βόρεια του ποταμού Ιμπάρ, επιτρέποντας στην ουσία να δημιουργηθεί αυτό το ιδιότυπο διοικητικό καθεστώς στην περιοχή¹³⁵ και πολιτικοί αναλυτές στην Ευρώπη άρχισαν να διαβλέπουν τον εφιάλτη του κυπριακού σεναρίου.¹³⁶

¹³³ Βλ. European Centre for Minority Issues – Kosovo, http://www.ecmi-map.com/map/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=30&Itemid=58&lang=en, καθώς και Crisis Group, North Kosovo: Dual Sovereignty in Practice, Europe Report N°211, 14 March 2011, σσ. 6.

¹³⁴ Πηγή των χαρτών είναι το Σερβικό Πατριαρχείο και αντλήθηκαν από το περιοδικό ΝΑΥΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ, Δεκ.2011-Φεβ 2012, Τεύχος 579, Τόμος 172, σσ. 35)

¹³⁵ Βλ. Triantafyllou, G., «KFOR and provisions of security in Northern Kosovo: Tracing the sources of protracted insecurity», ELIAMEP, Working Paper No 48/2014, May 2014.

¹³⁶ Βλ. Brey, H., 2007, «Kosovo and the Cyprus Scenario-a Nightmare and a Missed Opportunity», Sudosteuropa-Mitteilungeng 4, σελ.30-45.

3.4.3.4.2 Ανάλυση ΓΔ4(β) Θεμελίωση των δικαιωμάτων των μειονοτήτων

Το νέο Σύνταγμα του Κοσόβου¹³⁷ τέθηκε σε ισχύ τον Ιούνιο 2008, μερικούς μήνες μετά την ανακήρυξη ανεξαρτησίας και προέβλεπε συγκεκριμένες διατάξεις για την προστασία των δικαιωμάτων των μειονοτήτων. Από το Άρθρο 3 διακηρύσσεται η πολυεθνική σύσταση του Κοσόβου και η ισονομία των κοινοτήτων, ενώ στο Άρθρο 5 ορίζονται ως επίσημες γλώσσες του Κράτους τα Αλβανικά και τα Σερβικά. Οι γλώσσες των άλλων κοινοτήτων, δηλαδή η τουρκική, η βοσνιακή και η γλώσσα των Ρομά, είναι επίσημες σε τοπικό επίπεδο.

Στη συνέχεια, το Κεφάλαιο III του Συντάγματος με τίτλο Rights of Communities and Their Members, αποτελείται από τα Άρθρα 57 έως 62 στα οποία προβλέπονται η ελεύθερη έκφραση ή μη, της διαφορετικής ταυτότητας των μελών των κοινοτήτων (άρθρο 57 § 3), στο Άρθρο 58 περί κρατικής ευθύνης προβλέπεται ότι το κράτος εγγυάται την προστασία των κοινοτήτων, προωθείται το πνεύμα συνεργασίας και διαλόγου μεταξύ των κοινοτήτων, καθώς και η οικονομική, πολιτική και κοινωνική τους ισότητα. Μάλιστα, διατυπώνεται ρητά ότι προστατεύονται όλα τα πολιτιστικά και θρησκευτικά μνημεία των κοινοτήτων του Κοσόβου. Τέλος, το κράτος δεσμεύεται να διασφαλίζει την άσκηση των συνταγματικών δικαιωμάτων των μειονοτήτων χωρίς διακρίσεις. Το ευρύτερο, ευνοϊκό πνεύμα του συνταγματικού χάρτη υπέρ της μειονοτικής προστασίας σχηματοποιείται από το γράμμα του Άρθρου 59, το οποίο ακολουθώντας ανάλογη ρύθμιση του σχεδίου Ahtisaari συγκεκριμενοποιεί το δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης και ανάπτυξης της διαφορετικής ταυτότητας των μελών των κοινοτήτων ατομικά ή εν συνόλω. Ειδικά, στο ζήτημα της μειονοτικής εκπαίδευσης, προβλέπεται στο Άρθρο 59 ότι τα μέλη των κοινοτήτων έχουν, αφενός το δικαίωμα να επιλέγουν μία εκ των επίσημων γλωσσών του κράτους στη δημόσια εκπαίδευση και να λαμβάνουν προσχολική, πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση στη γλώσσα τους και αφετέρου είναι δυνατό να ιδρύουν και να διοικούν τα δικά τους ιδιωτικά εκπαιδευτικά ιδρύματα. Η δημόσια χρήση της γλώσσας των κοινοτήτων και του αλφαβήτου είναι ελεύθερη, ενώ είναι επιτρεπτή και στις σχέσεις με τη διοίκηση, όπως επιτρεπτά είναι και τα σύμβολα των κοινοτήτων.

¹³⁷ Βλ. το Σύνταγμα του Κοσόβου στο <http://www.kushtetutakosoves.info/repository/docs/Constitution.of.the.Republic.of.Kosovo.pdf>
Τελευταία επίσκεψη 28/3/17.

Στα Άρθρα 60 και 61 κατοχυρώνεται η συμμετοχή εκπροσώπων των μειονοτικών κοινοτήτων στο Συμβούλιο των Κοινοτήτων για την προαγωγή του διαλόγου και της συνεργασίας με την Κυβέρνηση (Άρθρο 60), καθώς και η συμμετοχή σε όλο το φάσμα της Δημόσιας διοίκησης, συμπεριλαμβανομένων και των αστυνομικών αρχών (Άρθρο 61). Τέλος το Άρθρο 62 προβλέπει την εκπροσώπηση στην τοπική αυτοδιοίκηση με την διάθεση της θέσης του αντιπροέδρου του Κοινοτικού Συμβουλίου (Municipal Assembly) στον πρωτεύσαντα υποψήφιο, προερχόμενο από την μειονότητα που αριθμεί τουλάχιστον το 10% των κατοίκων μιας περιοχής.

Στο επίπεδο της κεντρικής διοίκησης, πέραν των άρθρων 64 και 65 που προβλέπουν την σύνθεση του Κοινοβουλίου και τις απαραίτητες πλειοψηφίες για την υιοθέτηση νομοθεσίας που αφορά ζωτικής σημασίας ζητήματα για τη χώρα, που έχουν ήδη αναφερθεί σε ανωτέρω παράγραφο, το Άρθρο 96 προβλέπει τη συμμετοχή τουλάχιστον ενός Υπουργού και δύο Υφυπουργών από τη σερβική κοινότητα και αντίστοιχο αριθμό από μια άλλη μη πλειοψηφούσα κοινότητα. Αναφορικά δε με τη δικαστική εξουσία, καταγράφεται ότι το Ανώτατο Δικαστήριο του Κοσόβου θα πρέπει να έχει στις τάξεις του τουλάχιστον κατά 15% δικαστές προερχόμενους από μειοψηφούσες κοινότητες και πάντως αυτοί δεν μπορεί να είναι λιγότεροι από 3. Αλλά και τα εφετεία θα απαρτίζονται τουλάχιστον κατά 15% από μειονοτικούς, των οποίων ο φυσικός αριθμός δεν πρέπει να είναι μικρότερος από 2 (Άρθρο 103). Επιπροσθέτως, θεσπίζεται και ένα Δικαστικό Συμβούλιο με αρμοδιότητες την επιλογή υποψηφίων για τη στελέχωση του δικαστικού κλάδου και τον έλεγχο και τη δικαστηριακή διοίκηση. Αυτό το σώμα αποτελείται από 13 μέλη, εκ των οποίων τα 4 εκλέγονται με τη βουλευτική ψήφο από τις μειοψηφούσες κοινότητες στην εθνική αντιπροσωπεία. Συγκεκριμένα 2 μέλη από τη σερβική και 2 από τις υπόλοιπες, αρκεί ένας εκ των δύο για κάθε διαφορετική κοινοτική ψήφο να είναι δικαστής (Άρθρο 108). Επιπροσθέτως, και για την στελέχωση των εισαγγελικών, των αστυνομικών αρχών, αλλά και της δύναμης ασφαλείας του Κοσόβου, προβλέπεται χωρίς συγκεκριμένη όμως ποσόστωση, η συμμετοχή των κοινοτήτων, ώστε να ανακλάται η εθνολογική ποικιλομορφία του Κοσόβου και στις υπηρεσίες αυτές (Άρθρα 109, 128, 126 αντιστοίχως). Αξίζει δε να σημειωθεί, ότι αντίθετα με τις προβλέψεις του Σχεδίου Ahtisaari το Σύνταγμα δεν προβλέπει καμία ειδική διάταξη για την προστασία της Σερβικής Ορθοδόξου Εκκλησίας και των μνημείων της.

Παρά το γεγονός ότι οι συνταγματικές διατάξεις ρυθμίζουν ένα σύγχρονο και ευνοϊκό καθεστώς για τις μειονοτικές κοινότητες και τα δικαιώματά τους, στην πράξη η εφαρμογή των συγκεκριμένων διατάξεων παραμένει σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Σύμφωνα με την αναφορά του Οργανισμού Minority Rights Group International¹³⁸ το 2009, από τα περίπου 2 εκατομμύρια πληθυσμού του Κοσόβου, το 90% είναι Αλβανοί, ενώ μόνο 5-6% είναι οι Σέρβοι Χριστιανοί Ορθόδοξοι, οι οποίοι δεν έχουν καμία ρεαλιστική πιθανότητα να επιστρέψουν στα σπίτια τους, τα οποία είναι κατεστραμμένα, ενώ στερούνται θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως το να μιλούν τη γλώσσα τους, να ασκούν τα θρησκευτικά τους καθήκοντα και ταυτόχρονα έχουν πολύ περιορισμένη πρόσβαση στις δημόσιες υπηρεσίες, στην εκπαίδευση και στη δικαιοσύνη.¹³⁹ Σύμφωνα με την αναφορά, ακόμα πιο δύσκολη ήταν η κατάσταση για τις υπόλοιπες μειονότητες, οι οποίες αντιμετώπιζαν μεγαλύτερα προβλήματα, με επιθέσεις, κατοχή της περιουσίας τους και διακρίσεις σε όλα τα επίπεδα.

Τα τελευταία στοιχεία του Οργανισμού Internal Displacement Monitoring Center (IDMC) τον Ιούλιο 2015¹⁴⁰ καταδεικνύουν ότι περίπου 17.100 Σέρβοι παραμένουν εκτοπισμένοι από τις εστίες τους στο Κόσοβο με τους περισσότερους να βρίσκονται στο βόρειο σερβοκρατούμενο τμήμα. Ταυτόχρονα, η αναφορά της Ευρωπαϊκής Επιτροπής¹⁴¹ για το 2016 σημειώνει ότι για το διάστημα Οκτώβριος 2015 – Σεπτέμβριος 2016 παρατηρούνται οι χαμηλότεροι δείκτες εθελοντικής επιστροφής εκτοπισμένων κατοίκων από όλες τις άλλες χρονιές.¹⁴² Αιτία αυτού είναι ο σφετερισμός των περιουσιών των εκτοπισμένων οικογενειών οι οποίες πλέον έχουν υποστεί σημαντικές μεταβολές εξαιτίας παράνομων κτισμάτων και κατασκευών που έφτιαξαν οι καταπατητές και υπολογίζονται σε περισσότερες από 350.000 πολεοδομικές παρανομίες σε πρώην μειονοτικές περιουσίες¹⁴³ Έτσι, παρά την απόφαση του Συνταγματικού Δικαστηρίου του Κοσόβου τον Απρίλιο 2014 για την επιστροφή των περιουσιών στους νόμιμους κατόχους, η απόφαση δεν έχει

¹³⁸ Βλ. Minority Rights Group Report, «Filling the Vacuum: Ensuring Protection and Legal Remedies for Minorities in Kosovo», 2009, διαθέσιμη στο <http://minorityrights.org> Τελευταία επίσκεψη 15/3/17.

¹³⁹ Βλ. <http://minorityrights.org/minorities/serbs-3> Τελευταία επίσκεψη 15/3/17.

¹⁴⁰ Βλ. πίνακες με τα στατιστικά στο <http://www.internal-displacement.org> Τελευταία επίσκεψη 28/3/17.

¹⁴¹ Βλ. COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT, Kosovo 2016 Report, Brussels, σσ. 29, Τελευταία επίσκεψη 10/11/2015

¹⁴² Γενικά οι δείκτες για την εθελοντική επιστροφή των Σέρβων βαίνουν συνεχώς μειούμενοι από το 2008 και μετά.

¹⁴³ Όπως ανωτέρω, υποσημείωση 141, σσ.26.

υλοποιηθεί εξαιτίας της έλλειψης αποτελεσματικής παρέμβασης από τις κοινοτικές αρχές και της σφοδρής αντίδρασης των Αλβανών καταπατητών.¹⁴⁴ Αυτό έχει ως αποτέλεσμα περισσότεροι Σέρβοι από όσους έχουν παραμείνει στην περιφέρεια του Κοσόβου, να αποχωρούν για το βόρειο Κόσοβο από αυτούς που επιστρέφουν, εφόσον δεν βλέπουν καμία προοπτική για το μέλλον τους.¹⁴⁵

Ως προς το δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επισημαίνει ότι στον τομέα αυτό δεν έχει επιτευχθεί καμία πρόοδος, ενώ έχουν αυξηθεί σημαντικά οι επιθέσεις και οι απειλές εναντίων δημοσιογράφων. Μάλιστα, αναφέρει 12 περιπτώσεις που καταγράφηκαν στο νότιο τμήμα της πόλης Mitrovica, όπου σέρβοι δημοσιογράφοι δέχτηκαν επίθεση και η αστυνομία έσβησε το καταγεγραμμένο ψηφιακό δημοσιογραφικό υλικό χωρίς να έχει προηγηθεί δικαστική εντολή. Ωστόσο, στα θετικά καταγράφεται η αναγνώριση πλέον του πτυχίου των αποφοίτων από το Πανεπιστήμιο της Mitrovica, στο βόρειο Κόσοβο όπου φοιτούν κυρίως Σέρβοι φοιτητές και μέχρι το 2016 δεν αναγνωριζόταν ο τίτλος του πτυχίου.¹⁴⁶

Ως προς το δικαίωμα της θρησκευτικής ελευθερίας, η Επιτροπή αναφέρει στασιμότητα εφόσον δεν έχει ακόμα υιοθετηθεί ο νόμος όπως αναφέρεται από την Venice Commission. Παράλληλα, το Υπουργείο Πολιτισμού θα πρέπει να κινηθεί προς την αποκατάσταση των Ορθόδοξων εκκλησιών και μνημείων που δεν έχουν αποκατασταθεί, σύμφωνα με την Reconstruction Implementation Commission. Τονίζει επίσης ότι το Υπουργείο θα πρέπει να βρει τον τρόπο ώστε να συνεργαστεί με τη Σερβική Ορθόδοξη Εκκλησία για να μπορέσει να ασκήσει πλήρως την κυριαρχία της στην εκκλησιαστική περιουσία. Αιτία της αναφοράς αυτής είναι το γεγονός ότι, ενώ το Συνταγματικό Δικαστήριο έκδωσε τελική απόφαση για την χρονίζουσα διαμάχη σχετικά με τη μοναστηριακή περιουσία της Μονής Visoki στην Κοινότητα Deçan, δικαιώνοντας πλήρως τη Σερβική Εκκλησία, η απόφαση δεν έχει εφαρμοστεί εξαιτίας της βίαιης αντίδρασης των κατοίκων και των αρχών της κοινότητας. Επίσης, συνεχίζονται τα περιστατικά κλοπών και βανδαλισμών εκκλησιών, ενώ αναφέρεται και ο εμπρησμός του μαυσωλείου στο Pec.¹⁴⁷

¹⁴⁴ Όπως ανωτέρω, υποσημείωση 141, σσ.29.

¹⁴⁵ Βλ. Kosovo Country Report 2016, Beretlsmann Stiftung Transformation Index, Bertelsmann Foundation, σσ.24

¹⁴⁶ Όπως ανωτέρω, υποσημείωση 141, σσ.24

¹⁴⁷ Όπως ανωτέρω.

Ωστόσο, η αναφορά της Ευρωπαϊκής Επιτροπής έχει και καλά νέα για το Δικαστικό Σώμα. Σύμφωνα με το Σύνταγμα το Δικαστικό Σώμα διαιρείται σε Kosovo Judicial Council (KJC) και στο Kosovo Prosecutorial Council (KPC). Το Φεβρουάριο 2016, κατόπιν συστάσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Επιτροπής της Βενετίας, υιοθετήθηκαν επανορθώσεις ως προς τη σύσταση του KJC, όπου 7 μέλη του θα εκλέγονται από τους Δικαστές και άλλα 6 θα ορίζονται από το Κοινοβούλιο. Από τα 6 μέλη που θα ορίζει το Κοινοβούλιο τα 2 θα πρέπει να είναι από τη σερβική κοινότητα και άλλα 2 από τις υπόλοιπες μειονοτικές κοινότητες. Παράλληλα, το Μάρτιο 2016 τα Σώματα KJC και KPC προχώρησαν σε προσλήψεις 14άρων Σέρβων Δικαστών και 115 άτομα ως υπαλληλικό προσωπικό και 6 Σέρβων Εισαγγελέων και άλλα 34 άτομα για υποστήριξη της υπηρεσίας. Η αναφορά χαρακτηρίζει τις συγκεκριμένες τροποποιήσεις ως ένα πολύ σημαντικό βήμα, ωστόσο, παρά το γεγονός ότι προβλέπονται στο Σύνταγμα παρέμεναν ανεφάρμοστες για πολλά χρόνια. Τέλος, η αναφορά της Ευρωπαϊκής Επιτροπής παρουσιάζει πλήθος άλλων στοιχείων που θα πρέπει να διορθωθούν σχετικά με τα συνταγματικά δικαιώματα των μειονοτήτων. Η κατάσταση που παρουσιάζεται όμως είναι αρκετά δυσμενέστερη για τις μικρότερες μειονοτικές εθνότητες.

3.4.3.4.3 Ανάλυση ΓΔ4(γ) Εξομάλυνση των σχέσεων με τη Σερβία:

Το 2011 κατόπιν μεσολάβησης της Ε.Ε, ξεκίνησαν συνομιλίες σε υψηλό επίπεδο μεταξύ Πρίστινας και Βελιγραδίου για την εξομάλυνση των σχέσεων των δύο πλευρών, οι οποίες και έφεραν ως αποτέλεσμα τη «*Συμφωνία των Βρυξελλών*» που υπογράφηκε τον Απρίλιο 2013.¹⁴⁸ Τα βασικά σημεία της συμφωνίας ήταν να καταργηθούν οι παράλληλες σερβικές δομές και τα οδοφράγματα στο Βόρειο Κόσοβο, να ενταχθούν οι κοινότητες του Βορείου Κοσόβου στο ενιαίο σύστημα διοίκησης, αστυνόμευσης και δικαιοσύνης της υπόλοιπης επικράτειας, διατηρώντας όμως αυτονομία στους τομείς της οικονομικής ανάπτυξης, εκπαίδευσης, υγείας και αστικού και περιφερειακού σχεδιασμού. Τον Αύγουστο 2015 οι δύο πλευρές υπέγραψαν 4 νέες συμφωνίες,¹⁴⁹ στην πορεία όμως, το Νοέμβριο 2015, το Κόσοβο

¹⁴⁸ Βλ. τα 15 σημεία που συμφωνήθηκαν μεταξύ των δύο πλευρών στο <http://www.rferl.org/a/text-leaked-copy-serbia-kosovo-agreement-brussels/24963542.html> Τελευταία επίσκεψη 15/3/17.

¹⁴⁹ Βλ. τις συμφωνίες στο <http://www.balkaninsight.com/en/article/serbia-kosovo-reach-four-key-agreements-08-26-2015> Τελευταία επίσκεψη 15/3/17

κατηγορήσε τη Σερβία στην European External Action Service (EEAS),¹⁵⁰ για την καθυστέρηση εφαρμογής των συμφωνιών, για την μη κατάργηση των παράλληλων δομών στο Β. Κόσοβο και για την μη ένταξη των κοινοτήτων του Β. Κοσόβου στο ενιαίο σύστημα διοίκησης. Αποτέλεσμα όλων αυτών ήταν οι βίαιες διαδηλώσεις της αντιπολίτευσης στο Κόσοβο εναντίων της Συμφωνίας των Βρυξελλών και τη μη επικύρωσή τους από το Συνταγματικό Δικαστήριο του Κοσόβου το Δεκέμβριο 2015, ως μερικώς ασύμβατες με το Σύνταγμα της χώρας.¹⁵¹ Οι συνομιλίες που ξεκίνησαν εκ νέου τον Ιανουάριο 2016 δεν είχαν καμία εξέλιξη για το ζήτημα της Σερβικής μειονότητας και η Σερβία συνέχισε να διατηρεί τις παράλληλες δομές (ή μέρος αυτών) στο Βόρειο Κόσοβο

Η εξέλιξη στην ενσωμάτωση των κοινοτήτων του βορείου Κοσόβου στο ενιαίο σύστημα διοίκησης χαρακτηρίζεται πολύ αργή και επίπονη, εφόσον οι δύο πλευρές φαίνεται να έχουν αγεφύρωτες διαφορές, κυρίως στο ζήτημα της ενέργειας, εφόσον η Σερβία θα πρέπει να επικυρώσει την παραχώρηση δύο σημαντικών μονάδων παραγωγής ενέργειας που λειτουργούν στο βόρειο Κόσοβο.¹⁵² Επισημαίνεται ότι ο τομέας της ενέργειας είναι ένας τομέας στον οποίο το Κόσοβο υστερεί δραματικά. Το μεγαλύτερο μέρος της ενέργειας παράγεται από δύο απαρχαιωμένες μονάδες που επιβαρύνουν το περιβάλλον και δεν επαρκούν για την κάλυψη των αυξανόμενων απαιτήσεων ενέργειας.¹⁵³

Ταυτόχρονα, δεν λείπουν οι ενέργειες εκείνες που δυναμιτίζουν το κλίμα μεταξύ των δύο πλευρών, όπως το τραίνο από τη Σερβία που εγκαινίαζε τη γραμμή Βελιγράδι – Μιτρόβιτσα στις αρχές Ιανουαρίου 2017 και στα σύνορα με το Κόσοβο οι αρχές της χώρας απαγόρευαν την είσοδο, επικαλούμενες παραβίαση της κυριαρχίας του Κοσόβου. Το τραίνο (Εικόνα 5) ήταν βαμμένο με τα χρώματα της Σερβικής σημαίας, είχε γραμμένο σε 20 γλώσσες το σύνθημα “*Kosovo is Serbia*” και ήταν διακοσμημένο με φωτογραφίες ορθόδοξων εκκλησιών και μοναστηριών στο Κόσοβο. Αποτέλεσμα της ενέργειας αυτής ήταν να ξεσπάσει πολιτική αντιπαράθεση σε υψηλό επίπεδο, με «πολεμικές» δηλώσεις εκατέρωθεν

¹⁵⁰ Βλ. την αναφορά του Κοσόβου προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή Εξωτερικών Υποθέσεων στο http://www.kryeministriks.net/repository/docs/KOSOVO_BRIEF_REPORT_ON_BRUSSELS_AGREEMENTS_STATE_OF_PLAY_251115.pdf Τελευταία επίσκεψη 16/3/17.

¹⁵¹ Βλ. European Parliament, “Serbia and Kosovo: Normalization of relations”, March 2016, στο [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2016/579079/EPRS_ATA\(2016\)579079_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2016/579079/EPRS_ATA(2016)579079_EN.pdf) Τελευταία επίσκεψη 16/3/17.

¹⁵² Βλ. COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT, Kosovo 2016 Report, Brussels, σσ. 32, Τελευταία επίσκεψη 10/11/2015

¹⁵³ Βλ. «The World Bank Group in Kosovo, Country Snapshot», April 2015, σσ.9

και τον Αλβανό Πρωθυπουργό Isa Mustafa να ενημερώνει για το θέμα τις Η.Π.Α και την Ε.Ε.¹⁵⁴

Εικόνα 5: Η φωτογραφία του τρένου που προκάλεσε πολιτική θύελλα μεταξύ Βελιγραδίου-Πρίστινας.¹⁵⁵

¹⁵⁴ Βλ. τις δηλώσεις των πρωταγωνιστών στο Ben Kentish, 15/1/17, “Kosovo stops Serbian train crossing border in move declared act of war”, διαθέσιμο στο <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/kosovo-stops-serbia-train-crossing-border-belgrade-war-isa-mustafa-aleksandar-vucic-a7528361.html> Τελευταία επίσκεψη 30/3/17

¹⁵⁵ Πηγή: <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/kosovo-stops-serbia-train-crossing-border-belgrade-war-isa-mustafa-aleksandar-vucic-a7528361.html> Τελευταία επίσκεψη 30/3/17

3.B. Νομική Ανάλυση Της Γνωμοδότησης του ΔΔΧ για το Κόσοβο

3.B.1 Στοιχευμένη περιγραφή του νομικού πλαισίου – Ο ρόλος του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης

Το ΔΔΧ αποτελεί ένα από τα θεμελιώδη όργανα του Ο.Η.Ε για την διατήρηση της ειρήνης και της ασφάλειας, όπως σαφώς αναφέρεται στο Άρθρο (7) του Καταστατικού Χάρτη των Η.Ε.¹⁵⁶ Ο ρόλος του ΔΔΧ στη διατήρηση της ειρήνης και της ασφάλειας περιγράφεται αναλυτικά τόσο στον Χάρτη, όσο και στο Καταστατικό του Δικαστηρίου.¹⁵⁷ Σύμφωνα με το Άρθρο 24 του Χάρτη, η ευθύνη για τη διατήρηση της ειρήνης και της ασφάλειας ανατίθεται στο Συμβούλιο Ασφαλείας (Σ.Α) των Η.Ε, ενώ η συμβολή του Δικαστηρίου στη διαδικασία αυτή γίνεται μέσω της αρμοδιότητάς του να αναπτύσσει διεθνή νομολογία και να αποσαφηνίζει τους νόμους του Διεθνούς Δικαίου, μέσα από τις δεσμευτικές για τα Κράτη αποφάσεις που θα εκδίδει για θέματα, όπως αυτά περιγράφονται στο Άρθρο 36 του Καταστατικού,¹⁵⁸ αλλά και μέσα από την έκδοση Γνωμοδοτικών αποφάσεων, όπως προβλέπεται στο Άρθρο 96 του Χάρτη¹⁵⁹ και στο Άρθρο 65 του Καταστατικού του Δικαστηρίου.¹⁶⁰

Για να φτάσει το Δικαστήριο στην έκδοση Γνωμοδότησης στο ερώτημα που τέθηκε με το Ψήφισμα GA/A/Res/63/3, όπως αυτό τέθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Η.Ε, εξέτασε αρχικά εάν είχε τη δικαιοδοσία να εκδώσει μια τέτοια γνωμοδότηση ως απαίτηση της Γενικής Συνέλευσης και αν είχε, αν θα έπρεπε να εξασκήσει αυτή του τη δικαιοδοσία. Σύμφωνα με την Καθηγήτρια Mahasen M. Aljaghoub,¹⁶¹ θα πρέπει να συντρέχουν δύο κατ' ελάχιστον νομικές συνθήκες για να δύναται το Δικαστήριο να εκδώσει μια Γνωμοδότηση. Πρώτον, θα πρέπει η απαίτηση να προέρχεται από μια εξουσιοδοτημένη Αρχή, όπως προβλέπεται στο

¹⁵⁶ Βλ. U.N Charter διαθέσιμος στο <http://www.un.org/en/charter-united-nations/index.html> Τελευταία επίσκεψη 20/2/17

¹⁵⁷ Βλ. το Καταστατικό του ΔΔΧ στο http://legal.un.org/avl/pdf/ha/sicj/icj_statute_e.pdf Τελευταία επίσκεψη 20/2/17

¹⁵⁸ Βλ. ICJ's Statute, article 36, όπως ανωτέρω.

¹⁵⁹ Βλ. U.N Charter Article 96, όπως ανωτέρω υποσημείωση 156.

¹⁶⁰ Βλ. ICJ's Statute, article 65, όπως ανωτέρω.

¹⁶¹ Mahasen M. Aljaghoub, «The Advisory Function of the International Court of Justice 1946-2005», εκδ. Springer Law International, Berlin, 2006, σσ.39

Άρθρο 96 (1) του Χάρτη¹⁶² και δεύτερον, η αίτηση για Γνωμοδότηση προς το Δικαστήριο θα πρέπει να αφορά σε ένα «νομικό» ερώτημα, όπως προβλέπεται από το Άρθρο 96 (1) του Χάρτη και το Άρθρο 65 (1) του Καταστατικού του Δικαστηρίου. Πέντε από τους δεκαπέντε Δικαστές υπέβαλλαν ενστάσεις¹⁶³ σχετικά με τη δικαιοδοσία της Γενικής Συνέλευσης να ζητήσει τη Γνωμοδότηση του Δικαστηρίου, ως αντίθετη με το Άρθρο 12 (1)¹⁶⁴ του Χάρτη, εφόσον πρόκειται για ζήτημα το οποίο χειρίζεται το Σ.Α, αλλά και ότι το ερώτημα που τέθηκε προς το Δικαστήριο είναι περισσότερο πολιτικό παρά νομικό.

Σχετικά με τη δυνατότητα της Γ.Σ να ζητήσει τη Γνωμοδότηση του ΔΔΧ για ζήτημα το οποίο αφορά σε αρμοδιότητες του Σ.Α, το Δικαστήριο απέρριψε τον ισχυρισμό δηλώνοντας ότι, παρά το γεγονός ότι το Άρθρο 12 (1) περιορίζει τη δυνατότητα της Γ.Σ να ενεργεί για ζητήματα που άπτονται των αρμοδιοτήτων του Σ.Α, ωστόσο δεν περιορίζει το δικαίωμα της Γ.Σ να ζητήσει τη Γνωμοδότηση του Δικαστηρίου.¹⁶⁵ Σχετικά με το εάν το ερώτημα είναι νομικό ή πολιτικό, η πλειοψηφία των Δικαστών υποστήριξε ότι σε ένα νομικό ερώτημα με πολιτικές προεκτάσεις, η απάντηση του Δικαστηρίου θα πρέπει να εστιάζεται στις νομικές πτυχές του ερωτήματος αγνοώντας τις πολιτικές. Μάλιστα, ο Δικαστής Cançado Trindade υποστήριξε ότι η διάκριση μεταξύ νομικού και πολιτικού ερωτήματος είναι πλασματική (*illusory*), εφόσον τα ερωτήματα συνήθως έχουν νομικές και πολιτικές προεκτάσεις και η νομική θεωρία συνήθως εμπλέκεται με την πολιτική διαδικασία.¹⁶⁶ Έτσι, το Δικαστήριο απάντησε με σαφήνεια ότι το ερώτημα όπως ακριβώς διατυπώθηκε είναι νομικό, καθώς και ότι το γεγονός ότι ένα ερώτημα μπορεί να έχει και πολιτικές πτυχές, αυτό δεν αποστερεί το νομικό χαρακτήρα του ερωτήματος.¹⁶⁷ Η συλλογιστική του Δικαστηρίου στην περίπτωση αυτή αντανάκλα μια αντικειμενική πτυχή των ερωτημάτων που τίθενται διαχρονικά προς το Δικαστήριο, εφόσον αυτά είναι στην πραγματικότητα προϊόντα μιας πολιτικής

¹⁶² UN Charter, article 96 (1): *The General Assembly or the Security Council may request the International Court of Justice to give an advisory opinion on any legal question.*

¹⁶³ Πρόκειται για τους Δικαστές Tomka, Koroma, Keith, Bennouna και Skotnikov. Βλ. τις αγορεύσεις των Δικαστών στο <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=4&case=141&p3=4> Τελευταία επίσκεψη 20/2/17

¹⁶⁴ UN Charter, article 12 (1): *While the Security Council is exercising in respect of any dispute or situation the functions assigned to it in the present Charter, the General Assembly shall not make any recommendation with regard to that dispute or situation unless the Security Council so requests*

¹⁶⁵ Βλ. ADVISORY OPINION OF 22 JULY 2010: ACCORDANCE WITH INTERNATIONAL LAW OF THE UNILATERAL DECLARATION OF INDEPENDENCE IN RESPECT OF KOSOVO, Παράγραφος 24 (Παράρτημα Δ).

¹⁶⁶ Βλ. Separate opinion of Judge Cançado Trindade παρ. 8-12

¹⁶⁷ Βλ. απόφαση του Δικαστηρίου, παράγραφος 27.

διαδικασίας. Ωστόσο, καθήκον του Δικαστηρίου είναι να αναπτύξει με τις Γνωμοδοτήσεις του την απαραίτητη νομική καθοδήγηση για την συμπεριφορά των Κρατών σε μελλοντικές παρόμοιες διενέξεις.¹⁶⁸

Στη συνέχεια της απόφασης, το Δικαστήριο κάνει μια μακροσκελή αναφορά είκοσι παραγράφων (29-48), που έχει τίτλο “Discretion” (Διακριτική Ευχέρεια). Σύμφωνα με το Δικαστήριο, είναι στη διακριτική του ευχέρεια να αποφασίσει αν θα ανταποκριθεί ή όχι στην απαίτηση για έκδοση μιας γνωμοδοτικής απόφασης. Η ευχέρεια αυτή υπάρχει ώστε να προστατέψει την ακεραιότητα της δικαστικής λειτουργίας του Σώματος και τη φύση της, ως το ανώτερο τη τάξει δικαστικό όργανο των Ηνωμένων Εθνών και καταδεικνύεται τόσο στο Άρθρο 96 (1) του Χάρτη, όσο και στο Καταστατικό (Άρθρο 65 παρ.1), όπου χρησιμοποιείται η λέξη *may* αντί της λέξης *shall*.¹⁶⁹ Σύμφωνα με τον Καθηγητή Curtis Doebbler,¹⁷⁰ η άρνηση του Δικαστηρίου να ανταποκριθεί στην απαίτηση για την έκδοση της Γνωμοδότησης σε ένα νομικό ερώτημα, θα μπορούσε να ερμηνευτεί ως αποποίηση των ευθυνών του, ή ακόμα θα μπορούσε σε κάποιο βαθμό να ερμηνευτεί ως πολιτική στάση,¹⁷¹ ενώ αξιοσημείωτο είναι ότι ποτέ στο παρελθόν το Δικαστήριο δεν αρνήθηκε την έκδοση Γνωμοδότησης.¹⁷²

Επιπρόσθετα, η πλειοψηφία των Δικαστών υποστήριξε ότι η έκδοση γνωμοδοτικών αποφάσεων αποτελεί μια πολύ σημαντική πτυχή της λειτουργίας του ΔΔΧ, αντιπροσωπεύοντας τη συμμετοχή του Δικαστηρίου στις δραστηριότητες του ΟΗΕ και από θέμα “αρχής”, δεν θα πρέπει να αρνείται εκτός αν συντρέχουν «ικανοί» λόγοι (παρ. 30). Μάλιστα ο Δικαστής Cançado Trindade στην τοποθέτησή του υποστήριξε ότι η άσκηση του δικαιώματος της «Διακριτικής Ευχέρειας» από το Δικαστήριο στην έκδοση μιας Γνωμοδότησης αποτελεί εμπόδιο στην προαγωγή του Διεθνούς Δικαίου και για το λόγο αυτό δεν θα πρέπει να εξασκείται.¹⁷³

Πειστικοί λόγοι για να αρνηθεί το δικαστήριο τη γνωμοδότηση επί του θέματος δεν βρέθηκαν, απορρίπτοντας τον ισχυρισμό ορισμένων κρατών, ότι το

¹⁶⁸ Upendra D. Acharya, «ICJ's Kosovo Decision Economical Reasoning of Law and Questions of Legitimacy of the Court», διαθέσιμο στο <http://studentorgs.kentlaw.iit.edu/jicl/wp-content/uploads/sites/5/2014/01/Upendra-Acharya-ICJs-Kosovo-Decision.pdf> Τελευταία επίσκεψη 20/2/17.

¹⁶⁹ Βλ. απόφαση του Δικαστηρίου, παράγραφος 29.

¹⁷⁰ Curtis Doebbler: professor of law at An-Najah National University in Nablus, Palestine

¹⁷¹ Curtis Doebbler, “The ICJ Kosovo Independence Opinion: Uncertain Precedent” 23/7/2010, διαθέσιμο στο <http://www.jurist.org/forum/2010/07/the-icj-kosovo-independence-ruling-an-uncertain-precedent.php> Τελευταία επίσκεψη 20/2/17.

¹⁷² Όπως ανωτέρω υποσημείωση 168.

¹⁷³ Βλ. Separate opinion of Judge Cançado Trindade παρ. 27

ερώτημα που τέθηκε στο Δικαστήριο εξυπηρετεί θέματα πολιτικής σκοπιμότητας για κάποια κράτη. Η απόρριψη του ισχυρισμού έγινε στη βάση της λογικής, ότι τα κίνητρα των κρατών που ψηφίζουν υπέρ ή κατά ενός ψηφίσματος για να ζητηθεί η Γνωμοδότηση του Δικαστηρίου, είναι άσχετα με την άσκηση του δικαιώματος της “Διακριτικής Ευχέρειας” του Δικαστηρίου αν θα ανταποκριθεί ή όχι στο αίτημα (παρ.33). Στην ίδια παράγραφο επίσης, απέρριψε τον ισχυρισμό ότι δεν υπάρχουν σοβαροί λόγοι για να ζητηθεί η γνώμη του Δικαστηρίου, όπως και τον ισχυρισμό ότι η Γνωμοδότηση πιθανών να συνοδευόταν από σοβαρές πολιτικές συνέπειες (παρ.35). Τέλος, για το ζήτημα της “Διακριτικής Ευχέρειας” το Δικαστήριο καταλήγει ότι δεν τίθεται κανένα εμπόδιο από το ψήφισμα 1244 του ΣΑ και ότι συνεχώς θα πρέπει απαραιτήτως να ερμηνεύει και να εφαρμόζει τις διατάξεις του ψηφίσματος (παρ.46).

3.B.2 Νομική αποτίμηση της Γνωμοδότησης

3.B.2.1 Το περιορισμένο εύρος της ερμηνείας του ερωτήματος

Όπως προκύπτει από την ενδελεχή μελέτη της βιβλιογραφίας και της αρθρογραφίας – των σχετικών με το θέμα της γνωμοδοτήσεως του ΔΔΧ για την μονομερή διακήρυξη της ανεξαρτησίας του Κοσόβου - σχεδόν όλοι οι νομικοί, πολιτικοί και διπλωματικοί κύκλοι, συγκλίνουν στην άποψη ότι πρωτίστως η Σερβία, η οποία είχε τον πλήρη έλεγχο και την ευθύνη για την διατύπωση του ερωτήματος, έθεσε το ερώτημα με ένα πολύ στενό – ως προς την ερμηνεία – τρόπο. Και είναι πράγματι δύσκολο να αντιληφθεί κανείς γιατί η Σερβία δεν διατύπωσε το ερώτημα κατά τρόπον ώστε να αναγκάσει το δικαστήριο να απαντήσει ευθέως στο ερώτημα, εάν το Κόσοβο νομιμοποιείται από το Διεθνές Δίκαιο, χρησιμοποιώντας το δικαίωμα για την αυτοδιάθεση των λαών, να αποσχιστεί από τη Σερβία και αν μπορεί να αναγνωριστεί ως ανεξάρτητο κράτος βάση της αρχής της κυριαρχικής ακεραιότητας των κρατών.

Ο Καθηγητής Mark Weller¹⁷⁴, επισημαίνει ότι η διατύπωση του ερωτήματος με αυτό τον τρόπο, στέρησε στην ουσία από την ίδια τη Σερβία τη δυνατότητα να πάρει από το Δικαστήριο μια Γνωμοδότηση που θα το ανάγκαζε να αναλύσει τα

¹⁷⁴ Dr Weller, M., Professor of International Law, Cambridge University, ομιλία στο International Law Discussion Group Meeting, με θέμα: Kosovo: The ICJ Opinion - What Next? που διεξήχθη την 21/9/2010, Chatham House, London.

θέματα αυτά. Ωστόσο, ο Καθηγητής Διεθνών Σχέσεων Richard Caplan υποστηρίζει τη διατύπωση του ερωτήματος από τη Σερβία, λέγοντας:

«Serbia, which had initiated the procedure, was confident that the ICJ would rule in its favor for three reasons: first, Kosovo, although under international administration since June 1999, was a province of Serbia, and the U.N. Security Council had affirmed the “sovereignty and territorial integrity” of the then Federal Republic of Yugoslavia in its Resolution 1244 (1999) establishing the international administration; second, the inherent conservatism of international law and diplomacy militates against acts of unilateral secession, which Kosovo’s declaration of independence was widely interpreted to be; and third, the conservatism of the ICJ itself means that its members are generally reluctant to intervene in matters that divide the international community and where the relevant legal principles are to some degree uncertain or in flux.»¹⁷⁵

Αναμφίβολα, ο πολύ στενός – ως προς την ερμηνεία – τρόπος που ερμήνευσε το Δικαστήριο το ερώτημα που του τέθηκε από τη Γ.Σ δεν ήταν κάτι προφανές. Λίγες μέρες πριν την έκδοση της Γνωμοδότησης του Δικαστηρίου, ένα από τα μέλη της Νομικής ομάδας της Σερβίας που χειρίστηκαν το θέμα, ο Marko Milanovic,¹⁷⁶ ανήρτησε στο διαδίκτυο ένα άρθρο στο οποίο έκανε λόγο για την τεράστια σημασία που έχει για την απόφαση του Δικαστηρίου ο τρόπος με τον οποίο θα ερμήνευε το ερώτημα. Συγκεκριμένα, ο Milanovic υποστηρίζει ότι 3 είναι οι πιθανοί τρόποι ερμηνείας και το Δικαστήριο θα κληθεί να ακολουθήσει έναν από αυτούς: Ο πρώτος τρόπος αφορά σε μια στενή ερμηνεία (*A narrow Reading*), στην οποία το Δικαστήριο θα περιοριστεί να εξετάσει τη νομιμότητα μιας απλής προφορικής ενέργειας, όπως η διακήρυξη ανεξαρτησίας, από ένα μη κρατικό δρώντα. Ο δεύτερος τρόπος είναι μια μέσης ευρύτητας ερμηνεία (*A moderate Reading*), στην οποία το Δικαστήριο θα κληθεί να εξετάσει τη νομιμότητα μιας απόσχισης, εκλαμβάνοντας τη διακήρυξη ανεξαρτησίας ως τέτοια. Τέλος, ο τρίτος τρόπος είναι μια ευρεία ερμηνεία (*An Expansive Reading*), όπου το Δικαστήριο θα έχει την τόλμη να εξετάσει, όχι μόνο τη νομιμότητα της απόσχισης αλλά και τις συνέπειες μιας τέτοιας νομιμότητας ή μη νομιμότητας. Επιπρόσθετα, θα πρέπει να εξεταστεί αν η οντότητα του Κοσόβου πληροί τις προϋποθέσεις να αναγνωριστεί ως Κράτος.

¹⁷⁵ Βλ. Caplan, R., “The ICJ’s Advisory Opinion on Kosovo” διαθέσιμο στο <https://www.usip.org/sites/default/files/PB55%20The%20ICJs%20Advisory%20Opinion%20on%20Kosovo.pdf> Τελευταία επίσκεψη 20/2/17.

¹⁷⁶ Βλ. άρθρο Milanovic, M., “Kosovo Advisory Opinion Preview”, 14/7/2010, διαθέσιμο στο <http://www.ejiltalk.org/kosovo-advisory-opinion-preview> Τελευταία επίσκεψη 20/2/17.

Συνεπώς, η Σερβία γνώριζε το ρίσκο που αναλάμβανε όταν διατύπωσε το ερώτημα με αυτό τον τρόπο: «*Is the unilateral declaration of independence by the Provisional Institutions of Self-Government of Kosovo in accordance with international law?*» Διότι, αν το Δικαστήριο επέλεγε τη στενή ερμηνεία και έκρινε ότι η διακήρυξη της ανεξαρτησίας δεν προήλθε από τους Προσωρινούς Θεσμούς Διακυβέρνησης, ή αν έκρινε ότι προήλθε από αυτούς, αλλά δεν τίθεται περιορισμός από την Απόφαση 1244/1999 ή το Συνταγματικό πλαίσιο (Constitutional Framework), τότε οποιαδήποτε άλλη απόφαση πέραν του να κριθεί η μονομερής διακήρυξη ανεξαρτησίας μη σύμφωνη με το Διεθνές Δίκαιο, θα ήταν σίγουρα υπέρ του Κοσόβου.

Άρα, το ερώτημα γιατί η Σερβία διατύπωσε το ερώτημα με τρόπο που θα μπορούσε πάραυτα να προκαλέσει την περιορισμένη ερμηνεία από το Δικαστήριο παραμένει. Στο σημείο αυτό είναι πολύ σημαντική η παρατήρηση του Καθηγητή Dr. Michael Mineiro,¹⁷⁷ οποίος θεωρεί ότι πολιτικά, το ερώτημα δεν θα μπορούσε να απευθυνθεί κατά τρόπον ώστε να θέτει ευθέως το ζήτημα της νομιμότητας της ανεξαρτητοποίησης του Κοσόβου, διότι κάτι τέτοιο θα υπονόμει εξ' αρχής τα Κράτη εκείνα που είχαν ήδη αναγνωρίσει την ανεξαρτησία του Κοσόβου. Έτσι, προτιμήθηκε από τη Σερβία ένα περισσότερο αμφίσημο ερώτημα, αναμένοντας από το Δικαστήριο να εξασκήσει το δικαστικό του δικαίωμα να απαντήσει στα ζητήματα που κρύβονται μέσα στο ερώτημα, προσεγγίζοντας το ζήτημα βάσει των «Γενικών Αρχών Διεθνούς Δικαίου» (General Principles Approach). Σύμφωνα με τον Καθηγητή, το Άρθρο 38 (1) του Καταστατικού του Δικαστηρίου¹⁷⁸, δίνει τη δυνατότητα στο ΔΔΧ, να εφαρμόζει γενικές αρχές Διεθνούς Δικαίου, όπως αυτές αναγνωρίζονται από τα πολιτισμένα Κράτη, ώστε να εκδίδει αποφάσεις σύμφωνες με το Διεθνές Δίκαιο. Έτσι, είναι στην ευχέρεια του Δικαστηρίου να προχωρήσει πέρα από το περιορισμένο εύρος ενός ερωτήματος με σκοπό να αποδώσει μια εμπεριστατωμένη Γνωμοδοτική απόφαση απαντώντας σε νομικά ζητήματα που εγείρονται από ένα ερώτημα που τέθηκε προς το Δικαστήριο.

¹⁷⁷ Βλ. Michael C. Mineiro, "The Cowardice of the Restrictive Advisory Opinion Approach: A Failure of the ICJ to exercise its judicial prerogative in the application of General Principles of International Law in fulfillment of International Peace and Security" Memo Prepared for the Hague Academy of International Law – Summer Public International Law Directed Studies Program , 4 August 2010.

¹⁷⁸ ICJ's Statute, Article 38 (1), παρ. (c): *The Court, whose function is to decide in accordance with international law such disputes as are submitted to it, shall apply: (c) the general principles of law recognized by civilized nations ;*

Το Δικαστήριο επέλεξε τελικά να προσεγγίσει το ερώτημα με τη στενή ερμηνεία, μη θέλοντας να επεκταθεί σε άλλα θέματα Διεθνούς Δικαίου εφόσον δεν του ζητήθηκε, και χαρακτηρίζοντας το ερώτημα απολύτως ξεκάθαρο. Χαρακτηριστική είναι η παράγραφος 51 της απόφασης, όπου το Δικαστήριο δηλώνει:

"In the present case, the question posed by the General Assembly is clearly formulated. The question is narrow and specific; it asks for the Court's opinion on whether or not the declaration of independence is in accordance with international law. It does not ask about the legal consequences of that declaration. In particular, it does not ask whether or not Kosovo has achieved statehood. Nor does it ask about the validity or legal effects of the recognition of Kosovo by those States which have recognized it as an independent State."¹⁷⁹

Ωστόσο, δεν είναι λίγες οι φορές στο παρελθόν που το Δικαστήριο επεκτάθηκε πέρα από τη στενή ερμηνεία του ερωτήματος, αναδιατυπώνοντας το ερώτημα, προσπαθώντας να απαντήσει στα νομικά ζητήματα που γεννώνται.¹⁸⁰ Την άποψη αυτή υποστηρίζει και ο Δικαστής Koroma στην τοποθέτησή του, δίνοντας μάλιστα παραδείγματα όπου το Δικαστήριο ενήργησε με αυτό τον τρόπο, ώστε το ερώτημα να αντιστοιχεί στη βασική πρόθεση του θεσμού που το υπέβαλλε.¹⁸¹ Αντίστοιχη κριτική προς το Δικαστήριο και τη στενή ερμηνεία του ερωτήματος ασκήθηκε και από τον Δικαστή Simma, ο οποίος κατηγόρησε το Δικαστήριο για τον συντηρητικό και αναχρονιστικό τρόπο με τον οποίο ερμήνευσε το Διεθνές Δίκαιο, ενώ ταυτόχρονα επεσήμανε ότι στην πραγματικότητα δεν απαντά στο ερώτημα.¹⁸² Παρ' όλα αυτά, προφανώς για το Δικαστήριο ήταν δύσκολο να αγνοήσει το γεγονός, ότι την περίοδο που εκδόθηκε η Γνωμοδότηση, - ήδη 69 Κράτη συμπεριλαμβανομένων 22 από τα 27 Κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης - είχαν αναγνωρίσει την ανεξαρτησία του Κοσόβου.¹⁸³

¹⁷⁹ Βλ. παράγραφος 51 της απόφασης.

¹⁸⁰ Βλ. Lara M. Pair, «Judicial Activism in the ICJ Charter Interpretation», ILSA J. Int'l & Comp. L. 2001, σσ.181

¹⁸¹ Βλ. Dissenting opinion of Judge Koroma, παράγραφος 3: «*In all of these cases, the Court reformulated the question in an effort to make that question more closely correspond to the intent of the institution requesting the advisory opinion.*»

¹⁸² Βλ. Declaration of Judge Simma, παράγραφος 3: «*... the Court's reasoning on this point is obsolete. By way of explanation, I wish to address two points in the present declaration. First, by unduly limiting the scope of its analysis, the Court has not answered the question put before it in a satisfactory manner*»

¹⁸³ Η εκτίμηση είναι καθαρά προσωπική του συγγραφέα.

3.B.2.2 Η αναδιατύπωση του ερωτήματος

Σε συνέχεια της ανωτέρω παραγράφου, όπως προκύπτει από τη μελέτη της βιβλιογραφίας, δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι είναι μέσα στις αρμοδιότητες του Δικαστηρίου, η δυνατότητα να προχωρήσει πέρα από τη στενή ερμηνεία του ερωτήματος και να καλύψει περισσότερες πτυχές νομικών θεμάτων που γεννώνται από το ερώτημα, ή να αναδιατυπώσει το ερώτημα, ώστε να αντανakλώνται τα νομικά ζητήματα που εγείρονται. Ο Καθηγητής Διεθνούς Δικαίου Shabtai Rossene γράφει:

«It is not a matter for discussion, being inherent in the quality of the Court as a judicial organ, that it has the power to interpret any request for advisory opinion. This has been applied by the Court where necessary both to establish the object for which the question was put and to establish the meaning to be given to the question itself».¹⁸⁴

Το Δικαστήριο επέλεξε ένα περιορισμένο εύρος ερμηνείας, χαρακτηρίζοντας το ερώτημα σαφές και απολύτως ξεκάθαρο [*clearly formulated, narrow and specific*, παρ. 51 της Απόφασης]. Σε ένα σαφές και ξεκάθαρο ερώτημα είναι προφανές ότι το Δικαστήριο εντοπίζει καθαρά το ερώτημα που πρέπει να απαντηθεί και συνεπώς δεν απαιτείται η επέκταση σε άλλα ζητήματα ή η αναδιατύπωση του ερωτήματος, εφόσον αυτό είναι ξεκάθαρο. Το ερώτημα που θέτει η συγκεκριμένη παράγραφος της μελέτης, εστιάζεται στο αν υπήρξε τελικά αναδιατύπωση του ερωτήματος και αν υπήρξε, για ποιο λόγο απαιτείται σε ένα ξεκάθαρο ερώτημα να αναδιατυπωθεί για να απαντηθεί;

Στην παράγραφο 52 της Γνωμοδότησης, το Δικαστήριο στέκεται στη διατύπωση του ερωτήματος από τη Γενική Συνέλευση, όπως αυτό αναφέρεται στο ψήφισμα 63/3 και συγκεκριμένα στην ταυτότητα των συγγραφέων της διακήρυξης ανεξαρτησίας.¹⁸⁵ Αρχικά θεωρεί ότι δεν υπήρχε πρόθεση από τη Γ.Σ να δεσμεύσει το Δικαστήριο ως προς την ταυτότητα των συγγραφέων, εφόσον θα ήταν ασύμβατο με τη δικαστική του λειτουργία, να αποδεχθεί ως προκαθορισμένη την ταυτότητα των συγγραφέων από τη Γ.Σ. Ωστόσο, στην ίδια παράγραφο παραδέχεται ότι η ταυτότητα των συγγραφέων της διακήρυξης, αποτελεί ζήτημα που δύναται να

¹⁸⁴ Rosenne, S., THE WORLD COURT: WHAT IT IS AND HOW IT WORKS, εκδ. Martinus Nijhoff, έκτη έκδοση, 2003, σσ. 994

¹⁸⁵ Στο ψήφισμα 63/3, η Γ.Σ θεωρεί ότι η διακήρυξη της ανεξαρτησίας έγινε από τους Προσωρινούς Θεσμούς Διακυβέρνησης (Provisional Institutions Shelf-Government of Kosovo).

επηρεάσει την απόφαση του Δικαστηρίου, για το εάν η διακήρυξη ανεξαρτησίας είναι σύμφωνη με το Διεθνές Δίκαιο.¹⁸⁶

Στην επόμενη παράγραφο το Δικαστήριο αναφέρεται στο ιστορικό κατά την υιοθέτηση του ψηφίσματος στις διαβουλεύσεις των Κρατών στη Γ.Σ, υποστηρίζοντας ότι αυτό υιοθετήθηκε όπως ακριβώς διατυπώθηκε από τη Σερβία, χωρίς να γίνει αναφορά στους συγγραφείς. Όμως, κατά τη διάρκεια των διαβουλεύσεων στη Γ.Σ διατυπώθηκαν πολλές ενστάσεις για το ερώτημα της Σερβίας, με αποτέλεσμα 74 αποχές από την ψηφοφορία, χωρίς κανείς να διατυπώσει ενστάσεις για την ταυτότητα των συγγραφέων της διακήρυξης. Αυτό σημαίνει ότι τα Κράτη-μέλη της Γ.Σ είχαν πειστεί ότι η διακήρυξη ανεξαρτησίας έγινε από τους Προσωρινούς Θεσμούς Διακυβέρνησης¹⁸⁷ και γι' αυτό δέχτηκαν τη διατύπωση του ερωτήματος. Αυτό προκύπτει από τα πρακτικά της συνεδρίασης της Γ.Σ στις 8 Οκτωβρίου 2008 (A/63/PV.22), όταν αρχικά ο εκπρόσωπος του Ηνωμένου Βασιλείου Sir John Sawers στην ομιλία του λέει: «...*Kosovo's Assembly declared Kosovo independent on 17 February 2008...*».¹⁸⁸ Ταυτόχρονα, η εκπρόσωπος των Η.Π.Α Ms. DiCarlo στην ομιλία της δηλώνει:

«In regard to the specific question before us, on referring the declaration of independence of Kosovo Provisional Institutions of Self-Governance to the International Court of Justice, we respectfully suggest that an advisory opinion on this question is unnecessary and unhelpful».¹⁸⁹

Οι δύο αυτές χώρες εναντιώθηκαν εξ' αρχής στο αίτημα της Σερβίας και τάχθηκαν στο πλευρό των ανθρώπων του Κοσόβου και για το λόγο αυτό αποτελούν χαρακτηριστικό παράδειγμα.

Για να διαπιστώσει την ταυτότητα των συγγραφέων της διακήρυξης, το Δικαστήριο διαπιστώνει αρχικά ότι το Ψήφισμα 1244 του Σ.Α και το Συνταγματικό Πλαίσιο (Constitutional Framework) είναι εν ισχύ και αποτελούν τμήματα του Διεθνούς Δικαίου.¹⁹⁰ Το Σ.Α όμως δεν έκανε καμία ενέργεια μετά την διακήρυξη

¹⁸⁶ «The identity of the authors of the declaration of independence, as is demonstrated below (paragraphs 102 to 109), is a matter which is capable of affecting the answer to the question whether that declaration was in accordance with international law» Βλ. Παράγραφος 52 της απόφασης

¹⁸⁷ Βλ. το κείμενο της Διακήρυξης Ανεξαρτησίας του Κοσόβου, (Unilateral Declaration of Independence) στο <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7249677.stm> Τελευταία επίσκεψη 27/2/17

¹⁸⁸ Βλ. UN., GA, A/63/PV.22, σσ 3, διαθέσιμο στο http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/63/PV.22 Τελευταία επίσκεψη 27/2/17.

¹⁸⁹ Όπως ανωτέρω σσ.5

¹⁹⁰ Παράγραφος 93 της Απόφασης.

ανεξαρτησίας το Φεβρουάριο 2008.¹⁹¹ Το Συνταγματικό Πλαίσιο το οποίο ορίζει τις εξουσίες των Προσωρινών Θεσμών υπάγεται στον Ειδικό Εκπρόσωπο του Γ.Γ των Η.Ε και συνεπώς το Κοινοβούλιο του Κοσόβου δεν είναι ελεύθερο να δρα σαν κυρίαρχο Σώμα. Στο σημείο αυτό το Δικαστήριο παρατηρεί ότι στο παρελθόν ο Ειδικός Εκπρόσωπος του Γ.Γ των Η.Ε ακύρωσε πρωτοβουλίες του Κοινοβουλίου του Κοσόβου, που προωθούσαν την ανεξαρτητοποίηση, ως ασύμβατες με τις εξουσίες που του έχουν δοθεί.¹⁹² Συνεπώς, η μη εκδήλωση κάποιας ενέργειας για την ακύρωση της διακήρυξης από τον Εκπρόσωπο του Γ.Γ, σημαίνει για το Δικαστήριο ότι και ο ίδιος δεν θεώρησε την διακήρυξη ως ενέργεια των Προσωρινών Θεσμών Διακυβέρνησης. Έτσι το Δικαστήριο φτάνει στο συμπέρασμα ότι οι συγγραφείς της διακήρυξης ανεξαρτησίας της 17 Φεβρουαρίου 2008, δεν λειτούργησαν ως Προσωρινοί Θεσμοί Διακυβέρνησης, αλλά ως άτομα που αντιπροσωπεύουν το λαό του Κοσόβου, έξω από το Συνταγματικό Πλαίσιο Προσωρινής Διακυβέρνησης.¹⁹³

Στο σημείο αυτό το σκεπτικό του ΔΔΧ δημιουργεί εύλογα ερωτήματα στα οποία δεν έδωσε απαντήσεις. Όπως εύστοχα διερωτάται ο Καθηγητής Διεθνούς Δικαίου Michael Bothe,¹⁹⁴ αν πράγματι οι συγγραφείς της μονομερούς διακήρυξης ανεξαρτησίας (UDI) δεν ενήργησαν υπό την ιδιότητά τους ως μέλη του Κοινοβουλίου του Κοσόβου με τη οποία εξελέγησαν, τότε ποια η βάση της νομιμοποίησης μιας τέτοιας διακήρυξης; Τι είναι αυτό που διαφοροποιεί τους συγγραφείς από οποιαδήποτε άλλη ομάδα πολιτών που θα μπορούσε να προβεί σε μια τέτοια ενέργεια, η οποία παράγει νομικό και πολιτικό αποτέλεσμα; Η διακήρυξη της ανεξαρτησίας του Κοσόβου δεν είναι απλά ένα κομμάτι χαρτί. Αποτελεί ένα επίσημο νομικό κείμενο βάσει του οποίου θεμελιώνεται η ανεξαρτησία ενός Κράτους, στο οποίο η Διεθνής Κοινότητα καλείται να αναγνωρίσει ότι οι συγκεκριμένοι δρώντες (δηλαδή οι συγγραφείς), έχουν την απαραίτητη συνταγματική νομιμοποίηση να ασκήσουν κυβερνητική εξουσία και ότι η καινούργια αυτή οντότητα (Κόσοβο) πληροί τις απαραίτητες προϋποθέσεις της βασικής λειτουργίας ενός Κράτους. Συνεπώς, δεν μπορεί να θεωρηθεί η πράξη

¹⁹¹ Παράγραφος 91 της Απόφασης.

¹⁹² Παράγραφος 108 της Απόφασης.

¹⁹³ Παράγραφος 109 της Απόφασης.

¹⁹⁴ Βλ. Michael Bothe, «Kosovo – So What? The Holding of the International Court of Justice is not the Last Word on Kosovo's Independence», German Law Journal, Vol.11, No 8, 2010, διαθέσιμο στο <http://www.germanlawjournal.com/volume-11-no-08> Τελευταία επίσκεψη 3/3/17.

τους ως ενέργεια που συντελείται υπό την ιδιότητα του απλού πολίτη που εκπροσωπεί το λαό χωρίς να ενδύεται κάποιο θεσμικό ρόλο.

Ο Καθηγητής Stefan Talmon παρατηρεί ότι η συγκεκριμένη Γνωμοδότηση του ΔΔΧ είναι η μοναδική στην ιστορία του Δικαστηρίου που είναι γνωστή τουλάχιστον με τρία διαφορετικά ονόματα:

«The case was originally known as Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence by the Provisional Institutions of Self-Government of Kosovo, as specified in the ICJ Order of 17 October 2008, the verbatim records of the Public Hearing and all Press Releases up to 14 July 2010. The official name of the Advisory Opinion of 22 July 2010 was Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo. Finally, in his separate opinion, Judge Cançado Trindade used the name Accordance with International Law of Kosovo's Declaration of Independence».¹⁹⁵

Στο ίδιο μήκος κύματος και η Elena Cirkovic, η οποία παρατηρεί ότι:

«The ICJ reformulated the question regarding Kosovo's independence in a way that not only modified the original question but also created a new question that focused on whether there are prohibitive rules against declarations of independence in international law.»¹⁹⁶

Η αναδιατύπωση του ερωτήματος από το Δικαστήριο επέφερε σοβαρές αντιδράσεις και μέσα στο ίδιο το Σώμα. Ο Αντιπρόεδρος του Σώματος, Δικαστής Peter Tomka στην τοποθέτησή του υποστήριξε, ότι το ερώτημα τροποποιήθηκε χωρίς να υπάρχει κανένας λόγος,¹⁹⁷ ενώ στη συνέχεια αναφερόμενος στις διαβουλεύσεις των Κρατών στη Γ.Σ βρήκε ότι τα περισσότερα Κράτη δεν είχαν καμία αμφιβολία ότι η μονομερής διακήρυξη ανεξαρτησίας έγινε από τους Προσωρινούς Θεσμούς Αυτοδιοίκησης, θέτοντας ως απόδειξη τις ομιλίες των εκπροσώπων των Κρατών: Ηνωμένου Βασιλείου, Η.Π.Α, Γαλλίας, αλλά και συνολικά το Σώμα της Γ.Σ που υιοθέτησε το ψήφισμα.¹⁹⁸ Παράλληλα, ο Δικαστής Mohamed Bennouna υποστήριξε ότι το ερώτημα τροποποιήθηκε κατά τρόπο

¹⁹⁵ Dr Talmon, S., Professor of Public International Law, University of Oxford, ομιλία στο International Law Discussion Group Meeting, με θέμα: Kosovo: The ICJ Opinion - What Next? που διεξήχθη την 21/9/2010, Chatham House, London

¹⁹⁶ Βλ. Cirkovic, E., "Kosovo in the ICJ – The Case. An Analysis of the ICJ Advisory Opinion on Kosovo's Unilateral Declaration of Independence", German Law Journal, Vol. 11, No 8, 2010, σσ.898

¹⁹⁷ Βλ. Declaration of Judge Tomka, Vice President, παρ. 10: «The question "is clearly formulated", and "narrow and specific" (Advisory Opinion, para. 51). There was, therefore, no need to "adjust" the question, if only for the outcome sought.»

¹⁹⁸ Όπως ανωτέρω, παρ. 16-18.

εντελώς αντίθετο με το αντικείμενο και την πρόθεση του αρχικού,¹⁹⁹ καθώς και ότι η τροποποίηση αυτή προκαταλαμβάνει σοβαρά το νόημα της δικαστικής ασφάλειας που απολαμβάνουν τα Κράτη από τις αποφάσεις του ΔΔΧ.²⁰⁰ Τέλος, ο Δικαστής Abdul Koroma φάνηκε περισσότερο κατηγορηματικός υποστηρίζοντας ότι, παρόλο που το Δικαστήριο έχει το δικαίωμα να αναδιατυπώσει ή να ερμηνεύσει διαφορετικά ένα ερώτημα, δεν έχει το δικαίωμα να το αντικαταστήσει με ένα νέο και να επιλέξει να απαντήσει σε αυτό.²⁰¹ Παρατηρεί επίσης, ότι ποτέ στο παρελθόν ένα ερώτημα δεν αναδιατυπώθηκε με τέτοιο τρόπο, ώστε να προκύπτει ένα εντελώς καινούργιο ερώτημα και το οποίο να είναι απολύτως αντίθετο με την πρόθεση του Σώματος που το έθεσε προς το Δικαστήριο.²⁰²

Από τα ανωτέρω προκύπτει το συμπέρασμα ότι το ΔΔΧ απάντησε στο ερώτημα που το ίδιο ήθελε να απαντήσει και όχι στο ερώτημα που τέθηκε από τη Γ.Σ και γι' αυτό το λόγο έπρεπε να αναδιατυπωθεί. Αυτή είναι μια ξεκάθαρη αντίφαση που προκύπτει από τη μελέτη της απόφασης, εφόσον αρχικά το ερώτημα θεωρείται σαφές και ξεκάθαρο, αλλά εν συνεχεία τροποποιείται και προκύπτει ένα εντελώς διαφορετικό ερώτημα.

3.B.2.3 Ερμηνεύοντας την Απόφαση 1244/1999 του Σ.Α των Η.Ε

Στην ουσία το ΔΔΧ ξεκινά τη νομική του ανάλυση στην παράγραφο 78 της Απόφασης, η οποία διακρίνεται σε δύο μέρη. Αρχικά, το Δικαστήριο εξετάζει αν υπάρχουν απαγορευτικές διατάξεις για τις ανακηρύξεις ανεξαρτησίας στους Γενικούς κανόνες Διεθνούς Δικαίου (General International Law) και εν συνεχεία, αν η Απόφαση 1244/1999 του Σ.Α και το Συνταγματικό Πλαίσιο, το οποίο θεμελιώνει την άσκηση αυτοδιοίκησης από τους Προσωρινούς Θεσμούς περιέχουν ειδικούς κανόνες και υποχρεώσεις που καθιστούν την διακήρυξη ανεξαρτησίας μη σύμφωνη με το Διεθνές Δίκαιο.

¹⁹⁹ Βλ. Dissenting opinion of Judge Bennouna, «...the Court amended the question posed in a manner contrary to its object and purpose...», παρ. 34.

²⁰⁰ Όπως ανωτέρω, παρ. 35, «...by replying in the end to a question which it has itself adjusted beforehand in order to make it fit a certain mould, then it would seriously prejudice the sense of judicial security that ought to prevail among the States...»

²⁰¹ Βλ. Dissenting opinion of Judge Koroma, παρ.3 «Although the Court in exercising its advisory jurisdiction is entitled to reformulate or interpret a question put to it, it is not free to replace the question asked of it with its own question and then proceed to answer that question, which is what the Court has done in this case»

²⁰² Όπως ανωτέρω, «Never before has it reformulated a question to such an extent that a completely new question results, one clearly distinct from the original question posed and which, indeed, goes against the intent of the body asking it»

Ανατρέχοντας στην πρακτική των Κρατών σε σχετικές υποθέσεις τον 18^ο, 19^ο και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, το Δικαστήριο πολύ σύντομα καταλήγει, ότι στο Διεθνές Δίκαιο δεν υπάρχουν διατάξεις που να απαγορεύουν τις διακηρύξεις ανεξαρτησίας.²⁰³ Ωστόσο, αποτελεί σημαντική παράλειψη του Δικαστηρίου το γεγονός ότι δεν έλαβε υπόψη του τις απόψεις και την πρακτική των Κρατών της Γενικής Συνέλευσης των Η.Ε, δηλαδή του Σώματος που ζήτησε τη Γνωμοδότηση. Οι απόψεις και η πρακτική των Κρατών, όπως διατυπώθηκαν στη Γ.Σ, θα έπρεπε να απασχολήσουν σοβαρά το Δικαστήριο για την ύπαρξη και ερμηνεία Διεθνούς Εθιμικού Δικαίου που προσπάθησε να εξακριβώσει.²⁰⁴ Οι απόψεις των Κρατών διατυπώθηκαν τόσο εγγράφως, όσο και προφορικά, σύμφωνα με την διαδικασία που όρισε το Δικαστήριο.²⁰⁵

Έτσι, το ΔΔΧ στράφηκε στην ερμηνεία της Απόφασης S.C/RES/1244/1999, στο οποίο αφιέρωσε το μεγαλύτερο μέρος της Απόφασης, έκτασης 36 παραγράφων (παρ. 85-121). Η συγκεκριμένη Απόφαση του Σ.Α, όπως συνοπτικά παρουσιάζεται στην παράγραφο Β.1.1 και παρατίθεται στο Παράρτημα «Γ» της παρούσης, επισφράγισε το πέρας των βομβαρδισμών του ΝΑΤΟ τον Ιούνιο 1999 και έθετε το πλαίσιο διακυβέρνησης μιας ενδιάμεσης περιόδου υπό την εποπτεία της Διεθνούς Κοινότητας, χωρίς να κάνει λόγο για την τελική κατάσταση του ζητήματος του Κοσόβου. Η τελική κατάσταση (Final status) θα λάμβανε χώρα μετά από διαβουλεύσεις μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών, Σερβίας και ανθρώπων του Κοσόβου, εφόσον τα δύο μέρη ερχόντουσαν σε συμφωνία. Παράλληλα, επαναβεβαίωνε τόσο στο Προοίμιο όσο και στην παράγραφο 10,²⁰⁶ τη δέσμευση όλων των Κρατών-μελών για την κυριαρχία και την εδαφική ακεραιότητα της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας (ΟΔΓ). Επιπρόσθετα, η Απόφαση 1244 αποτελούσε τη συνέχεια μιας σειράς ψηφισμάτων²⁰⁷ για την

²⁰³ Παράγραφος 79 της Απόφασης: «..., *State practice during this period points clearly to the conclusion that international law contained no prohibition of declarations of independence*»

²⁰⁴ Curtis Doebbler, “*The ICJ Kosovo Independence Opinion: Uncertain Precedent*” 23/7/2010, διαθέσιμο στο <http://www.jurist.org/forum/2010/07/the-icj-kosovo-independence-ruling-an-uncertain-precedent.php> Τελευταία επίσκεψη 20/2/17.

²⁰⁵ Βλ. τις απόψεις που διατύπωσαν τα Κράτη που συμμετείχαν στη διαδικασία σαν Written Proceedings και Oral Statements, διαθέσιμες στο <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=4&case=141&code=kos&p3=1> Τελευταία επίσκεψη 4/3/17.

²⁰⁶ S/RES/1244/1999, παρ.10: «...*an interim administration for Kosovo under which the people of Kosovo can enjoy substantial autonomy within the Federal Republic of Yugoslavia...*»

²⁰⁷ Βλ. τα ψηφίσματα του Σ.Α 1160 (1998), 1199 (1998), 1203 (1998), και 1239 (1999), διαθέσιμα στο <http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions> Τελευταία επίσκεψη 28/2/17.

κατάσταση στο Κόσοβο, όπου σε όλα βεβαιωνόταν η εδαφική ακεραιότητα και κυριαρχία της Σερβίας.

Πέραν των ψηφισμάτων ή Αποφάσεων των κύριων οργάνων του ΟΗΕ, κατά τη διαδικασία της έγγραφης κατάθεσης των απόψεων των Κρατών (Written Proceedings), η Σερβία επικαλέστηκε σωρεία έγγραφων δηλώσεων θεσμικών Αξιωματούχων, όπως του Contact Group,²⁰⁸ του Προέδρου του Σ.Α και του προεδρεύοντος της σύσκεψης των Υπουργών Εξωτερικών της G-8, όπου σε όλες επιβεβαιωνόταν η εδαφική ακεραιότητα και κυριαρχία της Σερβίας.²⁰⁹ Παρόμοιες τοποθετήσεις έκαναν και άλλες χώρες, υποστηρικτές της Σερβίας, όπως η Ισπανία και η Κύπρος.²¹⁰

Η άποψη που διατυπώθηκε από τους εκπροσώπους του Κοσόβου και τους υποστηρικτές του, ήταν ότι το ψήφισμα 1244 δεν περιλαμβάνει καμία απαγορευτική διάταξη που να καθιστά τη διακήρυξη ανεξαρτησίας παράνομη. Συγκεκριμένα, υποστήριζαν ότι η γλώσσα που χρησιμοποιήθηκε στο ψήφισμα για να βεβαιώσει την εδαφική ακεραιότητα της Σερβίας, αφορά αποκλειστικά και μόνον στην ενδιάμεση περίοδο της προσωρινής διακυβέρνησης ('interim political framework') και όχι για να καθορίσει την τελική κατάσταση.²¹¹ Ακόμα, υποστήριζαν ότι ούτε το Συνταγματικό Πλαίσιο Προσωρινής Διακυβέρνησης (Constitutional Framework), ούτε οι αναφορές για εδαφική ακεραιότητα, αποσκοπούσαν στο να καθορίσουν την τελική κατάσταση.²¹² Παράλληλα, επικαλέστηκαν παλαιότερα ψηφίσματα του Σ.Α, στα οποία είχαν προβλεφθεί σαφείς απαγορευτικές διατάξεις για την ανακήρυξη ανεξαρτησίας.²¹³ Ωστόσο, ο

²⁰⁸ Το Contact Group, αποτελείται από τις χώρες Η.Π.Α, Ηνωμένο Βασίλειο, Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία και Ρωσία και συγκροτήθηκε αρχικά για την αντιμετώπιση του πολέμου στη Βοσνία, στις αρχές της δεκαετίας του '90. Το Νοέμβριο 2005, για την αντιμετώπιση της κρίσης του Κοσόβου έκδωσε μια δέσμη οδηγιών (Guiding Principles), οι οποίες όριζαν ότι το Κόσοβο δεν δύναται να διχοτομηθεί, ή να αποσχιστεί και να ενωθεί με οποιαδήποτε άλλη χώρα (π.χ Αλβανία). Βλ. The Guiding Principles of the Contact Group for a Settlement of the Status of Kosovo, Letter from the President of the Security Council to the Secretary-General, Annex, U.N. Doc. S/2005/709 (Nov. 10, 2005), παράγραφος. 6.

²⁰⁹ Βλ. Serbia Written Statement, όπως ανωτέρω υποσημείωση 169, σσ. 244-247, παράγραφοι 658, 659, 667.

²¹⁰ Written Statement of the Kingdom of Spain (14 April 2009), σσ.24-25, παράγραφοι 35 και 37 και Written Statement of the Republic of Cyprus (17 April 2009), σσ.23, παράγραφος 92.

²¹¹ Sean D. Murphy, Reflections on the ICJ Advisory Opinion on Kosovo: Interpreting Security Council Resolution 1244 (1999), in THE LAW AND POLITICS OF THE KOSOVO ADVISORY OPINION (Michael Wood & Marko Milanovic eds., Oxford University Press), 2013, σσ.6-7

²¹² Όπως ανωτέρω.

²¹³ Πρόκειται για τις Αποφάσεις S/RES/787/1992 (αφορά την Republika Srpska within Bosnia-Herzegovina), S/RES/1251/1999 (αφορά στην Κύπρο) και S/RES/1225/1999 (αφορά στην Αμπχαζία της Γεωργίας).

Sean D. Murphy, ένας εκ των νομικών εκπροσώπων του Κοσόβου στο ΔΔΧ παραδέχεται ότι με την υιοθέτηση του ψηφίσματος 1244/1999, η καθολική πλειοψηφία των Κρατών-μελών του Ο.Η.Ε πίστευαν ότι η τελική κατάσταση θα αφορούσε σε υψηλή αυτονομία του Κοσόβου εντός των ορίων της Σερβίας, καθώς και ότι το ψήφισμα 1244 δεν προέβλεπε πουθενά ότι η τελική κατάσταση θα μπορούσε να προέλθει από οποιαδήποτε μονομερή ενέργεια των εκπροσώπων του Κοσόβου, ή της Σερβίας.²¹⁴

Το τελευταίο αυτό σημείο που θίγει ο Murphy αποτελεί κατά την άποψη του γράφοντος ένα κομβικό σημείο που δεν έλαβε υπόψη του το Δικαστήριο. Διότι, μπορεί η Απόφαση 1244/1999 να μην περιλαμβάνει απαγορευτικές διατάξεις για την ανακήρυξη ανεξαρτησίας, ωστόσο προέβλεπε στην παράγραφο 11(c),(e) και (f)²¹⁵ ότι η τελική κατάσταση θα έπρεπε να προκύψει μέσα από πολιτική διαδικασία και συμφωνία των δύο πλευρών, αποκλείοντας στην ουσία τις μονομερείς ενέργειες. Η απάντηση του Δικαστηρίου για το θέμα αυτό, αποτυπώνεται στην παράγραφο 118 και αναμφίβολα προκαλεί πολλά ερωτηματικά. Υποστηρίζει ότι η φράση «political settlement» χρησιμοποιήθηκε για να καθοριστούν οι αρμοδιότητες των Οργάνων της Διεθνούς Κοινότητας (π.χ του Ειδικού Εκπροσώπου του Γ.Γ, της UNMIK και άλλων οντοτήτων), καθώς και ότι αποτελεί αντικείμενο πολλών και διαφορετικών ερμηνειών (;).²¹⁶

Παρόλα αυτά, το Δικαστήριο μέσα από την εξέταση του ζητήματος, διαπίστωσε συνοπτικά τα εξής:

- Η Απόφαση 1244/1999 δεν αποτελεί εμπόδιο για την ανακήρυξη ανεξαρτησίας, εφόσον δεν καθορίζει την τελική κατάσταση.
- Το Σ.Α των Η.Ε μέσω της Απόφασης 1244/1999, δεν διατήρησε το δικαίωμα καθορισμού της τελικής κατάστασης.

²¹⁴ Όπως ανωτέρω, υποσημείωση 211, σσ. 8: «*The problem faced by Kosovo and its supporters was that Resolution 1244 did not expressly envisage a determination of Kosovo's final status based solely upon a referendum or other measure taken by the people of Kosovo.*»

²¹⁵ Βλ. S/RES/1244/1999, pg 3-4, παράγραφος 11: «*Decides that the main responsibilities of the international civil presence will include:...(c)... for democratic and autonomous self-government pending a political settlement (e): Facilitating a political process designed to determine Kosovo's future status..., (f) In a final stage, overseeing the transfer of authority from Kosovo's provisional institutions to institutions established under a political settlement »*

²¹⁶ ADVISORY OPINION, Παράγραφος 118: «*The phrase "political settlement", often cited in the present proceedings, does not modify this conclusion. First, that reference is made within the context of enumerating the responsibilities of the international civil presence, i.e., the Special Representative of the Secretary-General in Kosovo and UNMIK, and not of other actors. Secondly, as the diverging views presented to the Court on this matter illustrate, the term "political settlement" is subject to various interpretations.*»³

- Η Απόφαση 1244/1999 δεσμεύει μόνο Κράτη και θεσμικά όργανα του Ο.Η.Ε και όχι άλλες οντότητες.
- Το Συνταγματικό Πλαίσιο θα μπορούσε να αποτελέσει εμπόδιο στην ανακήρυξη ανεξαρτησίας, όμως αφορά μόνο στους Προσωρινούς Θεσμούς Διακυβέρνησης.
- Η διακήρυξη ανεξαρτησίας έγινε από τους εκπροσώπους του λαού του Κοσόβου, που δεν υπόκεινται στους περιορισμούς του Συνταγματικού Πλαισίου.

Έτσι, το Δικαστήριο φτάνει στην τελική του Γνωμοδότηση στις παραγράφους 122 και 123, όπου με 10 ψήφους υπέρ και 4 κατά, καταλήγει ότι η μονομερής διακήρυξη ανεξαρτησίας του Κοσόβου που υιοθετήθηκε στις 17 Φεβρουαρίου 2008, δεν παραβιάζει το Διεθνές Δίκαιο.

3.B.2.4 Επιμέρους συμπερασματικές παρατηρήσεις επί της Γνωμοδότησης

Συνολικά, η διαδικασία του Δικαστηρίου για την έκδοση της Γνωμοδότησης, από τη στιγμή που το αίτημα της Γ.Σ κατατέθηκε στο ΔΔΧ τον Οκτώβριο 2008, διήρκεσε 21 μήνες. Στο διάστημα αυτό είχε τον απαιτούμενο χρόνο να μελετήσει και να ακούσει τις απόψεις των Κρατών της Γ.Σ για θέματα του Διεθνούς Δικαίου, όπως η απόσχιση, η αυτοδιάθεση, η μονομερής ανεξαρτητοποίηση, η αναγνώριση μιας οντότητας μέσα από την άσκηση της αρχής αυτοδιάθεσης, η εδαφική ακεραιότητα, θέματα για τα οποία το Διεθνές Δίκαιο παρουσιάζει ως ένα βαθμό νομολογιακά κενά.

Μελετώντας κανείς προσεκτικά την απόφαση παρατηρεί ότι η ανάλυση του Δικαστηρίου για την ουσία του ερωτήματος αριθμεί μόνο 14 από τις 44 σελίδες της απόφασης, ενώ μόνο 2 σελίδες καταπιάνονται με το ερώτημα για το εάν υπάρχουν απαγορευτικές διατάξεις για την ανακήρυξη ανεξαρτησίας στους Γενικούς Κανόνες Διεθνούς Δικαίου.²¹⁷ Επίσης, μια ακόμα διαπίστωση αφορά στον τρόπο που ψήφισαν οι Δικαστές. Παρόλο που ορισμένοι έγκριτοι νομικοί του Διεθνούς Δικαίου εκφράζουν ανοικτά την άποψη, ότι οι Δικαστές του Δικαστηρίου ψηφίζουν

²¹⁷ Βλ. Talmon, S., ομιλία στο International Law Discussion Group Meeting, με θέμα: Kosovo: The ICJ Opinion - What Next? που διεξήχθη την 21/9/2010, Chatham House, London.

πολλές φορές κατά τρόπον ώστε να συντάσσονται με τα νομικά και πολιτικά ενδιαφέροντα των χωρών τους,²¹⁸ ωστόσο κάτι τέτοιο μάλλον δεν επιβεβαιώθηκε στην περίπτωση της Γνωμοδότησης για το Κόσοβο. Συγκεκριμένα, από τους 10 ψήφους υπέρ της απόφασης μόνο 8 προέρχονται από Δικαστές των οποίων οι χώρες είχαν προηγουμένως αναγνωρίσει το Κόσοβο ως ανεξάρτητο κράτος. Ο βραζιλιάνος Δικαστής Cancado Trindade ψήφισε υπέρ της απόφασης, παρά το γεγονός ότι η Βραζιλία είχε ταχθεί ανοικτά κατά της ανεξαρτητοποίησης του Κοσόβου, έχοντας συμμετάσχει στη διαδικασία έγγραφης υποβολής των απόψεων προς το Δικαστήριο, υπέρ των θέσεων της Σερβίας. Από του 4 ψήφους κατά της απόφασης, η μία προέρχεται από τον Δικαστή Koroma από τη Sierra Leone η οποία είχε αναγνωρίσει το Κόσοβο από το 2008, ενώ ο Δικαστής Shi από την Κίνα παραιτήθηκε, με την παραίτησή του να τίθεται σε ισχύ από την 28η Μαΐου 2010, πιθανότατα για να μην αναγκαστεί να ψηφίσει αντίθετα με την πολιτική που είχε υιοθετήσει η χώρα του.

Η Γνωμοδότηση του Δικαστηρίου αναγνώσθηκε από την πλειονότητα των μέσων στο διεθνή τύπο ως μια μεγάλη νίκη των Αλβανών του Κοσόβου,²¹⁹ αλλά και στη Σερβία η απόφαση έφερε αρχικά μεγάλη απογοήτευση, ώστε να χρειαστούν περίπου δύο μήνες έως ότου η ηγεσία της Σερβίας να δει με μεγαλύτερη ψυχραιμία την κατάσταση που διαμορφώθηκε μετά την απόφαση. Έτσι, στην 65^η Τακτική Συνεδρίαση της Γ.Σ των Η.Ε, ο Πρόεδρος της Σερβίας δήλωσε :

«The Court, thus, did not approve the province's right to secession from Serbia nor did it support the claim that Kosovo is a sovereign state. The Court's opinion is clear: the UDI was only 'an attempt to determine finally the status of Kosovo.»²²⁰

Παράλληλα, μεγάλη απογοήτευση επέφερε και στην πλειονότητα των ακαδημαϊκών, νομικών και πολιτικών κύκλων, που ανέμεναν από το Δικαστήριο να δώσει απαντήσεις στα σημαντικά νομικά και πολιτικά ζητήματα που έκρυβε το

²¹⁸ Όπως ανωτέρω.

²¹⁹ Βλ. για παράδειγμα άρθρα στο διεθνή τύπο: BBC News, *Serbia and Kosovo React to ICJ Ruling* (July 22, 2010), Fox News, *Kosovo Wins Victory as UN Court Calls Independence Declaration Legal, Rejects Serbia's Claim* (July 22, 2010); Mike Corder, San Francisco Gate, *U.N. Court Says Kosovo Independence Legal* (July 23, 2010) και Vesna Peric Zimonjic, The Independent (UK), *Belgrade Loses Fight Over Kosovo Independence* (July 23, 2010).

²²⁰ Βλ. δήλωση του Boris Tadic στην 65th Regular Session of the General Assembly, 25 September 2010.

ερώτημα της Σερβίας.²²¹ Σε μεγάλη μερίδα της αρθρογραφίας που ακολούθησε, το Δικαστήριο «κατηγορήθηκε» για δικαιοδοτική υπεκφυγή²²² καθώς και ότι αποτελεί μια Γνωμοδότηση η οποία θα πρέπει να μνημονεύεται, όχι για όσα είπε το Δικαστήριο, αλλά για όσα δεν είπε.²²³

Το Δικαστήριο ερμήνευσε το ερώτημα που του τέθηκε με πολύ περιορισμένο εύρος και κατέληξε ότι εφόσον δεν υπάρχει απαγορευτική διάταξη για την διακήρυξη ανεξαρτησίας στους Γενικούς κανόνες Διεθνούς Δικαίου, άρα δεν παραβιάζει το Διεθνές Δίκαιο. Ο Δικαστής Simma κατηγόρησε το Δικαστήριο για αναχρονιστικό και παρωχημένο τρόπο ερμηνείας του ερωτήματος που βασίζεται στην «Αρχή Lottus», η οποία αναπτύχθηκε από το Permanent Court πριν από περίπου 100 χρόνια και σύμφωνα με την οποία, οτιδήποτε δεν απαγορεύεται στο Διεθνές Δίκαιο, άρα επιτρέπεται. Όμως, η απουσία μιας απαγορευτικής διάταξης για συγκεκριμένη ενέργεια δεν συνεπάγεται την ύπαρξη κανόνα που την επιτρέπει.²²⁴

Ο περιορισμένος τρόπος ερμηνείας του ερωτήματος επέτρεψε στο Δικαστήριο, πέραν του να αφήσει ανοικτά όλα τα μεγάλα ζητήματα που αναφέρθηκαν, να δώσει μια ισορροπημένη ως προς την ερμηνεία απόφαση, που δεν οξύνει τις εντάσεις μεταξύ Κοσόβου και Σερβίας. Αυτό είναι εμφανές, διότι ενώ αρχικά η απόφαση φαίνεται να ευνοεί το Κόσοβο, στην ουσία το Δικαστήριο δεν λέει ότι το Κόσοβο δικαιούται να αποσχιστεί και να είναι ανεξάρτητο Κράτος γιατί δεν θεωρεί την διακήρυξη ως πράξη απόσχισης. Συνεπώς, από την πλευρά της Σερβίας η ανάγνωση της απόφασης δεν παράγει κάποιο νομικό αποτέλεσμα για τη Διεθνή έννομη τάξη και δεν καθορίζει την τελική κατάσταση στο Κόσοβο. Αυτό επιβεβαιώνεται και από τις δηλώσεις του Boris Tadic που παρατέθηκαν ανωτέρω.

²²¹ Βλ. ενδεικτικά, Dr. Daphné Richemond-Barak «*The International Court of Justice on Kosovo: Missed Opportunity or Dispute 'Settlement'?*», Hague Yearbook of International Law, 2011, Robert Howse & Ruti Teitel, «*Delphic Dictum: How Has the ICJ Contributed to the Global Rule of Law by its Ruling on Kosovo?* », German Law Journal, Vol. 11, No 8, 2010, Στέλιος Περράκης, «*Η Ελλάδα και η Χάγη*», 14/12/2012. Διαθέσιμο στο <http://www.foreignaffairs.gr/articles/69086/stelios-perrakis/i-ellada-kai-i-xagi> Τελευταία επίσκεψη 5/3/17.

²²² Βλ. χαρακτηριστικά παραδείγματα όπως ανωτέρω, καθώς και Talmon, S., όπως ανωτέρω υποσημείωση 217, Crawford, Ch., «*The ICJ's Kosovo Ruling: Now What?*», 22/7/2010, διαθέσιμο στο <http://charlescrawford.biz/2010/07/22/the-icj-kosovo-ruling-now-what/> Τελευταία επίσκεψη 7/3/17.

²²³ Talmon, S., όπως ανωτέρω υποσημείωση 217.

²²⁴ Βλ. Declaration of Judge Simma, παράγραφοι 2-3, καθώς και άρθρο του Δικαστή Simma: «*Simma on the Lottus Dictum, An outdated Principle*», διαθέσιμο στο <https://ruwanthikagunaratne.wordpress.com/2014/04/04/lotus-case-simma-2> Τελευταία επίσκεψη 7/3/17.

Ο τρόπος που Γνωμοδότησε το Δικαστήριο, όπως επισημαίνουν σε άρθρο τους οι Καθηγητές Διεθνούς Δικαίου Robert Howse και Ruti Teitel²²⁵, μοιάζει με δελφικό χρησμό και αυτός είναι ο λόγος που επέφερε μεγάλη διχογνωμία μεταξύ των Δικαστών της Έδρας, οι οποίοι με το λόγο τους παρέχουν πληθώρα επιχειρημάτων και στις δύο πλευρές για να στηρίξουν την θέση τους. Ωστόσο, υπάρχει και εκείνη η μερίδα των νομικών του Διεθνούς Δικαίου, που πριν ακόμα βγει η Απόφαση του Δικαστηρίου είχαν περιγράψει ακριβώς τον τρόπο με τον οποίο Γνωμοδότησε το Δικαστήριο.²²⁶ Σε άρθρο της η Judith Batt το Ιούλιο 2010, λίγο πριν εκδοθεί η Απόφαση, επεσήμανε ότι ακόμα και αν το Δικαστήριο κρίνει διαφορετικά, δηλαδή αν καταλήξει ότι η διακήρυξη ανεξαρτησίας παραβιάζει την Απόφαση 1244/1999 και το Συνταγματικό Πλαίσιο των Προσωρινών Θεσμών Διακυβέρνησης, πρακτικά μικρή σημασία θα έχει, διότι ήδη 69 Κράτη των Η.Ε έχουν αναγνωρίσει το Κόσοβο ως ανεξάρτητο κράτος και την αναγνώριση αυτή δεν θα την πάρουν πίσω.²²⁷

Πράγματι, η Γνωμοδότηση του ΔΔΧ δεν είναι δεσμευτική για τα κράτη, τα οποία αποφασίζουν ανάλογα με τα πολιτικά και γεωπολιτικά τους συμφέροντα. Ακόμα και η Σερβία που ζήτησε τη Γνωμοδότηση του Δικαστηρίου, μέσω του Υπουργού των Εξωτερικών Vuk Jeremic, είχε δηλώσει πριν την έκδοση της Γνωμοδότησης ότι δεν πρόκειται να αναγνωρίσει το Κόσοβο, ακόμα και αν το ΔΔΧ αποφανθεί ότι η διακήρυξη ανεξαρτησίας είναι νόμιμη. Ωστόσο, τα 69 Κράτη που είχαν αναγνωρίσει το Κόσοβο το 2010 έχουν σήμερα ανέλθει στον αριθμό 114,²²⁸ που σημαίνει ότι έχουν σχεδόν διπλασιαστεί, δίνοντας την ευκαιρία στο Κόσοβο να επικαλείται την Απόφαση του ΔΔΧ για το δίκαιο της αναγνώρισής του. Αν η Απόφαση έβρισκε παράνομη την διακήρυξη ανεξαρτησίας του Κοσόβου σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο, αυτό θα έδινε το επιχείρημα που αναζητούσε η Σερβία για να σταματήσει το κύμα αναγνωρίσεων του Κοσόβου από τα κράτη των Η.Ε και πιθανότατα πολλά από τα κράτη αυτά χωρίς συμφέροντα στην περιοχή, να αρνούνταν μια αναγνώριση που έχει κριθεί παράνομη. Συνεπώς, ανεξάρτητα με το

²²⁵ Robert Howse & Ruti Teitel, «*Delphic Dictum: How Has the ICJ Contributed to the Global Rule of Law by its Ruling on Kosovo?* », German Law Journal, Vol. 11, No 8, 2010

²²⁶ Βλ. Το άρθρο της Judith Batt, «The International Court of Justice's forthcoming opinion: What difference will it make?», FRIDE Policy Brief, No 52, July 2010, διαθέσιμο στο <http://fride.org> Τελευταία επίσκεψη 8/3/17.

²²⁷ Όπως ανωτέρω.

²²⁸ Βλ. όλα τα Κράτη που έχουν αναγνωρίσει το Κόσοβο στο <http://www.kosovothanksyou.com> Τελευταία επίσκεψη 10/3/17.

γεγονός ότι μια Γνωμοδότηση δεν έχει δεσμευτικό χαρακτήρα για τα κράτη, δεν παύει να αντανakλά το Διεθνές Δίκαιο διατυπωμένο από την Ανώτατη Δικαστική Αρχή των Η.Ε και αναντίρρητα επηρεάζει τις αποφάσεις των κρατών σε νομικά και πολιτικά ζητήματα.

Τέλος, ειδική αναφορά πρέπει να γίνει στο ρόλο των Η.Ε μέσω του Σ.Α που χειρίστηκε από την αρχή το ζήτημα του Κοσόβου. Το Σ.Α μετά την Απόφαση 1244/1999 δεν επανήλθε στο θέμα με μια νέα Απόφαση για το ζήτημα, αλλά σίγησε για μεγάλο χρονικό διάστημα και στην ουσία δεν ηγήθηκε των εξελίξεων στην περιοχή. Η αποστολή που ανατέθηκε στη UNMIK και σε άλλες Διεθνείς Οργανώσεις με την Απόφαση 1244, δέχτηκαν παρεμβάσεις που οδήγησαν σε τετελεσμένα και παραβίαζαν την ακεραιότητα της Σερβίας, την οποία είχε εγγυηθεί η Απόφαση 1244. Τέτοιες ενέργειες ήταν η αντικατάσταση των αδειών οχημάτων από νέες, που εκδίδονταν από τις αρχές του Κοσόβου ως «Δημοκρατία του Κοσόβου» και αντικαθιστούσαν αυτές που είχαν εκδοθεί από τη Σερβική Δημοκρατία, καθώς και τα επίσημα ταξιδιωτικά έγγραφα με τα οποία το προσωπικό της UNMIK και των άλλων διεθνών οργανώσεων εισέρχονταν στο Κόσοβο. Αυτά αντικαταστάθηκαν από τις Αρχές του Κοσόβου παραβιάζοντας την κυριαρχία της Σερβίας και υπό την σιωπηλή αποδοχή των πράξεων αυτών από τη Διεθνή Κοινότητα.²²⁹ Ταυτόχρονα, πληθώρα νόμων υιοθετήθηκαν που αντικαθιστούσαν τους Σερβικούς νόμους και δεν προκάλεσαν καμία παρέμβαση από το Σ.Α ούτε από τον Ειδικό Εκπρόσωπο του Γ.Γ, ή τη UNMIK. Οι πολιτικές αυτές νομιμοποιήθηκαν αργότερα από τον Οργανισμό DPKO (Department for Peacekeeping Operations) των Η.Ε χωρίς να υπάρξει καμία αντίδραση. Συνεπώς, η αδράνεια και η σιωπηλή αποδοχή των πολιτικών αυτών από το Σ.Α είχαν εξ' αρχής ακυρώσει την Απόφαση 1244.²³⁰

²²⁹ Βλ. Βλ. περισσότερα στοιχεία για το θέμα στο Debora Garcia-Orrico, "Kosovo" Chapter 4, που περιέχεται στο βιβλίο «Security Council resolutions under Chapter VII», των Maud Edgren-Schori, Débora García-Orrico, Pierre Schori, Shahrbanou Tadjbakhsh, Gilles Yabi, εκδόσεις Blanka Antonini, FRIDE, Madrid, 2009, σσ. 144-146.

²³⁰ Όπως ανωτέρω.

3.B.3. Πιθανές προεκτάσεις της Γνωμοδότησης του ΔΔΧ στα αποσχιστικά κινήματα της Ευρώπης.

Πέραν των δύο υποσυστημάτων που αναλύθηκαν ανωτέρω για την επίδραση της Απόφασης του ΔΔΧ σχετικά με το Κόσοβο και με κοινό παρονομαστή το αλβανικό στοιχείο, εστία αποσταθεροποίησης της Βαλκανικής Χερσονήσου δύναται να αποτελέσει η Γνωμοδότηση του Δικαστηρίου και σε ότι έχει να κάνει με το σερβικό στοιχείο της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης. Συγκεκριμένα, η Republika Srpska, δηλαδή η σερβική συνιστώσα της χώρας που αποτελείται από τις ομοσπονδίες Σέρβων, Κροατών και Βόσνιων - όπως επικράτησε με την υπογραφή της «Συμφωνίας του Dayton» (Dayton Peace Agreement) το Δεκέμβριο 1995²³¹ - έσπευσε να εκμεταλλευτεί την Απόφαση του ΔΔΧ αμέσως μόλις ανακοινώθηκε, με σκοπό να προάγει το πάγιο αίτημα των Σέρβων της Βοσνίας για απόσχιση. Ο ηγέτης της Republika Srpska, Milorad Dodik, από το 2006 όπου και ανέλαβε την προεδρεία, δεσμεύτηκε τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος για την ανεξαρτησία των Σέρβων από τη Βοσνία σε μελλοντικό χρόνο. Με την ανακοίνωση της Απόφασης, στις 22 Ιουλίου 2010 ο Dodik δήλωσε:

"For a long time, we in the Republika Srpska have not been happy in Bosnia-Herzegovina. We respect the Dayton agreement [that ended the war in Bosnia], but the ICJ decision can serve us as guidance for our continuing fight over our status and our future."²³²

Ο Dodik, παρά τις αντιδράσεις που προκάλεσε με τη δήλωσή του τόσο στο εσωτερικό της Βοσνίας όσο και στη Διεθνή Κοινότητα, δεν έμεινε μόνο στα λόγια. Το Σεπτέμβριο 2016 διεξήγαγε δημοψήφισμα μεταξύ των Σέρβων, για την ανακήρυξη της 9^{ης} Ιανουαρίου ως ημέρα ανεξαρτησίας της Republika Srpska. Η ημέρα αυτή σηματοδοτεί την ανεξαρτησία των Σέρβων της Βοσνίας το 1992, λίγο πριν το ξέσπασμα του αιματηρού πολέμου. Ταυτόχρονα επανέλαβε τη δέσμευσή του προς το σερβικό πληθυσμό για τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος για την

²³¹ Βλ. τη Συμφωνία του Dayton, διαθέσιμη στο <http://www.osce.org/bih/126173> Τελευταία επίσκεψη 24/4/17.

²³² Βλ. Reckagel, Ch., 23/7/2010, "Eastern Europe's Frozen Conflicts Look To Kosovo Ruling", διαθέσιμο στο https://www.rferl.org/a/Eastern_Europes_Frozen_Conflicts_Look_To_Kosovo_Ruling/2108088.htm Τελευταία επίσκεψη 24/4/17.

απόσχιση από τη Βοσνία και να το τοποθετεί εντός του 2018.²³³ Το δημοψήφισμα του Σεπτεμβρίου όπως ήταν φυσικό πήρε ελάχιστες αρνητικές ψήφους, ενώ η Σερβία κράτησε αποστάσεις από την πολιτική που ασκεί ο Dodik, ωστόσο η αύξηση των πιέσεων από Κόσοβο, ΠΓΔΜ και Αλβανία που κάνουν λόγο για ένωση των Αλβανών, μπορούν να οδηγήσουν τις εξελίξεις και για τους Σέρβους της Βοσνίας με αποτέλεσμα τη γενικότερη ανάφλεξη της περιοχής.

Παράλληλα, την Γνωμοδότηση για το Κόσοβο έσπευσαν να εκμεταλλευτούν άλλα δύο αποσχιστικά κινήματα της Ανατολικής Ευρώπης, η Abkhazia και η South Ossetia, που αποτελούσαν τμήματα της Γεωργίας και ανακήρυξαν την ανεξαρτησία τους το 1992 και 1993 αντίστοιχα.

Χάρτης της Γεωργίας που φαίνονται οι περιοχές που ζητούν απόσχιση.²³⁴

Ο Irakly Khintba, πολιτικός αναλυτής από το Sukhumi δήλωσε:

"The fact that Kosovo has been recognized in accordance with international law can be seen as a definitive precedent for Abkhazia, and I think it will serve as an important precedent for Abkhazia,"²³⁵

ενώ ο Αντιπρόεδρος του Κοινοβουλίου της Νότιας Οσσετίας, Valery Dzitsoity, στο ίδιο μήκος κύματος υποστήριξε ότι οι περιπτώσεις του Κοσόβου και της Ν. Οσσετίας είναι ακριβώς ανάλογες, προσθέτοντας: *"And moreover, I believe that South Ossetia has more of a foundation to expect recognition of its independence from the West than Kosovo,"*²³⁶

²³³ Βλ. Brunwasser, M., 25/9/2016, "Bosnian Serbs challenge Dayton order in referendum", διαθέσιμο στο <http://www.politico.eu/article/bosnian-serbs-challenge-dayton-order-in-referendum-milorad-dodik-the-president-of-republika-srpska/> Τελευταία επίσκεψη 24/4/17.

²³⁴ Πηγή: Όπως ανωτέρω υποσημείωση 232.

²³⁵ Βλ. όπως ανωτέρω υποσημείωση 232.

²³⁶ Βλ. όπως ανωτέρω υποσημείωση 232.

Η Ρωσία αναγνώρισε επίσημα τις δύο αυτές περιοχές ως ανεξάρτητες τον Αύγουστο 2008, μετά το πέρας του πολέμου με τη Γεωργία και σχεδόν έξι μήνες μετά την μονομερή ανακήρυξη ανεξαρτησίας του Κοσόβου. Επίσης, έχουν αναγνωριστεί από άλλες 3 χώρες μέλη των Η.Ε που είναι η Νικαράγουα, η Βενεζουέλα και το Nauru.

Μία ακόμα περιοχή του Καυκάσου που μαστίζεται από την αντιπαλότητα με αιτία την απόσχιση από τη μητροπολιτική χώρα, είναι το Ναγκόρνο-Καραμπάχ του Αζερμπαϊτζάν. Οι περιοχές αυτές που στην πλειονότητά τους κατοικούνται από Αρμένιους, προχώρησαν σε αυτονομία μετά τον πόλεμο που διεξήχθη το 1991-94 υποστηριζόμενες από το Ερεβάν και εγκαθίδρυσαν τη Δημοκρατία του Ναγκόρνο-Καραμπάχ, χωρίς όμως διεθνή αναγνώριση.

Χάρτης του Αζερμπαϊτζάν που φαίνονται οι αποσχισθείσες περιοχές.²³⁷

Με την ανακοίνωση της Απόφασης του ΔΔΧ, ο αρχηγός του αντιπολιτευόμενου Αρμενικού κόμματος Armenian Revolutionary Federation parliamentary faction στο Ναγκόρνο-Καραμπάχ, Vahan Hovhannisian δήλωσε:

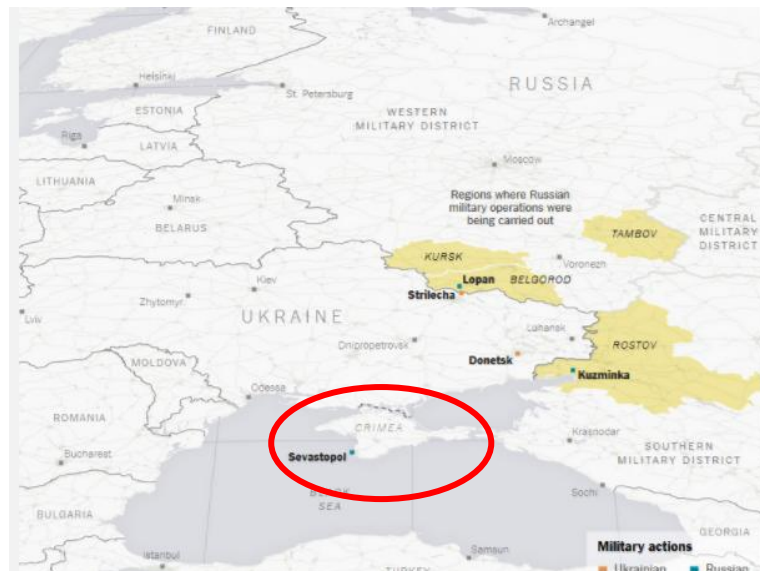
The judgment clearly states that a unilateral proclamation of independence cannot be viewed as unlawful. For this, of course, there should be prerequisites, and Karabakh has at least the same prerequisites as Kosovo, if not more. It means that now we get a new instrument, a new opportunity to struggle for the international recognition of the Nagorno-Karabakh republic."²³⁸

Είναι συνεπώς προφανές, ότι για όλες αυτές τις περιοχές της Ανατολικής Ευρώπης και του Καυκάσου η Γνωμοδότηση του ΔΔΧ αναμένεται στο μέλλον να αποτελέσει το δικαστικό προηγούμενο που πιθανών θα οδηγήσει τις εξελίξεις στον

²³⁷ Πηγή: Όπως ανωτέρω υποσημείωση 232.

²³⁸ Βλ. όπως ανωτέρω υποσημείωση 232.

αγώνα τους για ανεξαρτησία, χωρίς να μπορεί να προσδιοριστεί ο χρόνος και ο τρόπος που θα συμβεί κάτι τέτοιο. Ωστόσο, η πιο χαρακτηριστική περίπτωση που η Γνωμοδότηση του ΔΔΧ χρησιμοποιήθηκε για την αλλαγή συνόρων και επέφερε μεγάλη ένταση διεθνώς, δεν είναι άλλη από την περίπτωση της Κριμαίας.

Χάρτης που απεικονίζει τη Χερσόνησο της Κριμαίας και τα γεωγραφικά σύνορα Ρωσίας-Ουκρανίας.²³⁹

Το Μάρτιο 2014 οι κάτοικοι της Χερσονήσου της Κριμαίας, οι οποίοι στην πλειονότητά τους είναι Ρώσοι, διεξήγαγαν δημοψήφισμα για την απόσχιση της Κριμαίας από την Ουκρανία, με το 96,8% των ψήφων να υποστηρίζει την απόσχιση. Οι Ρώσοι της Κριμαίας κατηγόρησαν την Κυβέρνηση του Κιέβου για εθνοκάθαρση και για εγκλήματα πολέμου εναντίων των Ρώσων στην περιοχή Donbass, με αποτέλεσμα χιλιάδες ρωσόφωνους πρόσφυγες προς τη Ρωσία.²⁴⁰ Η Ουάσινγκτον καταδίκασε το δημοψήφισμα ως παράνομο και τόνισε πως η περίπτωση του Κοσόβου είναι ειδική και δεν νομιμοποιεί πράξεις απόσχισης σε άλλες περιοχές. Η Ρωσία από τις 10 Μαρτίου 2014 και για δύο εβδομάδες, κάνοντας επίδειξη δύναμης αιφνιδίασε τις Ουκρανικές δυνάμεις και έθεσε υπό τον έλεγχό της ολόκληρη τη Χερσόνησο, ενώ το Ανώτατο Δικαστήριο της Κριμαίας

²³⁹ Πηγή: <http://www.newsbomb.gr/kosmos/news/story/421793/pos-oi-rosoi-katelavan-tin-krimaia-hartes> Τελευταία επίσκεψη: 25/4/17

²⁴⁰ Βλ. Dr Sotirovic V., 26/5/2016 “Kosovo precedent” and the Ukrainian crisis? διαθέσιμο στο http://moderndiplomacy.eu/index.php?option=com_k2&view=item&id=1450:kosovo-precedent-and-the-ukrainian-crisis&Itemid=133 Τελευταία επίσκεψη: 25/4/17

έκρινε το δημοψήφισμα νόμιμο και σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο, χρησιμοποιώντας τη Γνωμοδότηση του ΔΔΧ για το Κόσσοβο.

Στις 18 Μαρτίου 2014 ο Ρώσος Πρόεδρος Vladimir Putin μιλώντας στο Ρωσικό Κοινοβούλιο ζήτησε την επικύρωση της προσάρτησης της Κριμαίας στη Ρωσία και σύγκρινε την περίπτωση με εκείνη του Κοσόβου, ενώ υποστήριξε ότι η Δύση χαρακτηρίζοντας το Κόσοβο ως «ειδική» περίπτωση χρησιμοποιεί διπλά standards. Συγκεκριμένα, δήλωσε:

"In a situation absolutely the same as the one in Crimea they [the West] recognized Kosovo's secession from Serbia as legitimate, arguing that no permission from a country's central authority for a unilateral declaration of independence is necessary. It's a kind of baffling, primitive and blatant cynicism. You can't just twist things to fit your interests, and call something white on one day and black on the next one"²⁴¹

Ταυτόχρονα, ο Ρώσος Πρόεδρος υπενθύμισε ότι η θέση που πήραν οι Η.Π.Α κατά τη διάρκεια των written statements προς το ΔΔΧ για την περίπτωση του Κοσόβου, με γραπτή ανακοίνωση στις 17 Απριλίου 2009, ήταν η εξής: *"Declarations of independence may, and often do, violate domestic legislation. However, this does not make them violations of international law."* Η δήλωση αυτή αποτελεί κατά το Ρώσο Πρόεδρο την απόδειξη της χρησιμοποίησης διπλών standards ανάλογα με τα συμφέροντα των Η.Π.Α και όχι σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο.

Πέραν όμως των αποσχιστικών κινημάτων της Ανατολικής Ευρώπης που αναφέρθηκαν, φαίνεται ότι παρόμοια φαινόμενα χτυπούν την καρδιά της Ε.Ε, ειδικά μετά την απόφαση του Ηνωμένου Βασιλείου να εγκαταλείψει την Ένωση. Η ετυμηγορία των κατοίκων του Ηνωμένου Βασιλείου για το BREXIT που επικυρώθηκε μετά από δημοψήφισμα το καλοκαίρι 2016, επανέφερε το αίτημα για ανεξαρτητοποίηση από το Ηνωμένο Βασίλειο, της Σκωτίας, εφόσον οι κάτοικοι της Σκωτίας ψήφισαν κατά πλειοψηφία υπέρ της παραμονής στην Ευρώπη. Υπενθυμίζεται ότι το 2014 η Σκωτία διεξήγαγε δημοψήφισμα με το ερώτημα της απόσχισης από το Ηνωμένο Βασίλειο, με το 55% των Σκωτσέζων να τάσσονται κατά της απόσχισης. Ωστόσο, η απόφαση για το BREXIT διαφοροποίησε τα δεδομένα για τη Σκωτία, με αποτέλεσμα την 13 Μαρτίου 2017 η Πρωθυπουργός

²⁴¹ Βλ. Barlovac, B., 18/3/2014, "Putin Says Kosovo Precedent Justifies Crimea Secession", διαθέσιμο στο <http://www.balkaninsight.com/en/article/crimea-secession-just-like-kosovo-putin>
Τελευταία επίσκεψη: 25/4/17

της Σκωτίας, Νίκολα Στέρτζον, να ζητά και επίσημα, με επιστολή της προς την Τερέσα Μέι νέο δημοψήφισμα και την τελευταία εβδομάδα του ίδιου μήνα το αποκεντρωμένο Κοινοβούλιο της Σκωτίας να ψηφίζει υπέρ της διεξαγωγής νέου δημοψηφίσματος για ανεξαρτητοποίηση το 2018 ή 2019, εφόσον προηγουμένως εξασφαλισθεί η έγκριση του Λονδίνου.²⁴²

Η κίνηση αυτή της Σκωτίας έδωσε φτερά και στον Πρόεδρο της Καταλονίας Κάρλες Πουιγδεμόντ, ο οποίος με ανοικτή επιστολή του προς την εφημερίδα El Pais, επικρότησε τη Σκωτία και ζήτησε από την πλευρά του τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος για την αυτοδιάθεση των Καταλανών, ενδεχόμενο που έχει κατ' επανάληψη απορρίψει η Κυβέρνηση της Μαδρίτης και το Συνταγματικό Δικαστήριο. Η Καταλονία των 7,5 εκατομμυρίων κατοίκων αποτελεί μια πλούσια περιφέρεια της Βορειοανατολικής Ισπανίας που έχει δική της γλώσσα και εκπαιδευτικό σύστημα και η οποία από το 2010 και μετά ζητά συνεχώς την διεξαγωγή δημοψηφίσματος για ανεξαρτητοποίηση. Αιτία της επαναφοράς του αιτήματος στάθηκε η οικονομική κρίση στην Ισπανία, που κάνει πολλούς Καταλανούς να διαμαρτύρονται για την υπερβολική φορολόγηση, με τους πόρους να διατίθενται στη συνέχεια σε φτωχότερες περιοχές της χώρας.²⁴³

Οι περιπτώσεις αποσχιστικών κινημάτων στο διεθνές γίνεσθαι, φυσικά δεν εξαντλούνται με τις προαναφερθείσες περιπτώσεις, οι οποίες αφορούν μόνο την Ευρώπη. Θα μπορούσαν να αναφερθούν δεκάδες ακόμα, όπως τα 25 εκατομμύρια των Κούρδων της Τουρκίας, της Συρίας, του Ιράκ και του Ιράν, που ζητούν εδώ και δεκαετίες το δικό τους κράτος, των παλαιστινίων στη Μέση Ανατολή, των αυτοχθόνων στην ανατολική Παπούα, που μάχονται εδώ και 30 χρόνια για την ανεξαρτησία τους από την Ινδονησία, ή της φυλής των Σαχράουι που ερίζουν με το Μαρόκο για την κυριαρχία στη Δυτική Σαχάρα. Αυτό που συμπερασματικά προκύπτει από τα ανωτέρω είναι το γεγονός ότι στο μέλλον, ανεξάρτητα με την ετυμηγορία του ΔΔΧ και το χαρακτηρισμό της περίπτωσης του Κοσόβου ως μοναδικής ή ειδικής περίπτωσης, πολύ δύσκολα θα εμποδιστούν παρόμοια αποσχιστικά κινήματα να εκμεταλλευτούν την απόφαση με σκοπό την εκπλήρωση

²⁴² Βλ. Δουλγκέρη, Φ., 31/3/2017, «Δεύτερο δημοψήφισμα για ανεξαρτησία ζητάει η Σκωτία», διαθέσιμο στο <http://gr.euronews.com/2017/03/31/sturgeon-puts-pressure-on-london-for-scotland-independence-vote> Τελευταία επίσκεψη 27/4/17.

²⁴³ Βλ. περισσότερα στο «Δημοψήφισμα για ανεξαρτησία ζητά η Καταλονία απ' τη Μαδρίτη -Όπως οι Σκωτσέζοι», 20/3/2017, διαθέσιμο στο <http://www.iefimerida.gr> Τελευταία επίσκεψη 27/4/17.

των γεωστρατηγικών και γεωπολιτικών σχεδιασμών, με απρόβλεπτες και ανεξέλεγκτες εξελίξεις για το Διεθνές σύστημα.

4. ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΑΝΑΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΙΣΧΥΟΣ

4.1 Ο Γ.Π της Απόφασης του ΔΔΧ: Αιτία σταθερότητας ή αποσταθεροποίησης του Συστήματος;

Από την ανάλυση που προηγήθηκε, με τη μεθοδολογία της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης για την επίδραση του Γ.Π εντός των δύο υποσυστημάτων που εξετάστηκαν, προκύπτει ότι η Απόφαση του ΔΔΧ να κρίνει ότι η μονομερής ανακήρυξη ανεξαρτησίας του Κοσόβου δεν παραβιάζει το Διεθνές Δίκαιο, προκάλεσε την έξαρση του αλβανικού εθνικισμού με κύριο εκφραστή την Αλβανία. Η Αλβανία διαδραματίζει πλέον ρόλο προστάτιδας δύναμης για το αλβανικό στοιχείο των Δυτικών Βαλκανίων παρεμβαίνοντας απροκάλυπτα στα εσωτερικά ζητήματα άλλων χωρών (Κόσοβο – Σερβία - ΠΓΔΜ) και δημιουργώντας νέες εστίες αντιπαράθεσης. Η έξαρση του αλβανικού εθνικισμού περί «Μεγάλης Αλβανίας» με αλυτρωτισμούς απέναντι στην Ελλάδα, το Κόσοβο, την ΠΓΔΜ και την κοιλάδα του Πρέσοβο, δεν περιορίζεται μόνο στις δηλώσεις διαφόρων Αξιωματούχων ή στην βιβλιογραφία και αρθρογραφία της Γείτονος χώρας, αλλά αντικατοπτρίζεται και στη σύσταση των Κοινοβουλίων, τόσο της Αλβανίας όσο και του Κοσόβου και της ΠΓΔΜ, με δυνάμεις που επιθυμούν και πιέζουν για την ένωση του αλβανικού στοιχείου σε μια «Μεγάλη Αλβανία». Παράλληλα, η Αλβανία χρησιμοποιεί τον εθνικισμό ως όχημα εκβιασμού για την γρήγορη ένταξή της στην Ε.Ε, υποστηρίζοντας ότι η ένωση όλων των Αλβανών θα υλοποιηθεί είτε υπό την ένταξη στην Ε.Ε, είτε ως δημιουργία της «Μεγάλης Αλβανίας». Ταυτόχρονα, χαρακτηριστική είναι η ανοχή της Ε.Ε απέναντι στην προκλητική συμπεριφορά της Αλβανίας, ενώ φαίνεται ότι η ακολουθούμενη πολιτική των Η.Π.Α στα Βαλκάνια υπέρ του αλβανικού στοιχείου δεν πρόκειται να αλλάξει, παρά την αλλαγή ηγεσίας στο Λευκό Οίκο.

Η ανάλυση των Πυλώνων Ισχύος του Κοσόβου, καταδεικνύει ξεκάθαρα ότι η κατάσταση στο νεοδημιουργηθέν αυτό κράτος σε όλους τους τομείς, απέχει πολύ ακόμα και από το να προσεγγίσει στο ελάχιστο τα προαπαιτούμενα standards για την ένταξή του στην Ε.Ε, αλλά και σε άλλους περιφερειακούς και διεθνείς οργανισμούς. Οι υποδομές του κράτους σε θεμελιώδεις θεσμούς βρίσκονται ακόμα σε πρώιμο στάδιο και αυτό φαίνεται από τον κομβικό θεσμικό ρόλο που διαδραματίζει ακόμα στη διοίκηση της χώρας η EULEX και το NATO. Συγκεκριμένα, το Κόσοβο χωρίς τη διοικητική υποστήριξη της Ε.Ε μέσω της EULEX, χωρίς τις υποδομές που παρέχονται από το NATO και χωρίς την τεράστια

οικονομική βοήθεια που παρέχεται από τους θεσμούς της Ε.Ε, την Παγκόσμια Τράπεζα, το Διεθνές Νομισματικό ταμείο, και τις Κυβερνήσεις Αμερικής και Τουρκίας, θα είναι αδύνατο να επιβιώσει ως ανεξάρτητο.

Συγκεκριμένα, στον Πυλώνα Ισχύος της οικονομίας από την ανάλυση των Γεωπολιτικών Δεικτών, προκύπτει το συμπέρασμα ότι παρά την τεράστια βοήθεια που δέχεται το Κόσοβο από την Παγκόσμια Τράπεζα, το ΔΝΤ και την Ε.Ε, το οικονομικό και παραγωγικό μοντέλο ανάπτυξης παραμένει εξαιρετικά ασταθές και μη βιώσιμο, όσο καθυστερεί η αύξηση των επενδύσεων και η ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα, με αποτέλεσμα να μην δύναται να ανταγωνιστεί τα γειτονικά κράτη, οι εξαγωγές να μειώνονται και το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου να αυξάνεται. Ταυτόχρονα, ανθεί η ανασφάλιστη εργασία και η αδυναμία του εκπαιδευτικού συστήματος να παράγει νέους με εξειδίκευση και κατάλληλα προσόντα για να στηρίζουν τον ιδιωτικό τομέα. Όλοι οι ανωτέρω παράγοντες έχουν άμεση επίπτωση στη ζωή των ανθρώπων του Κόσοβου και στην προσπάθεια εκσυγχρονισμού και θεμελίωσης υποδομών σε σημαντικούς τομείς, όπως η ενέργεια, οι τηλεπικοινωνίες, το εμπόριο, αλλά και η περεταίρω εξομάλυνση των σχέσεων με τη Σερβία. Η οικονομική ανέχεια του πληθυσμού και η υψηλή ανεργία είχε ως αποτέλεσμα, μόνο την περίοδο του χειμώνα 2014-15, το 5% του συνολικού πληθυσμού να μεταναστεύσει (η συντριπτική πλειοψηφία χωρίς visa) για χώρες της Ε.Ε. Οι περισσότεροι από αυτούς ρευστοποιούν την προσωπική περιουσία για να βρουν καλύτερες ευκαιρίες στις χώρες της βόρειας Ευρώπης, όμως λόγω της παράνομης μετανάστευσης και της μη χορηγίας ασύλου, πολλοί επιστρέφουν ακόμα πιο εξαθλιωμένοι και χωρίς ιδιωτική περιουσία. Έτσι, η πίεση που δέχεται η Κυβέρνηση μεγάλωσε με το ξέσπασμα αντικυβερνητικών διαδηλώσεων και απεργιών στους χώρους της υγείας, της εκπαίδευσης, των ορυχείων, ενώ είναι διάχυτη η απαισιοδοξία για την οικονομική προοπτική της χώρας ²⁴⁴

Στον Πυλώνα Ισχύος της Άμυνας/Ασφάλειας, οι γεωπολιτικοί δείκτες καταδεικνύουν, αφενός μεν την τεράστια υποστήριξη της KFOR - και περισσότερο των Ενόπλων Δυνάμεων των Η.Π.Α - να δημιουργήσουν εκ θεμελίων δομές και υποδομές σύγχρονου στρατού για το Κόσοβο, αφετέρου μια ασυνήθιστα μεγάλη ανάπτυξη νατοϊκών δυνάμεων, με πάνω από 15.000 άνδρες, για την εδραίωση της ειρήνης και της ασφάλειας στην περιοχή, ενώ οι υποδομές που δημιουργούνται (Στρατιωτική Βάση Camp Bondsteel) κάθε άλλο παρά προσωρινές μπορούν να

²⁴⁴ Βλ. COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT, Kosovo 2016 Report, Brussels, σσ. 6

χαρακτηριστούν. Παράλληλα, φαίνεται ότι ο πολιτικός στόχος της ηγεσίας του Κοσόβου είναι η αναβάθμιση της KSF σε κανονικό τακτικό στρατό και την ένταξη του στο NATO. Η προσπάθεια αυτή υποστηρίζεται από τις Η.Π.Α, τόσο σε πολιτικό όσο και σε υλικοτεχνικό – εκπαιδευτικό επίπεδο, Ωστόσο, το εγχείρημα μόνο εύκολο δεν είναι, εφόσον συναντά ισχυρές αντιδράσεις στο εσωτερικό και στο εξωτερικό.

Η ποιότητα της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας και η διαφάνεια- διαφθορά που αναλύθηκαν ως Γεωπολιτικοί Δείκτες στον Πυλώνα Ισχύος της Πολιτικής, καταδεικνύουν ξεκάθαρα ότι η πολιτική ζωή του τόπου μαστίζεται από τα σκάνδαλα και τη διαφθορά των πολιτικών ηγεσιών, ενώ ταυτόχρονα οι δημοκρατικές διαδικασίες όπως οι εκλογές, διεξάγονται σχεδόν πάντα υπό τη Διεθνή εποπτεία και σε περιβάλλον έντονης πόλωσης που φτάνει στα άκρα με εκδηλώσεις βίας, εκφοβισμού και χειραγώγησης Αλβανών και Σέρβων. Παράλληλα, είναι εδραιωμένη η αντίληψη στο λαό για την επικράτηση της αδιαφάνειας και της διαφθοράς σε κρατικούς θεσμούς και δημοκρατικές διαδικασίες και δυστυχώς η αντίληψη αυτή επιβεβαιώνεται και από Διεθνείς Οργανισμούς που παρακολουθούν τα τεκταινόμενα και διεξάγουν έρευνες.

Τέλος, στον Πυλώνα Ισχύος του Πολιτισμού/ Πληροφορία οι Γεωπολιτικοί Δείκτες καταγράφουν αφενός μεν τη δημογραφική υπεροχή των Αλβανών έναντι των Σέρβων, αφετέρου, ένα σύγχρονο συνταγματικό πλαίσιο που σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα και τα δικαιώματα των μειονοτικών πληθυσμών. Ωστόσο, φαίνεται ότι οι ευνοϊκές συνταγματικές διατάξεις και η δέσμευση για απόλυτη εφαρμογή του Σχεδίου Ahtisaari, έμειναν για πολλά χρόνια ανεφάρμοστες, με αποτέλεσμα ελάχιστα να έχουν γίνει για την επανόρθωση των εκτοπισμένων, την καταπάτηση των περιουσιών των Σέρβων και των άλλων μειονοτικών πληθυσμών και την αποκατάσταση των ορθόδοξων μνημείων και μοναστηριών της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Η άρνηση των κοινοτικών και περιφερειακών αρχών να συμμορφωθούν με τις αποφάσεις των Συνταγματικών Δικαστηρίων, προκαλούν τις παρεμβάσεις και τα αρνητικά σχόλια των Διεθνών και Ευρωπαϊκών Οργανισμών και καταγράφονται στις ετήσιες εκθέσεις. Παράλληλα, οι σχέσεις του Κοσόβου με τη Σερβία, η εξομάλυνση των οποίων αποτελεί βασικό προαπαιτούμενο για την ένταξη της χώρας στην Ε.Ε, έχουν περιέλθει σε μια τελματώδη κατάσταση, όπου μετά την αρχική προσέγγιση και τα θετικά βήματα που έγιναν, κυριαρχεί η επιφυλακτικότητα και η αμφισβήτηση, χωρίς να λείπουν οι προκλητικές ενέργειες

εκατέρωθεν που δυναμιτίζουν το κλίμα και καθιστούν τη συνέχιση της προσέγγισης εξαιρετικά αμφίβολη.

Συνεπώς, η θέση του Κοσόβου στη Διεθνή Κοινότητα σχεδόν 7 χρόνια μετά την έκδοση της Γνωμοδότησης του ΔΔΧ παραμένει ένα μεγάλο ερωτηματικό, όχι μόνον λόγω της ελλειμματικής ισχύος που καταδεικνύουν οι Γεωπολιτικοί Δείκτες που αναλύθηκαν σε κάθε Πυλώνα, αλλά και της κατάστασης που παρουσιάζει η χώρα στη Διεθνή σκηνή. Το κύμα των μαζικών αναγνώρισεων που περίμενε η πολιτική ηγεσία του Κοσόβου μετά την ανακοίνωση της Γνωμοδότησης, στην ουσία δεν ήρθε ποτέ. Φυσικά, αποτελεί μεγάλη επιτυχία ότι τα 69 κράτη που είχαν αναγνωρίσει το Κόσοβο μέχρι την ημέρα που ανακοινώθηκε η Γνωμοδότηση του ΔΔΧ έχουν σήμερα γίνει 114, από συνολικά 193 μέλη του Ο.Η.Ε, με την τελευταία αναγνώριση να έρχεται από το Κράτος του Μπαγκλαντές το Φεβρουάριο 2017. Φαίνεται όμως ότι πλέον δύσκολά θα αυξηθεί αυτός ο αριθμός, ο οποίος κάθε χρόνο που περνάει προσμετρά όλο και λιγότερα κράτη. Συγκεκριμένα, το 2013 8 κράτη αναγνώρισαν την ανεξαρτησία του Κοσόβου, το 2014 άλλα 4, το 2015 μόλις 1, 2 νέα κράτη προστέθηκαν το 2016 και τέλος το Μπαγκλαντές το 2017.²⁴⁵ Στο διάστημα των 7 χρόνων που μεσολάβησε, τα κράτη της Διεθνούς Κοινότητας έχουν ήδη αποκρυσταλλώσει τις απόψεις τους σχετικά με την απόφαση του Δικαστηρίου, τη νομιμότητα της μονομερούς ανακήρυξης ανεξαρτησίας από την πλευρά του Κοσόβου, καθώς και τα πολιτικά και γεωπολιτικά τους συμφέροντα. Έτσι, μάλλον δύσκολά θα καταφέρει το Κόσοβο να πείσει περεταίρω για τα δίκαια της αναγνώρισής του. Δεδομένου ότι για να μπορεί να τεθεί ψηφοφορία για την ένταξη της χώρας στον Ο.Η.Ε απαιτείται η αναγνώριση τουλάχιστον από τα 2/3 της Γενικής Συνέλευσης του Οργανισμού, ήτοι 129 χώρες, η ένταξη του Κοσόβου στον Ο.Η.Ε αυτή τη στιγμή μοιάζει ένα μακρινό ενδεχόμενο. Ταυτόχρονα, μεγάλο πρόβλημα αποτελεί ότι 2 από τα 5 μόνιμα μέλη του Σ.Α (Ρωσία και Κίνα) δεν αναγνωρίζουν την ανεξαρτησία του Κοσόβου και το εμπόδιο αυτό φαίνεται αξεπέραστο, αν αναλογιστεί κανείς τις περιπτώσεις της Κριμαίας για τη Ρωσία και της Ταϊβάν για την Κίνα.

Ο μεγάλος στόχος της πολιτικής ηγεσίας που είναι να καταστήσει τη χώρα υποψήφια για ένταξη στην Ε.Ε αρχίζει να απομακρύνεται, εφόσον πέραν των οικονομικών προβλημάτων που μαστίζουν αρκετές χώρες της Ένωσης λόγω της

²⁴⁵ Βλ. τα κράτη που έχουν αναγνωρίσει το Κόσοβο και τις ημερομηνίες στο <http://www.kosovothanksyou.com> Τελευταία επίσκεψη 1/4/7.

οικονομικής κρίσης, η έξοδος του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ε.Ε μετά την ενεργοποίηση του άρθρου 50 από την Πρωθυπουργό Theresa May στα τέλη Μαρτίου 2017,²⁴⁶ αναμένεται να αποβεί αρκετά χρονοβόρα διαδικασία μέχρι την τελική συμφωνία. Η εξέλιξη αυτή σύμφωνα με ευρωπαίους αναλυτές θα επιβραδύνει σημαντικά τις διαδικασίες για την περεταίρω ένταξη των χωρών που παραμένουν στον προθάλαμο της Ε.Ε.²⁴⁷ Επιπρόσθετα, οι 5 χώρες της Ε.Ε που δεν έχουν αναγνωρίσει την ανεξαρτησία του Κοσόβου (Ισπανία, Ελλάδα, Ρουμανία, Σλοβακία, Κύπρος) πολύ δύσκολα θα πειστούν για να το πράξουν, κυρίως η Ισπανία και η Κύπρος, εφόσον αντιμετωπίζουν ήδη πολύ σημαντικά προβλήματα, όπως η επιθυμία απόσχισής της Καταλονίας και της κατεχόμενης Β. Κύπρου που επιθυμεί να αναγνωριστεί ως Τουρκική Δημοκρατία της Β. Κύπρου, αντίστοιχα.

Παράλληλα, η επιβράδυνση των διαδικασιών για την διεύρυνση της Ε.Ε δεν επηρεάζει μόνο το Κόσοβο αλλά και τη Σερβία. Αναμφίβολα, η προσέγγιση Πρίστινας – Βελιγραδίου και η υπογραφή της Συμφωνίας των Βρυξελλών αποτέλεσε μεγάλο βήμα, κυρίως από την σερβική πλευρά και έγινε υπό το πρίσμα της ευρωπαϊκής προοπτικής της Σερβίας. Η ρωσική επιρροή όμως συνεχίζει να μεγαλώνει στην περιοχή²⁴⁸ και η σερβική κοινή γνώμη, που δεν βλέπει με καλό μάτι την προσέγγιση με την Πρίστινα, πιέζει όλο και περισσότερο για στροφή προς τη Ρωσία. Πλέον ευρωπαϊκά κέντρα σκέψης φοβούνται ότι η περεταίρω επιβράδυνση των διαδικασιών διεύρυνσης της Ε.Ε μπορεί να χαλαρώσει το ενδιαφέρον της Σερβίας για ένταξη, καθώς και να χαθεί η ευκαιρία για την λύση του ζητήματος στο βόρειο Κόσοβο.²⁴⁹

Ταυτόχρονα, η επιδείνωση των δεικτών της οικονομίας, της ανεργίας και της διαφθοράς στο εσωτερικό, σε συνδυασμό με την έλλειψη προοπτικής για τους νέους και την άνοδο του αλβανικού εθνικισμού που ενθαρρύνεται από τα Τίρανα, μπορεί να οδηγήσει σε εσωτερικές αναταραχές που θα συμπαρασύρουν τις

²⁴⁶ Βλ. “Article 50 triggered: Theresa May formally begins Brexit negotiations to leave EU”, στο <http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/article-50-trigger-latest-theresa-may-brex-it-begins-leave-eu-talks-negotiations-a7655636.html> Τελευταία επίσκεψη 1/4/17.

²⁴⁷ Βλ. “Analysts: Brexit will slow EU enlargement in the Western Balkans”, στο <http://www.euractiv.com/section/global-europe/news/analysts-brex-it-will-slow-eu-enlargement-in-the-western-balkans/> Τελευταία επίσκεψη 1/4/17.

²⁴⁸ Βλ. επίσκεψη Vladimir Putin στο Βελιγράδι στις 16 Οκτωβρίου 2014, καθώς και Rankin, J., 9/3/17, “*Russian destabilisation of Balkans rings alarm bells as EU leaders meet*” διαθέσιμο στο <https://www.theguardian.com/world/2017/mar/08/top-mep-says-eu-must-do-more-to-stop-russia-destabilising-balkans> Τελευταία επίσκεψη 1/4/17.

²⁴⁹ Βλ. Lilly Bayer, 25/7/15, “Serbia Walking a Fine Line Between Russia and E.U”, διαθέσιμο στο <http://globalriskinsights.com/2015/07/serbia-walking-a-fine-line-between-russia-and-eu> Τελευταία επίσκεψη 1/4/17.

εξελίξεις στα όμορα κράτη με ισχυρό αλβανικό στοιχείο, όπως η ΠΓΔΜ και η κοιλάδα του Presovo της Σερβίας. Ένα τέτοιο ενδεχόμενο μοιάζει σήμερα πολύ πιθανό, αν συνδυαστεί με τις πρόσφατες εξελίξεις στην πολιτική κρίση της ΠΓΔΜ, καθώς τη στιγμή που γράφονται αυτές οι γραμμές, οι εξελίξεις εξακολουθούν να είναι καταγιγιστικές

Από τη νομική ανάλυση επί της Γνωμοδότησης του ΔΔΧ, ως μέρος της γεωπολιτικής ανάλυσης, προκύπτει ότι το Δικαστήριο αποφάσισε κατά τρόπον ώστε να μην διαταράξει την ήδη διαμορφωμένη κατάσταση στο Κόσοβο, αρνούμενο να ασκήσει τη δικαιοδοσία του και να ξεκαθαρίσει το τοπίο σε ζητήματα που αποτελούν εστίες αντιπαράθεσης σε ένα πολύ ευρύ φάσμα της Διεθνούς σκηνής. Τέτοια ζητήματα είναι η αυτοδιάθεση των λαών, η επανορθωτική αυτοδιάθεση, η απόσχιση εδαφών από ένα Κράτος ως αποτέλεσμα της αυτοδιάθεσης, η μονομερής φύση της ανακήρυξης ανεξαρτησίας και οι νομικές συνέπειες μιας τέτοιας ενέργειας, ή κατά πόσο αποδέχεται το Διεθνές Δίκαιο την εγκυρότητα μιας τέτοιας διακήρυξης. Παράλληλα, φρόντισε να αφήσει περιθώρια αντίδρασης της Σερβίας, εφόσον δεν είπε ότι το Κόσοβο πληροί τις προϋποθέσεις να είναι ανεξάρτητο κράτος, ούτε είπε ότι έχει το δικαίωμα να αποσχιστεί. Κατ' αυτό τον τρόπο προσπάθησε να μην μεταβάλλει το status quo στην περιοχή και να μην προκαλέσει ένα νέο γύρο αντιπαράθεσης. Συνεπώς, κατά την άποψη του γράφοντα, δικαίως «κατηγορήθηκε» από μέρος νομικών του Διεθνούς Δικαίου για δικαιοδοτική υπεκφυγή και για γνωμοδότηση που μοιάζει με δελφικό χρησμό, ώστε να ερμηνεύεται ανάλογα με τα συμφέροντα της κάθε πλευράς.

Σε άλλο σημείο της παρούσης αναφέρθηκε ότι για το Δικαστήριο ήταν προφανώς δύσκολο να αγνοήσει τις 69 χώρες που είχαν ήδη αναγνωρίσει την ανεξαρτησία του Κοσόβου, υπέρ της οποίας τάχθηκαν εξ' αρχής τα περισσότερα δυτικά κράτη. Η παράμετρος αυτή είναι εξόχως σημαντική εφόσον καταδεικνύει ότι τα ισχυρά γεωστρατηγικά συμφέροντα είναι δύσκολο να αγνοηθούν και πολλές φορές διαμορφώνουν το δίκαιο υπέρ του ισχυρού. Όμως η καθυστέρηση στην κάλυψη των νομολογιακών κενών που πιθανώς εμφανίζει το Διεθνές Δίκαιο, από την Ανώτατη Δικαστική Αρχή των Η.Ε έχει άμεσο αντίκτυπο στην γεωπολιτική, η οποία δεν συγχωρεί τα κενά. Συνεπώς, τη γνωμοδότηση του ΔΔΧ έσπευσαν να εκμεταλλευτούν τα αποσχιστικά κινήματα απανταχού στον κόσμο, με άμεσα επίσης αποτελέσματα επαναδιαμόρφωσης των συνόρων, όπως στην περίπτωση της Κριμαίας. Την περίπτωση της Κριμαίας πιθανόν να ακολουθήσουν και άλλες στο

μέλλον, όπως αναλύθηκε στην παράγραφο 3.B.3, καταρρίπτοντας στην πράξη τον ισχυρισμό του Δικαστηρίου ότι το Κόσοβο αποτελεί «ειδική» περίπτωση.

Για την αναγνώριση της ανεξαρτησίας του Κοσόβου από τη Διεθνή Κοινότητα εργάστηκαν σκληρά, τόσο τα ισχυρά κράτη της Ε.Ε, όσο και οι Η.Π.Α. Με βάση τα αποτελέσματα της ανάλυσης που προηγήθηκε, γεννάται εύλογα το ερώτημα για τους λόγους που ωθούν τη Δύση να προωθήσει με τέτοια επιμονή την ανεξαρτητοποίηση ενός Κράτους, που όπως αποδείχτηκε, δεν δύναται να διαδραματίσει ένα αυτόνομο ρόλο στη Διεθνή σκηνή και στηρίζεται μόνο στην βοήθεια που του παρέχουν οι Η.Π.Α, η Ε.Ε και οι Διεθνείς Οικονομικοί Οργανισμοί, ενώ ταυτόχρονα αποτελεί ένα πολύ μικρό μέγεθος στη Βαλκανική Χερσόνησο. Αυτό το ερώτημα θα γίνει προσπάθεια να απαντηθεί στη συνέχεια.

4.2 Οι Συνιστώσες του Υπερσυστήματος

Η ισχύς των Η.Π.Α στα Βαλκάνια είναι αδιαμφισβήτητη η μεγαλύτερη από όλες τις χώρες του υπερσυστήματος και η παρουσία τους έχει εδραιωθεί από τις αρχές της δεκαετίας του '90. Τα μεγάλα γεωστρατηγικά – ενεργειακά συμφέροντα των Η.Π.Α αποδεικνύονται από τις στρατιωτικές βάσεις σε Κόσοβο, Βουλγαρία και Ρουμανία, καθώς και από τα σχέδια για επέκταση του ΝΑΤΟ προς ανατολές και την εγκατάσταση αντιβαλλιστικών πυραύλων στα σύνορα με τη Ρωσία. Η προσπάθεια απομόνωσης της Ρωσίας είναι παραπάνω από εμφανής, ενώ μόνο στη βάση Camp Bondsteel του Κοσόβου διατηρούν περισσότερες από 15.000 στρατό (μαζί με την KFOR), νούμερο πραγματικά τεράστιο για την προστασία μιας μικρής χώρας όπως το Κόσοβο. Παράλληλα, οι Η.Π.Α για την εξυπηρέτηση των συμφερόντων τους και δεδομένων των σοβαρών προβλημάτων που αντιμετωπίζει η Ε.Ε, φαίνεται ότι υποδαυλίζουν τον αλβανικό εθνικισμό ως παράγοντα αποσταθεροποίησης, προκειμένου να αναχαιτίσουν την προσέγγιση με τη Ρωσία που κάνουν χώρες όπως η Σερβία.

Η Ρωσία την τελευταία δεκαετία επέστρεψε πολύ ενισχυμένη στη Βαλκανική Χερσόνησο προσπαθώντας να αυξήσει την επιρροή της, εκμεταλλευόμενη κυρίως τα μεγάλα προβλήματα της Ε.Ε και την καθυστέρηση των ενταξιακών διαπραγματεύσεων των χωρών που έχουν εναποθέσει στην Ευρωπαϊκή τους προοπτική τη λύση για τα οικονομικά, εθνοτικά και διαρθρωτικά τους προβλήματα. Χρησιμοποιώντας κυρίως τους ισχυρούς πολιτιστικούς και

θηρσκευτικούς δεσμούς με τις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων, αλλά και με μεγάλες επενδύσεις, κυρίως στον τομέα της ενέργειας, η Ρωσία κατάφερε να αποτελέσει το δεύτερο πόλο έλξης και να κερδίσει σημαντικό έδαφος σε Σερβία, Βουλγαρία και ΠΓΔΜ. Οι κυρώσεις που της επιβλήθηκαν από τη Δύση ως αντίποινα για την προσάρτηση της Κριμαίας αποτέλεσαν ένα ισχυρό χτύπημα και δοκίμασαν τις αντοχές των χωρών της Βαλκανικής, που στην ουσία «εκβιάστηκαν» για την εφαρμογή των κυρώσεων αυτών.

Παράλληλα, θα πρέπει να συνυπολογιστεί στην εξίσωση ανακατανομής της ισχύος στην περιοχή ο ρόλος της Τουρκίας. Η Τουρκία την τελευταία δεκαετία αποτελεί ένα ισχυρό γεωπολιτικό παίκτη στην περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων και ειδικότερα στο τρίγωνο Αλβανία-Κόσοβο-ΠΓΔΜ. Το Κόσοβο αποτελεί το μοναδικό κράτος στην Ευρώπη με τη συντριπτική πλειονότητα του πληθυσμού να είναι μουσουλμανικός. Έτσι θεωρείται στην στρατηγική της επεκτατικής πολιτικής της Τουρκίας στην Ευρώπη, σαν γέφυρα που θα την ενώσει με τους μουσουλμανικούς πληθυσμούς που ζουν ή έχουν προ ετών εγκατασταθεί στις διάφορες ευρωπαϊκές χώρες.²⁵⁰ Δεν είναι λοιπόν τυχαίο το ότι η Τουρκία έσπευσε από τους πρώτους να αναγνωρίσει το νέο αυτό κράτος, την αμέσως επόμενη μέρα της διακήρυξης της ανεξαρτησίας. Η πολιτική και πολιτισμική επιρροή της Τουρκίας συνοδεύεται από μεγάλη οικονομική ενίσχυση στο Κόσοβο, εφόσον βρίσκεται μέσα στις πέντε χώρες με τη μεγαλύτερη επενδυτική δραστηριότητα.²⁵¹ Από όλες τις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων, το Κόσοβο είναι η χώρα που η Τουρκία επενδύει τα περισσότερα χρήματα, εφόσον μέσα σε μια δεκαετία 2004-2014 επένδυσε 360 εκ. ευρώ, που αντιστοιχεί σε ποσοστό 12% των συνολικών ξένων επενδύσεων για τη χώρα του Κοσόβου.²⁵² Ταυτόχρονα πληθαίνουν οι κατηγορίες για τεράστια ποσά που ακολουθούν παράνομες διαδρομές «ξεπλύματος» μαύρου χρήματος, για την κατασκευή και αναστήλωση μουσουλμανικών τεμενών.²⁵³

²⁵⁰ Βλ. Dr Σαρίδης, Εμμ., 27/2/2008, «Η αρπαγή του Κοσόβου και οι συνέπειές της για την Ελλάδα», διαθέσιμο στο <https://goo.gl/Ni3okC> Τελευταία επίσκεψη 9/5/17.

²⁵¹ Βλ. σχετικά, Alida Vracic, "Turkey's Role in the Western Balkans" Stiftung Wissenschaft und Politik German Institute for International and Security Affairs, SWP Research Paper, RP 11, Berlin, December 2016, σσ. 22.

²⁵² Όπως ανωτέρω.

²⁵³ Βλ. σχ. Grey Carter, 29/8/2015, «Resurrecting the Ottoman Empire: Erdogan launders millions by building mosques in Kosovo», διαθέσιμο στο <https://theremustbejustice.wordpress.com> Τελευταία επίσκεψη 9/5/17.

Η τουρκική επενδυτική δραστηριότητα αφορά κυρίως τα μέσα ενημέρωσης, τη δημιουργία κέντρων διδασκαλίας της τουρκικής γλώσσας και κουλτούρας, την διδασκαλία της ιστορίας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και την αεροπορική σύνδεση Κοσόβου –Τουρκίας. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι το 2013 εγκαινιάστηκε το νέο διεθνές αεροδρόμιο της Πρίστινα, Adem Jashari International Airport, παρουσία του Τούρκου Πρωθυπουργού Ερντογάν, το οποίο κατασκευάστηκε συν τοις άλλοις, με σημαντική δωρεά της τουρκικής κυβέρνησης. Η αεροπορική εταιρία Turkish Airlines πραγματοποιεί εβδομαδιαίως 3 έως 4 δρομολόγια στην Πρίστινα, διευκολύνοντας τις εμπορικές δραστηριότητες, ενώ οι πολίτες του Κοσόβου μπορούν να επισκέπτονται την Τουρκία χωρίς visa. Ωστόσο, όπως αποκάλυψε ο Υπουργός Παιδείας του Κοσόβου Rame Buja το 2013, ο Τούρκος ομόλογός του απαίτησε τη διόρθωση των σχολικών βιβλίων της ιστορίας σχετικά με το χαρακτήρα και το ρόλο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.²⁵⁴ Παράλληλα, την ίδια ακριβώς τακτική ακολουθεί και στην Αλβανία, Βοσνία Ερζεγοβίνη και ΠΓΔΜ.

Στο στρατιωτικό σκέλος η εμπλοκή της Τουρκίας στα Δυτικά Βαλκάνια είναι ιδιαίτερος ενεργή από τις αρχές της δεκαετίας του '90. Συμμετέχοντας σε όλες τις ειρηνευτικές αποστολές των Η.Ε σε Βοσνία και ΠΓΔΜ, αλλά και στους αεροπορικούς βομβαρδισμούς του ΝΑΤΟ εναντίον της Σερβίας- Μαυροβουνίου το 1999, η Τουρκία ανέλαβε ηγετικό ρόλο, κυρίως για την προστασία των μουσουλμανικών πληθυσμών και ενίσχυσε τη Βοσνία, την ΠΓΔΜ και την Αλβανία με πολλά εκατομμύρια ευρώ σε δωρεές στρατιωτικού υλικού και πυρομαχικών.²⁵⁵ Μέσω της στρατιωτικής εμπλοκής, η Τουρκία προχώρησε σε μεγάλο βαθμό τη διπλωματική της συνεργασία με την Ουάσινγκτον και την Ε.Ε και εδραιώθηκε σαν ένας από τους σημαντικότερους περιφερειακούς παράγοντες στην περιοχή.

Συνοψίζοντας όλα τα ανωτέρω, φαίνεται ότι η αδυναμία της Ε.Ε με τα σοβαρά προβλήματα, να ενισχύσει τη βούληση των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων για ένταξη, έχει ως αποτέλεσμα η Ευρώπη να παρουσιάζει μεγάλη μείωση της συνισταμένης ισχύος στην περιοχή και βάζει φωτιά για την επικράτηση των γεωστρατηγικών επιδιώξεων μεταξύ Η.Π.Α και Τουρκίας από τη μια πλευρά και Ρωσίας από την άλλη. Ο αγώνας για επικράτηση δύναται να αποτελέσει μία ακόμα εστία πολεμικών συγκρούσεων με απρόβλεπτα αποτελέσματα και μεγάλες ανακατατάξεις ισχύος. Η συνισταμένη της προβολής ισχύος που εμφανίζει η

²⁵⁴ Όπως ανωτέρω υποσημείωση 251.

²⁵⁵ Όπως ανωτέρω υποσημείωση 251, σσ 15-17.

Αμερικανική εξωτερική πολιτική τη δεδομένη χρονική στιγμή, φαίνεται ότι επικρατεί της Ρωσίας, ενώ παράλληλα αυξάνεται η επιρροή της Αλβανίας που κάνει σχέδια για αλλαγή συνόρων και αύξηση των εδαφών της. Ταυτόχρονα, η Τουρκία κερδίζει σε ισχύ σε ένα σημαντικό γεωστρατηγικό χώρο, ενώ η κατακόρυφη αύξηση του μουσουλμανικού στοιχείου, μέσω της προπαγάνδας που γίνεται, δύναται να αποτελέσει άλλο ένα στοιχείο πίεσης προς την Ε.Ε, εφόσον η Τουρκία εμφανίζεται ως ο αυτόκλητος προστάτης των μουσουλμάνων της περιοχής.

Η αποτύπωση αυτών των συσχετισμών αποτελεί απλά και μόνο τη «φωτογραφία» των συνισταμένων ισχύος στην παρούσα χρονική στιγμή. Ουδείς μπορεί να προβλέψει πως δύναται να εξελιχθεί η κατάσταση και πως θα αντιδράσουν η Ρωσία, η Σερβία και οι υπόλοιπες χώρες που τρέφουν φιλορωσικά αισθήματα, αλλά και η Τουρκία που φαίνεται να έχει θέσει σε υψηλή προτεραιότητα τη συνεργασία με τη Ρωσία.

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από την ανάλυση που προηγήθηκε, φαίνεται ξεκάθαρα ότι το κράτος «Κόσοβο» δημιουργήθηκε από τη Δύση ως συνέχεια του σχεδίου της διάλυσης της πρώην Γιουγκοσλαβίας με σκοπό να εδραιωθεί η Αμερικανική παρουσία στην περιοχή. Οι Η.Π.Α, πιστές στο δόγμα Spykman για τον έλεγχο του Rimland,²⁵⁶ επεδίωξαν τον έλεγχο των περιοχών της Ανατολικής Ευρώπης που βρίσκονταν παλαιότερα στη ρωσική σφαίρα επιρροής με σκοπό τα δημιουργήσουν ένα ασφυκτικό κλοιό γύρω από τη Ρωσία. Ωστόσο, η περίπτωση του Κοσόβου για τη Δύση ήταν εξόχως πιο σημαντική από τα υπόλοιπα αναδυόμενα κράτη της Βαλκανικής, εφόσον η σημαντική κεντρική γεωστρατηγική του θέσης επιτρέπει τον έλεγχο και την προστασία των ενεργειακών συμφερόντων της Δύσης και δεν αποτελεί απλώς ένα κράτος πελάτη για τις δυτικές αγορές.

Ειδικότερα στο Κόσοβο, η βάση Camp Bondsteel που περιγράφηκε σε άλλο σημείο της παρούσης, αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες - αν όχι τη μεγαλύτερη - αμερικανική βάση σε ξένη χώρα και οι χιλιάδες αμερικανών στρατιωτών που υπηρετούν αποτελούν την ατράνταχτη απόδειξη της τεράστιας γεωστρατηγικής σημασίας της περιοχής. Ο λόγος της τεράστιας σε μέγεθος αμερικανικής στρατιωτικής παρουσίας στην περιοχή δεν είναι άλλος από τον έλεγχο και την προστασία των αγωγών πετρελαίου και αερίου που προέρχονται από την περιοχή της Κασπίας, της Μαύρης Θάλασσας και της Κεντρικής Ασίας με κατεύθυνση την Κεντρική και Δυτική Ευρώπη.

Συγκεκριμένα, οι Η.Π.Α θέλουν να έχουν τον έλεγχο των δύο μεγάλων, υπό κατασκευή ενεργειακών αγωγών, AMBO (Albanian-Macedonian-Bulgarian Oil) και TAP (Trans Adriatic Pipeline). Ο AMBO, μήκους 892 χλμ, θα συνδέει το βουλγαρικό λιμάνι Burgas με την αλβανική Αυλώνα μεταφέροντας ημερησίως 750.000 βαρέλια πετρελαίου, ενώ ο TAP θα είναι αγωγός φυσικού αερίου με προέλευση το Αζερμπαϊτζάν.²⁵⁷ Τα εμπόδια στα σχέδια των Η.Π.Α που θα

²⁵⁶ Ο Δακτύλιος, ή Rimland, είναι η ορολογία που χρησιμοποιεί ο Nicholas J. Spykman για να περιγράψει την προσπάθεια ανασχεσης της μεγάλης ηπειρωτικής δύναμης που λέγεται Ρωσία, από την πρόσβασή της στις θερμότερες θάλασσες. Βλ. περισσότερο στο N. Spykman, *Η Γεωγραφία της Ειρήνης*, Μετάφραση και σχολιασμός Παναγιώτης Ι. Κελάνδριος, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2004.

²⁵⁷ Βλ. σχετικά όπως ανωτέρω υποσημείωση 215, καθώς και Κρεσέντσιο Σαντζίλιο, 21/9/2016, «*Η μυστήρια αμερικανική “μέγα-βάση” και οι μίνι-γιαφκες των τζιχαντιστών του ISIS στο Κόσοβο*», διαθέσιμο στο <http://mignatiou.com/2016/09/i-mistiria-amerikaniki-mega-vasi-ke-i-mini-giafkes-ton-tzichantiston-tou-isis-sto-kosovo/> Τελευταία επίσκεψη 9/5/17.

μπορούσε να προκαλέσει η Σερβία μειώθηκαν, ακρωτηριάζοντας τη χώρα δύο φορές, αφενός με την υποκίνηση και επίβλεψη του δημοψηφίσματος στο Μαυροβούνιο το 2006, αφετέρου με την μονομερή ανεξαρτησία και αναγνώριση του Κοσόβου το 2008, συνεπικουρούμενη από το ΔΔΧ. Έτσι η Σερβία μειώθηκε σε μέγεθος και επιρροή, χάνοντας τον έλεγχο του Κοσόβου και του Μαυροβουνίου. Ο πόλεμος εναντίων της Σερβίας το 1999 οδήγησε σε εποπτεία της Σερβίας από το ΝΑΤΟ και στην υπόσχεση για είσοδο στην Ε.Ε.

Ωστόσο, η τεράστια υποστήριξη των Η.Π.Α προς το αλβανικό στοιχείο σε Κόσοβο, ΠΓΔΜ και κοιλάδα του Πρέσοβο ενίσχυσε το αντί-δυτικό συναίσθημα των Σέρβων πολιτών και τη στροφή προς τη Ρωσία. Παράλληλα, η εμφατική επιστροφή της Ρωσίας στην διεθνή σκηνή ως παγκόσμια δύναμη, σε συνδυασμό με τις επιτυχίες της εξωτερικής πολιτικής σε Συρία και Κριμαία, οδήγησαν τη Ρωσία σε αναθέρμανση του ενδιαφέροντος για τη Βαλκανική, χρησιμοποιώντας ως δούρειο ίππο τους ισχυρούς πολιτιστικούς και θρησκευτικούς δεσμούς που τη συνδέουν με τις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων. Η αμερικανική πλευρά, προσπαθώντας να διατηρήσει την ηγεμονία και να μην επιτρέψει στη Ρωσία να αλλάξει τις ισορροπίες, φαίνεται ότι πλέον στρέφεται στον αλβανικό εθνικισμό, ως κρυφός άσος στο μανίκι, απειλώντας γενικότερα τη σταθερότητα στην περιοχή. Έτσι εξηγείται η περίεργη σχέση με τα Τίρανα, τα οποία σε άλλο σημείο της προηγηθείσας ανάλυσης, είχε αναφερθεί ότι δρουν ανεξέλεγκτα παρεμβαίνοντας απροκάλυπτα στα εσωτερικά άλλων χωρών και εκφράζοντας αλυτρωτισμούς περί Μεγάλης Αλβανίας.

Η εξαιρετική σχέση του αλβανικού στοιχείου με την Ουάσινγκτον έχει καλλιεργηθεί εδώ και αρκετά χρόνια, τόσο με την υποστήριξη προς το Κόσοβο, όσο και στην επίλυση της κρίσης της ΠΓΔΜ το 2001, όταν οι Η.Π.Α και η Ε.Ε επέβαλαν στην ουσία τη συμφωνία της Αχρίδας, αναβαθμίζοντας τα μέγιστα το ρόλο της αλβανικής μειονότητας στη δημόσια ζωή της χώρας. Η ενίσχυση του αλβανικού εθνικισμού για ένωση των αλβανικών περιοχών λειτουργεί στην ουσία ως μήνυμα με πολλούς αποδέκτες, εφόσον απειλείται με νέο ακρωτηριασμό η Σερβία (κοιλάδα Πρέσοβο), με διάλυση η ΠΓΔΜ, αλλά και γειτονικές χώρες που τρέφουν φιλορωσικά αισθήματα.²⁵⁸ Στην πραγματικότητα πρόκειται για μια

²⁵⁸ Βλ. σχετικά “Moscow is regaining sway in the Balkans” 25/2/17, στο <http://www.economist.com>, επίσης άρθρο Leonid Bershidsky, “Russia Re-Enacts the Great Game in the Balkans”, 19/1/17, διαθέσιμο στο <https://www.bloomberg.com/view/articles/2017-01-19/russia->

αμοιβαία επωφελή συνεργασία (win-win), εφόσον με τη βοήθεια του αλβανικού στοιχείου-αφοσιωμένο στην αμερικανική βούληση- οι Η.Π.Α θα παραμείνουν η μόνη κυρίαρχη δύναμη στα Βαλκάνια και με τη βοήθεια των Αμερικανών, ο αλβανικός στόχος για την υλοποίηση μιας Μεγάλης Αλβανίας θα λάβει άλλο ένα άλμα προς τα εμπρός.

Οι γεωστρατηγικοί σχεδιασμοί της Ουάσινγκτον φαίνεται ότι συνεχίζουν αταλάντευτα να εξυπηρετούνται και με τη νέα Κυβέρνηση του Donald Trump, εξηγώντας έτσι τις περίεργες δηλώσεις του αμερικανού Αξιωματούχου Dana Rohrabacher στην αλβανική τηλεόραση, που αναφέρθηκαν ανωτέρω (σελ. 21-22 της παρούσης). Μάλιστα, ο νέος Πρόεδρος των Η.Π.Α μέσω επιστολής που απέστειλε στον Πρόεδρο του Κοσόβου Hasim Thaci, συνεχάρη το λαό του Κοσόβου για την επέτειο της ημέρας της Ανεξαρτησίας 17 Φεβρουαρίου.²⁵⁹ Πιθανότατα, οι δηλώσεις του Rohrabacher στην αλβανική τηλεόραση ήταν ένα ακόμα μήνυμα προς τη Σερβία αναφορικά με τις αποσχιστικές διαθέσεις που εντείνονται στην Republika Srpska της Βοσνίας και τον Σέρβο ηγέτη Milorad Dodik. Η δέσμευση του Dodik για δημοψήφισμα ενοχλεί τις Η.Π.Α, με αποτέλεσμα την αντίστοιχη ενθάρρυνση του αλβανικού στοιχείου για διενέργεια δημοψηφίσματος με το ερώτημα της ένωσης των Αλβανών της Βαλκανικής.²⁶⁰

Η Αμερική και οι σημαντικότερες σε ισχύ Ευρωπαϊκές χώρες κατέβαλλαν σοβαρές διπλωματικές προσπάθειες για την αναγνώριση της μονομερούς ανακήρυξης της ανεξαρτησίας του Κοσόβου, αποδεικνύοντας ότι η διεθνής υποστήριξη και αναγνώριση για τη νομιμότητα μιας ανακήρυξης ανεξαρτησίας είναι περισσότερο πολιτική παρά νομική. Στο σημείο αυτό μεγάλες είναι οι ευθύνες του ΔΔΧ, το οποίο απώλεσε μιας πρώτης τάξεως ευκαιρία για την προαγωγή του κύρους του Δικαστηρίου, την θεμελίωση της πεποίθησης Διεθνούς Δικαίου πέρα από πολιτικά, γεωπολιτικά και οικονομικά συμφέροντα και την ανάπτυξη της

[re-enacts-the-great-game-in-the-balkans](#) τελευταία επίσκεψη 9/5/17, αλλά και σχετικά με την εκλογή του φιλορώσου Προέδρου στη Βουλγαρία στο άρθρο του Dimitar Bechev, "A very Bulgarian drama: What Rumen Radev's presidential election victory means for Bulgarian politics", 14/11/16, διαθέσιμο στο <http://blogs.lse.ac.uk/euoppblog/2016/11/14/rumen-radev-bulgaria-russia-president> Τελευταία επίσκεψη 9/5/17.

²⁵⁹ Βλ. σχετικά, "Trump sends message to Thaci on anniversary of Kosovo UDI", 16/2/2017, διαθέσιμο στο

http://www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2017&mm=02&dd=16&nav_id=100536

Τελευταία επίσκεψη 11/5/17.

²⁶⁰ Βλ. "Kosovo should have referendum on unification with Albania", 29/9/2016 και "Albanians encouraged by "somebody" to talk about referendum", 30/9/2016 και τα δύο άρθρα διαθέσιμα στο <http://www.b92.net> Τελευταία επίσκεψη 11/5/17.

απαραίτητης νομολογίας για θέματα όπως η απόσχιση, η αυτοδιάθεση των λαών, η εδαφική ακεραιότητα των Κρατών και οι νομικές συνέπειες της αναγνώρισης μιας ανεξαρτησίας ως νόμιμης, θέματα για τα οποία το Διεθνές Δίκαιο παρουσιάζει νομολογιακά κενά.

Εξετάζοντας τη Γνωμοδότηση του Δικαστηρίου με μια πιο προσεκτική ματιά, είναι εμφανές ότι το Δικαστήριο δεν επικεντρώθηκε στη μονομερή φύση της ανακήρυξης ανεξαρτησίας του Κοσόβου, αλλά μίλησε γενικά για «ανακήρυξη ανεξαρτησίας», λέγοντας ότι *δεν παραβιάζει το Διεθνές Δίκαιο (do not violate International Law)*, και όχι ότι το Κόσοβο δικαιούται ή πληροί τις προϋποθέσεις να είναι ανεξάρτητο Κράτος. Επιπρόσθετα, δεν αναφέρθηκε στις νομικές συνέπειες της ανακήρυξης ανεξαρτησίας, ούτε έκανε λόγο για το αν η αναγνώριση της ανεξαρτησίας του Κοσόβου από άλλα κράτη είναι έγκυρη ή νόμιμη. Τέλος, το Δικαστήριο απέφυγε να εμπλακεί με το ερώτημα εάν ο λαός του Κοσόβου έχει το δικαίωμα να αποσχιστεί από τη Σερβία, λόγω του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης ή της επανορθωτικής αυτοδιάθεσης (remedial Secession), βάσει της κατάστασης που επικρατούσε στην περιοχή.

Η Γνωμοδότηση αυτή του Δικαστηρίου επέτρεψε την καλλιέργεια μεγάλων φιλοδοξιών στα απανταχού αποσχιστικά κινήματα, τα οποία έσπευσαν να εκμεταλλευτούν την Απόφαση με σκοπό να ικανοποιήσουν τα δικά τους αιτήματα και είναι σίγουρο ότι στο μέλλον θα υπάρξουν σοβαροί κλυδωνισμοί του παγκόσμιου συστήματος από αντίστοιχες περιπτώσεις. Η αρχή έγινε με την Κριμαία, ενώ οι περιπτώσεις της Σκωτίας και της Καταλονίας σε Ηνωμένο Βασίλειο και Ισπανία, καθώς και η περίπτωση της Ταϊβάν με την Κίνα, δεσπάζουν ως οι σοβαρότερες, εφόσον αφορούν άμεσα χώρες μεγάλης και μέσης ισχύος.

Οι κίνδυνοι για την Ελλάδα από τις γεωπολιτικές ανακατατάξεις στα Βαλκάνια είναι κάτι παραπάνω από εξόφθαλμοι, εφόσον στη γειτονία μας διαδραματίζονται γεωπολιτικά παίγνια παγκόσμιας εμβέλειας που θα έπρεπε να έχουν συνεγείρει τις πολιτικές ηγεσίες εδώ και αρκετά χρόνια. Η Γνωμοδότηση του ΔΔΧ για το Κόσοβο ενεργοποίησε αμέσως την ακαδημαϊκή κοινότητα της Τουρκίας που με άρθρα και papers ενημέρωσαν τη διεθνή ακαδημαϊκή κοινότητα για το «δίκαιο» αίτημα της αναγνώρισης της Δημοκρατίας Βορείου Κύπρου.²⁶¹

²⁶¹ Βλ. ενδεικτικά Nejat Dogan, “*Ramifications Of The ICJ Kosovo Advisory Opinion For The Turkish Republic Of Northern Cyprus*” Anadolu University, Faculty of Economics, Department of International Relations, διαθέσιμο στο

Παράλληλα, ο μουσουλμανικός άξονας που μεθοδεύει η Τουρκία και θα την ενώνει με την Κεντρική Ευρώπη περνάει από τη Θράκη. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η Τουρκία με δωρεές εκατομμυρίων ευρώ εξακολουθεί την επεκτατική της πολιτική με κατασκευή τζαμιών, διάδοση της τουρκικής γλώσσας, κατασκευές σχολείων, γυμνασίων, ακόμα και πανεπιστημίων²⁶² ενώ ήδη διαθέτει ισχυρά πολιτικά ερείσματα σε Αλβανία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, ΠΓΔΜ και Βουλγαρία. Αμέσως μετά την διακήρυξη της ανεξαρτησίας του Κοσόβου, έλαβε χώρα στην Ελληνική Θράκη η ίδρυση συλλόγου με την ονομασία «Τουρκική Μειονότητα Θράκης», από τον ψευδομουφτή της Ξάνθης Αχμέτ Μέτε.

Η εργαλειοποίηση της Αλβανίας και του αλβανικού εθνικισμού από τις Η.Π.Α όπως περιγράφηκε ανωτέρω, αποτελεί μείζον πρόβλημα για την Ελλάδα, εφόσον η «Μεγάλη Αλβανία» που ονειρεύονται οι Αλβανοί περιλαμβάνει τμήματα της χώρας μας. Στο πλαίσιο αυτό πληθαίνουν συνεχώς οι αναφορές και οι προκλήσεις των γειτόνων περί «Τσαμουριάς», «γενοκτονίας» και διεκδίκηση αποζημιώσεων για δήθεν περιουσίες των Τσάμηδων που καταχράστηκαν ελληνικές κοινότητες της Ηπείρου.²⁶³ Παράλληλα, με συνεχείς μεθοδεύσεις τα Τίρανα προσπαθούν να εξοντώσουν την ελληνική μειονότητα της Νότιας Αλβανίας και την Ελληνορθόδοξη Εκκλησία. Η αποθράσυνση των Αλβανών γίνεται με τη σιωπηλή αποδοχή των Η.Π.Α και της Ε.Ε και οι πολιτικές ηγεσίες στη χώρα μας φαίνεται να μη αντιλαμβάνονται ότι θα έπρεπε ήδη να έχει υπάρξει ομόφωνη και ισχυρή αντίδραση προς την Ε.Ε και την Αλβανία.

Η Ελλάδα παρά τα οικονομικά προβλήματα που αντιμετωπίζει, παραμένει η μοναδική χώρα στην περιοχή που αποτελεί πόλο σταθερότητας και διαθέτει όλα τα γεωστρατηγικά πλεονεκτήματα ώστε να αποτελέσει ενεργειακό κόμβο. Ωστόσο, αν οι πολιτικές ηγεσίες δεν αντιληφθούν άμεσα την κρισιμότητα της περιόδου που διανύουμε και δεν σταματήσουν να αναλώνονται σε εσωτερικές μικροπολιτικές έριδες χωρίς να βλέπουν τη «μεγάλη εικόνα» που διαμορφώνεται στο χάρτη, τότε

<http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarreview/tekmakale/2013-1/2.pdf>,
επίσκεψη 1/4/17.

Τελευταία

²⁶² Βλ. «Erdogan calls for Turkish schools in Germany and dual citizenship», διαθέσιμο στο <http://www.dw.com/en/erdogan-calls-for-turkish-schools-in-germany-and-dual-citizenship/a-5388475> Τελευταία επίσκεψη 11/4/17.

²⁶³ Βλ. σχετικά «Ο πρόεδρος της Αλβανίας θέτει θέμα Τσαμουριάς», 9/5/2017, διαθέσιμο στο <http://www.star.gr/kosmos/369644/o-proedros-ths-albanias-thetei-thema-tsamoyrias> Τελευταία επίσκεψη 12/4/17.

πιθανότατα η Ελλάδα να ξυπνήσει μια μέρα, διαπιστώνοντας, ότι το όνειρο της να γίνει ενεργειακός κόμβος ήταν μόνο όνειρο.

6. ANTI ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Η Βαλκανική Χερσόνησος αναμφίβολα είναι η περιοχή της Ευρώπης με τις περισσότερες πολεμικές συγκρούσεις διαχρονικά, εφόσον για αιώνες αποτέλεσε το σύνορο μεταξύ μεγάλων αυτοκρατοριών και τη γέφυρα μεταξύ δύο διαφορετικών πολιτισμών, της Δύσης με την Ανατολή. Η επισήμανση αυτή από μόνη της εξηγεί την τεράστια γεωπολιτική αξία της περιοχής, ωστόσο οι λαοί της Βαλκανικής παρουσιάζουν ένα ιδιαίτερο μωσαϊκό εθνοτήτων, θρησκειών και πολιτιστικής κουλτούρας, που δυσκόλευαν πάντα τις μεγάλες δυνάμεις που προσπάθησαν να επικρατήσουν στην περιοχή.

Σήμερα, μετά από μια περίοδο σχετικής ηρεμίας στην περιοχή, τα Βαλκάνια αναμένεται να πάρουν τη σκυτάλη από το πεδίο της Μέσης Ανατολής στον αγώνα των Μεγάλων Δυνάμεων για επικράτηση και έλεγχο των ενεργειακών κοιτασμάτων. Οι γεωπολιτικοί παράγοντες που αναμένεται να επηρεάσουν αυτή την επικράτηση είναι πάρα πολλοί, είναι ευμετάβλητοι και προκαλούν συνεχείς ανακατανομές της ισχύος.

Στην παρούσα εργασία έγινε μια προσπάθεια να αποτυπωθεί η ανακατανομή της ισχύος που προκαλεί ο Γεωπολιτικός Παράγοντας της Γνωμοδότησης του ΔΔΧ, σύμφωνα με την οποία η μονομερής διακήρυξη ανεξαρτησίας του Κοσόβου δεν παραβιάζει το Διεθνές Δίκαιο. Ο συγκεκριμένος γεωπολιτικός παράγοντας, πέραν του γεγονότος ότι έχει ιδιαίτερη βαρύτητα ως Απόφαση του ανωτάτου τη τάξει Δικαστικού Οργάνου των Η.Ε, αποδεικνύεται εξαιρετικά επίκαιρος εφόσον την τρέχουσα περίοδο παρακολουθούμε μια έξαρση αποσχιστικών κινημάτων, τα οποία εκμεταλλεύονται αυτήν ακριβώς την Απόφαση με σκοπό να επιτύχουν τους γεωπολιτικούς τους σκοπούς. Ιδιαίτερα όμως στα Δυτικά Βαλκάνια φαίνεται ότι ο Γεωπολιτικός Παράγοντας που εξετάστηκε δύναται να προκαλέσει τεράστιες γεωπολιτικές ανακατατάξεις με σημείο αναφοράς τον αλβανικό εθνικισμό.

Τα συμπεράσματα της μελέτης είναι εξόχως αποκαλυπτικά, τόσο για την ανακατανομή ισχύος των Μεγάλων Δυνάμεων στη γεωπολιτική σκακιέρα των Βαλκανίων, όσο και για τη σχέση της ισχύος με το Διεθνές Δίκαιο. Η εργαλειοποίηση του Διεθνούς Δικαίου για την προώθηση των συμφερόντων του ισχυρού, όπως αποδεικνύεται στην περίπτωση του Κοσόβου, επιβεβαιώνει την ορθότητα της ρήσης που συχνά επικαλείται ο Καθηγητής Ι. Μάζης, ότι «Διεθνές

Δίκαιο είναι το δίκαιο κατάλληλα ενισχυμένο με στρατό, αεροπορία και ναυτικό». Παράλληλα, τα συμπεράσματα από τη μελέτη του συγκεκριμένου Γεωπολιτικού Παράγοντα έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα για τις γεωστρατηγικές επιδιώξεις και τα εθνικά θέματα της Ελλάδος, σε ότι έχει να κάνει με τις ενεργειακές οδούς και τη Δυτική Θράκη.

Όπως αναφέρθηκε, οι γεωπολιτικοί παράγοντες που θα επηρεάσουν την ανακατανομή ισχύος στα Βαλκάνια είναι αρκετοί και ίσως ο σημαντικότερος να είναι οι ρότες των ενεργειακών αγωγών. Συνεπώς, θα ήταν εξαιρετικά ενδιαφέρονσα μια μελέτη με τη μέθοδο της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης ως προς το συγκεκριμένο γεωπολιτικό παράγοντα, ενώ ταυτόχρονα θα αποτελούσε χρήσιμο εργαλείο για τα εθνικά συμφέροντα και τα ενεργειακά κοινά της Κύπρου. Ο αγώνας δρόμου για τα περάσματα των αγωγών της Νοτιοανατολικής Μεσογείου αναμένεται ιδιαίτερα σκληρός τα επόμενα χρόνια στην προσπάθεια της Δύσης να απεξαρτηθεί από το Ρωσικό φυσικό αέριο. Παράλληλα, οι ροές που θα ακολουθήσουν οι αγωγοί θα αναβαθμίσουν γεωπολιτικά τις χώρες από τις οποίες θα περάσουν και πέραν της μεγάλης αντιπαράθεσης μεταξύ Δύσης και Ανατολής, η αντιπαράθεση θα κορυφωθεί και μεταξύ Ελλάδος – Τουρκίας.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Α»

ΟΙ ΧΑΡΤΕΣ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ/ΣΥΜΠΛΟΚΟΥ – ΥΠΟΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ - ΥΠΕΡΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

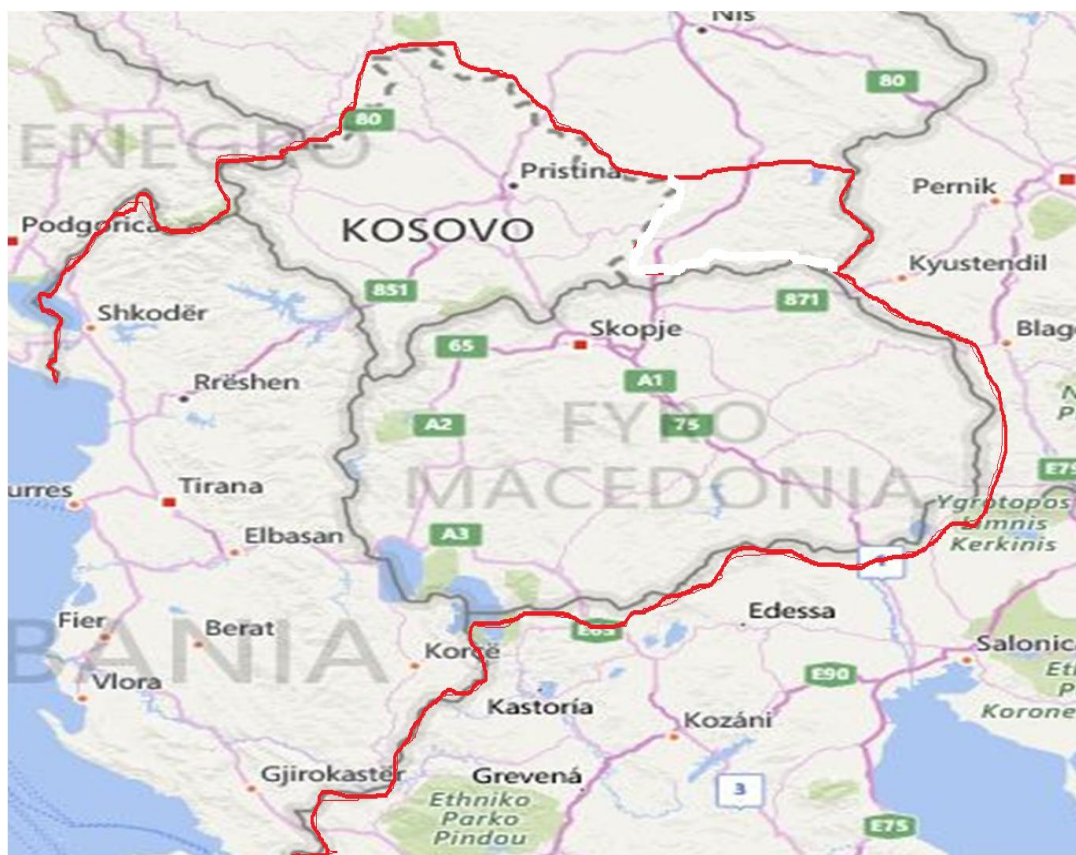
ΧΑΡΤΗΣ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ / ΣΥΜΠΛΟΚΟΥ

Με κόκκινο χρώμα έχει επισημανθεί η περιοχή του συστήματος των Βαλκανίων – Ανατολικής Μεσογείου.

Πηγή: <http://www.printcenter.com.gr/europe-map-greek-EU1.html> Τελευταία επίσκεψη 14/3/17.

ΧΑΡΤΗΣ ΥΠΟΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Με κόκκινο χρώμα έχει επισημανθεί η περιοχή των χωρών του υποσυστήματος. Αλβανία – Κόσσοβο – Κοιλάδα Presovo – FYROM.

Πηγή: http://www.worldmapfinder.com/BingMaps/El_Europe.html Τελευταία επίσκεψη 14/3/17

ΧΑΡΤΗΣ ΥΠΕΡΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Με κόκκινο χρώμα έχει επισημανθεί ο χάρτης του Υπερσυστήματος που αποτελείται από τις Η.Π.Α και την Ευρασία.

Πηγή: <http://oopsgreece.blogspot.gr/2015/11/7.html> Τελευταία επίσκεψη: 14/3/17

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Β»

**Η ΑΠΟΦΑΣΗ 1244/199 ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΤΩΝ
Η.Ε**

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Γ»

**ACCORDANCE WITH INTERNATIONAL LAW OF THE
UNILATERAL DECLARATION OF INDEPENDENCE IN
RESPECT OF KOSOVO**

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

- Κωφός, Ε., Το Κοσσυφοπέδιο και η αλβανική ολοκλήρωση, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1998.
- Μάζης, Ι.,Θ., «Γεωπολιτική. Η Θεωρία και η Πράξη», εκδόσεις ΕΛΙΑΜΕΠ/Παπαζήσης, Αθήνα, 2002
- Μάζης, Ι., Θ., «Μεταθεωρητική Κριτική Διεθνών Σχέσεων και Γεωπολιτικής. Το νεοθετικιστικό πλαίσιο», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2012
- Συλλογικό έργο «ΚΟΣΟΒΟ», επιμέλεια Περράκης, Σ., εκδ. Ι. Σίδερης, Αθήνα, 2008
- Σιούσιουρας Μεγάλη Ιδέα και Εθνική Ολοκλήρωση, στο Κουβετάρης Γ., - Ρουδομέτωφ Β., - Κουτσούκης Κ., επιμ. Κουβετάρης Α., Τα Νέα Βαλκάνια: Από την γεωπολιτική της μετάβασης στην προοπτική της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, εκδόσεις Ηρόδοτος, Αθήνα, 2009.
- Μοσχόπουλος, Δ., (Πρέσβης ΠΥΑ, Επικεφαλής Ελληνικού Γραφείου Συνδέσμου στην Πρίστινα), από την Διημερίδα της Ανωτάτης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου, «ΒΑΛΚΑΝΙΑ: Ιστορική Προσέγγιση - Διαμορφωθείσα Κατάσταση - Εξελίξεις», 30 Νοε – 1 Δεκ 2011
- ΝΑΥΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ, Δεκ.2011-Φεβ 2012, Τεύχος 579, Τόμος 172.
- Στάμκος, Γ., «Γκρίζα Ελλάδα: Η Ανατομία του Ελληνικού Συνδρόμου», β' έκδοση, εκδόσεις Άγνωστο, Θεσσαλονίκη, 2007.
- N. Strykman, Η Γεωγραφία της Ειρήνης, Μετάφραση και σχολιασμός Παναγιώτης Ι. Κελάνδριας, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2004.

Ξενόγλωσση

- Batakovic, D. “The Kosovo Chronicles”, εκδόσεις PLATO, Beograd, 1992
- Batakovic', D., “Kosovo and Metohija Living in the Enclave”, edited by D. Batakovic', εκδ. Institute for Balkan Studies, 2007
- Batt Judith, «The International Court of Justice's forthcoming opinion: What difference will it make?», FRIDE Policy Brief, No 52.

- Bertelsmann Foundation. 2014. “Bertelsmann Transformation Index – Kosovo Country Report 2014”.
- Bothe M. «Kosovo – So What? The Holding of the International Court of Justice is not the Last Word on Kosovo’s Independence», German Law Journal, Vol.11, No 8, 2010.
- Bozic Ivana, Milos Stanojkovic, Dina Milanovic, POLICY BRIEFS, Kosovo Parliamentary Elections 2014:Serb Community Towards new political reality, June 2014
- Brey, H., «Kosovo and the Cyprus Scenario-a Nightmare and a Missed Opportunity», Sudosteuropa-Mitteilungeng 4, 2007
- Cassese A., European Journal of International Law, Issue Vol. 10 1999.
- Cirkovic, E., “Kosovo in the ICJ – The Case. An Analysis of the ICJ Advisory Opinion on Kosovo’s Unilateral Declaration of Independence”, German Law Journal, Vol. 11, No 8, 2010.
- COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT, Kosovo 2015 Report, Brussels 10/11/2015.
- Crisis Group, North Kosovo: Dual Sovereignty in Practice, Europe Report N°211, 14 March 2011.
- Deloy C., “Early Elections in Kosovo after the dissolution of Parliament”, Foundation Robert Shuman, June 2014
- Dogan Nejat, “*Ramifications Of The ICJ Kosovo Advisory Opinion For The Turkish Republic Of Northern Cyprus*” Anadolu University, Faculty of Economics, Department of International Relations.
- Elections in Kosovo, International Foundation for Electoral Systems.
- EUROPEAN COMMISSION, Kosovo 2016 Report, Brussels, 9/11/2016.
- Glenny, M., The Balkans: Nationalism, War and the Great Powers 1804–1999, εκδ. Viking, New York, 1999
- Griessler, C., (2014), The Albanians in Macedonia: The Role of International Organizations in Empowering the Ethnic Albanian Minority, ECMI WORKING PAPER #79 SEPT 2014
- Howse R. & Teitel R., «Delphic Dictum: How Has the ICJ Contributed to the Global Rule of Law by its Ruling on Kosovo? », German Law Journal, Vol. 11, No 8, 2010.

- Independent International Commission on Kosovo, “THE KOSOVO REPORT”, εκδ. Oxford University Press, New York, 2000.
- Judah, T., “Kosovo: What everyone needs to know”, Oxford University Press, New York, 2008.
- Judah T. «The SERBS, History, Myths & the Destruction of Yugoslavia», second edition, Yale University Press, 2000.
- KOSOVO Calling, International Conference to Launch Position Papers on Kosovo’s Relation with EU and Regional Non-recognizing Countries, published by: Kosovo Foundation for Open Society and British Council
- Kovacevic Mladen, «The Influence of Kosovo’s Independence on the Stability of the Region», Webster University, St Liouis, Missouri, 2008.
- Lara M. Pair, «Judicial Activism in the ICJ Charter Interpretation», ILSA J. Int’l & Comp. L. 2001.
- Mahasen M. Aljaghoub, «The Advisory Function of the International Court of Justice 1946-2005», εκδ. Springer Law International, Berlin, 2006.
- Maud Edgren-Schori, Dedora Garcia-Orrico, Pierre Schori, Shahrbanou Tadjbakhsh, Gilles Yabi, Security Council Resolutions Under Chapter VII, edition Blanka Antonini, FRIDE, Madrid, 2009.
- Mineiro M., “The Cowardice of the Restrictive Advisory Opinion Approach: A Failure of the ICJ to exercise its judicial prerogative in the application of General Principles of International Law in fulfillment of International Peace and Security” Memo Prepared for the Hague Academy of International Law – Summer Public International Law Directed Studies Program , 4 August 2010
- Minority Rights Group Report, «Filling the Vacuum: Ensuring Protection and Legal Remedies for Minorities in Kosovo», 2009.
- Murphy S., Reflections on the ICJ Advisory Opinion on Kosovo: Interpreting Security Council Resolution 1244 (1999), in THE LAW AND POLITICS OF THE KOSOVO ADVISORY OPINION (Michael Wood & Marko Milanovic eds., Oxford University Press), 2013.
- Nations in Transit 2013: Authoritarian Aggression and the Pressures of Austerity by Sylvana Habdank-Kołaczowska, Annual Analysis of Democratic Development, Freedom House’s.

- Dr. Richemond-Barak Daphné, «The International Court of Justice on Kosovo: Missed Opportunity or Dispute 'Settlement'?», Hague Yearbook of International Law, 2011.
- Rosenne, S., THE WORLD COURT: WHAT IT IS AND HOW IT WORKS, εκδ. Martinus Nijhoff, έκτη έκδοση, 2003.
- Shqipe Mjekipi, Michael Gallagher, Electoral Studies Journal, Vol. 38.
- The World Bank Group in Kosovo, Country Snapshot», April 2015
- Triantafyllou, G., «KFOR and provisions of security in Northern Kosovo: Tracing the sources of protracted insecurity», ELIAMEP, Working Paper No 48/2014, May 2014.
- UNODC, “Corruption in Kosovo Bribery as experienced by the population”, United Nations Office On Drugs and Crime, Vienna, 2012
- Upendra D. Acharya, «ICJ’s Kosovo Decision Economical Reasoning of Law and Questions of Legitimacy of the Court.
- Vickers, M., “Between Serb and Albanian, A History of Kosovo”, Columbia University Press, New York, 1998
- Vickers, M., “The Albanians, A Modern History” εκδ. I.B.TAURIS, Νέα Υόρκη, Λονδίνο, 1995
- Vickers, M., Pettifer, J., “Albania: From Anarchy to a Balkan Identity”, εκδ. HURST, Νέα Υόρκη, 1997.
- Vidmar, J., “International Legal Responses to Kosovo’s Declaration of Independence”, Vanderbilt Journal of Transnational Law, 2009.
- Vracic Alida, “Turkey’s Role in the Western Balkans” Stiftung Wissenschaft und Politik German Institute for International and Security Affairs, SWP Research Paper, RP 11, Berlin, December 2016.
- Dr Weller, Cambridge University, ομιλία στο International Law Discussion Group Meeting, με θέμα: Kosovo: The ICJ Opinion - What Next? που διεξήχθη την 21/9/2010, Chatham House, London.

Ελληνόγλωσση Αρθρογραφία

- *Βουλευτής του Τραμπ: «Η ΠΓΔΜ δεν είναι καν χώρα! -Να διαμελιστεί, οι μισοί Αλβανία και οι άλλοι Βουλγαρία», 8/2/17, διαθέσιμο στο <http://www.iefimerida.gr/news/317966/voyleytis-toy-tramp-i-pgdm-den->*

[einai-kan-hora-na-diamelistei-oi-misoi-alvania-kai-oi Τελευταία επίσκεψη 3/4/17](#)

- «Δημοψήφισμα για ανεξαρτησία ζητά η Καταλονία απ' τη Μαδρίτη -Όπως οι Σκωτσέζοι», 20/3/2017, διαθέσιμο στο <http://www.iefimerida.gr> Τελευταία επίσκεψη 27/4/17.
- Δουλγκέρη, Φ., 31/3/2017, «Δεύτερο δημοψήφισμα για ανεξαρτησία ζητάει η Σκωτία», διαθέσιμο στο <http://gr.euronews.com> Τελευταία επίσκεψη 27/4/17.
- Καρβουνόπουλος, Π., 19/3/17, «Στρατό στο Κόσσοβο θέλει να φτιάξει ο Θάτσι», διαθέσιμο στο <http://www.militaire.gr>, Τελευταία επίσκεψη 27/3/17.
- Κουγιάννου Α., «»Μύθοι και αλήθειες για το Κόσσοβο, ή όσα δεν γνωρίζεται», 14/12/14, διαθέσιμο στο <http://www.huffingtonpost.gr> Τελευταία επίσκεψη 16/3/17.
- Κρεσέντσιο Σαντζίλιο, 21/9/2016, «Η μυστήρια αμερικανική “μέγα-βάση” και οι μίνι-γιάφκες των τζιχαντιστών του ISIS στο Κόσσοβο», διαθέσιμο στο <http://mignatiou.com> Τελευταία επίσκεψη 9/5/17.
- «Ο πρόεδρος της Αλβανίας θέτει θέμα Τσαμουριάς», 9/5/2017, διαθέσιμο στο <http://www2.star.gr> Τελευταία επίσκεψη 12/4/17.
- Στέλιος Περράκης, «Η Ελλάδα και η Χάγη», 14/12/2012. Διαθέσιμο στο <http://www.foreignaffairs.gr>, Τελευταία επίσκεψη 5/3/17.
- Dr Σαρίδης, Εμμ., 27/2/2008, «Η αρπαγή του Κοσσόβου και οι συνέπειές της για την Ελλάδα», διαθέσιμο στο <http://berlin-athen.eu> Τελευταία επίσκεψη 9/5/17.
- «Σκόπια: Ανακηρύχθηκε η Δημοκρατία της Ιλλυρίδας», 18/9/2014, διαθέσιμο στο http://www.echedoros-a.gr/2014/09/blog-post_104.html Τελευταία επίσκεψη 2/4/17.

Ξενόγλωσση Αρθρογραφία

- «Albania-Kosovo Highway Costs Soar To 2 Billion Euros», 23/4/14, διαθέσιμο στο <http://www.balkaninsight.com> Τελευταία επίσκεψη 1/4/7.
- “Albania and Kosovo to unite, inside EU or not: Albanian PM” διαθέσιμο στο <http://www.reuters.com> Τελευταία επίσκεψη 2/4/17.

- “*Albanian Parties Set Terms For Macedonia's Next Gov*”, 8/1/17, διαθέσιμο στο <http://www.balkaninsight.com> Τελευταία επίσκεψη 2/4/17.
- Ari Rusila, «*Kosovo: Two years of Pseudo-State* », διαθέσιμο στο <https://arirusila.wordpress.com/2010/02/20/kosovo-two-years-of-pseudo-state> Τελευταία επίσκεψη 14/3/17.
- “*Analysts: Brexit will slow EU enlargement in the Western Balkans*”, στο <http://www.euractiv.com> Τελευταία επίσκεψη 1/4/17.
- “*Article 50 triggered: Theresa May formally begins Brexit negotiations to leave EU*”, στο <http://www.independent.co.uk> Τελευταία επίσκεψη 1/4/17.
- Barlovac, B., 18/3/2014, “*Putin Says Kosovo Precedent Justifies Crimea Secession*”, διαθέσιμο στο <http://www.balkaninsight.com> Τελευταία επίσκεψη: 25/4/17.
- Ben Kentish, 15/1/17, “*Kosovo stops Serbian train crossing border in move declared act of war*”, διαθέσιμο στο <http://www.independent.co.uk> Τελευταία επίσκεψη 30/3/17
- Brunwasser, M., 25/9/2016, “*Bosnian Serbs challenge Dayton order in referendum*”, διαθέσιμο στο <http://www.politico.eu> Τελευταία επίσκεψη 24/4/17.
- Caplan, R., “*The ICJ's Advisory Opinion on Kosovo*” διαθέσιμο στο <https://www.usip.org/sites/default/files/PB55%20The%20ICJs%20Advisory%20Opinion%20on%20Kosovo.pdf> Τελευταία επίσκεψη 20/2/17.
- Crawford, Ch., «*The ICJ's Kosovo Ruling: Now What?*», 22/7/2010, διαθέσιμο στο <http://charlescrawford.biz> Τελευταία επίσκεψη 7/3/17.
- Curtis Doebbler, “*The ICJ Kosovo Independence Opinion: Uncertain Precedent*” 23/7/2010, διαθέσιμο στο <http://www.jurist.org> Τελευταία επίσκεψη 20/2/17.
- Dimitar Bechev, “*A very Bulgarian drama: What Rumen Radev's presidential election victory means for Bulgarian politics*”, 14/11/16, διαθέσιμο στο <http://blogs.lse.ac.uk/euorppblog/2016/11/14/rumen-radev-bulgaria-russia-president> Τελευταία επίσκεψη 9/5/17.
- Edona Peci, 4/3/14, “*Kosovo to Have Armed Forces by 2019*”, διαθέσιμο στο <http://www.balkaninsight.com> Τελευταία επίσκεψη 26/3/17.

- «*Erdogan calls for Turkish schools in Germany and dual citizenship*», διαθέσιμο στο <http://www.dw.com/en/erdogan-calls-for-turkish-schools-in-germany-and-dual-citizenship/a-5388475> Τελευταία επίσκεψη 11/4/17.
- Fatmir Aliu, 3/4/2012, *Kosovo Anti-Corruption Chief Held* διαθέσιμο στο <http://www.balkaninsight.com> Τελευταία επίσκεψη 27/3/17.
- *Fox News*, *Kosovo Wins Victory as UN Court Calls Independence Declaration Legal, Rejects Serbia's Claim* (July 22, 2010), διαθέσιμο στο <http://www.foxnews.com> Τελευταία επίσκεψη 17/4/17
- Grey Carter, 29/8/2015, «*Resurrecting the Ottoman Empire: Erdogan launders millions by building mosques in Kosovo*», διαθέσιμο στο <https://theremustbejustice.wordpress.com> Τελευταία επίσκεψη 9/5/17.
- “*Hashim Thaci elected Kosovo's new president amid tear gas*” διαθέσιμο στο <http://www.bbc.com> Τελευταία επίσκεψη 27/3/17.
- Dr Ilir Kalemaj, “*Albanian-Kosovo relation: Quo Vadis?*”, διαθέσιμο στο <http://www.fes-tirana.org/media/publications/pdf-files/2014/t-141217-kosovo-albania-quovadis-eng.pdf> Τελευταία επίσκεψη 1/4/17.
- “*Kosovo should have referendum on unification with Albania*” , 29/9/2016 και “*Albanians encouraged by "somebody" to talk about referendum*”, 30/9/2016, διαθέσιμο στο <http://www.b92.net> Τελευταία επίσκεψη 11/5/17.
- *Kosovo Security Force[KSF]*, διαθέσιμο στο <http://www.globalsecurity.org> Τελευταία επίσκεψη 27/3/17.
- Leonid Bershidsky, “*Russia Re-Enacts the Great Game in the Balkans*”, 19/1/17, διαθέσιμο στο <https://www.bloomberg.com>, τελευταία επίσκεψη 9/5/17.
- Lilly Bayer, 25/7/15, “*Serbia Walking a Fine Line Between Russia and E.U*”, διαθέσιμο στο <http://globalriskinsights.com/2015/07/serbia-walking-a-fine-line-between-russia-and-eu> Τελευταία επίσκεψη 1/4/17.
- «*Macedonia blames Kosovans for deadly Kumanovo clashes*», 10/5/2015, διαθέσιμο στο <http://www.bbc.com/news/world-europe-32680904> Τελευταία επίσκεψη 2/4/17.
- “*Macedonia's Kumanovo Shootout Still Raising Suspicion*”, 10/5/16, διαθέσιμο στο <http://www.balkaninsight.com> Τελευταία επίσκεψη 2/4/17.

- Milanovic, M., “*Kosovo Advisory Opinion Preview*”, 14/7/2010, διαθέσιμο στο <http://www.ejiltalk.org/kosovo-advisory-opinion-preview> Τελευταία επίσκεψη 20/2/17.
- Mike Corder, *San Francisco Gate*, *U.N. Court Says Kosovo Independence Legal* (July 23, 2010)
- “*Moscow is regaining sway in the Balkans*” 25/2/17, στο <http://www.economist.com>, τελευταία επίσκεψη 9/5/17.
- “*Poll Reveals Support for 'Greater Albania'*”, 17/11/2010, διαθέσιμο στο <http://www.balkaninsight.com> Τελευταία επίσκεψη 2/4/17.
- Rankin, J., 9/3/17, “*Russian destabilisation of Balkans rings alarm bells as EU leaders meet*” διαθέσιμο στο <https://www.theguardian.com> Τελευταία επίσκεψη 1/4/17.
- Reckagel, Ch., 23/7/2010, “*Eastern Europe's Frozen Conflicts Look To Kosovo Ruling*”, διαθέσιμο στο <http://www.rferl.org> Τελευταία επίσκεψη 24/4/17.
- “*Serbia-Albania row over Kosovo mars historic Rama visit*”, 10/11/14, διαθέσιμο στο <http://www.bbc.com> Τελευταία επίσκεψη 2/4/17.
- “*Serbs Should boycott Kosovo Elections*”, 30/10/2009, διαθέσιμο στο <http://www.b92.net> Τελευταία επίσκεψη 27/3/17.
- «*Simma on the Lotus Dictum, An outdated Principle*», διαθέσιμο στο <https://ruwanthikagunaratne.wordpress.com/2014/04/04/lotus-case-simma-2> Τελευταία επίσκεψη 7/3/17.
- Dr Sotirovic V., 26/5/2016 “*Kosovo precedent*” and the Ukrainian crisis? διαθέσιμο στο <http://moderndiplomacy.eu> Τελευταία επίσκεψη: 25/4/17.
- *The Guardian*, 14 December 2010, “*Kosovo PM is head of human organ and arms ring Council of Europe reports*” διαθέσιμο στο <https://www.theguardian.com> Τελευταία επίσκεψη 27/3/17.
- *The Telegraph*, *Kosovo's prime minister 'key player in mafia-like gang,'* December 14, 2010, διαθέσιμο στο <http://www.telegraph.co.uk> Τελευταία επίσκεψη 27/3/17.
- Tom Burghardt, *The End of the Affair: The BND, CIA and Kosovo's Deep State*, διαθέσιμο στο

http://wikileaks.org/wiki/The_End_of_the_Affair%3F_The_BND%2C_CIA_and_Kosovo%27s_Deep_State Τελευταία επίσκεψη 1/4/17

- “Trump sends message to Thaci on anniversary of Kosovo UDI”, 16/2/2017, διαθέσιμο στο <http://www.b92.net> Τελευταία επίσκεψη 11/5/17.
- «US Ambassador to Kosovo Hired by Construction Firm He Lobbied For», 14/4/14 στο <http://www.balkaninsight.com> Τελευταία επίσκεψη 1/4/7..
- Vladislav Sotirovic, “The Destabilization of Macedonia? Greater Albania and the Process of “Kosovization”, 21/5/2015, διαθέσιμο στο <http://www.globalresearch.ca> Τελευταία επίσκεψη 2/4/17.
- Vesna Peric Zimonjic The Independent (UK), *Belgrade Loses Fight Over Kosovo Independence* (July 23, 2010).
- Violeta Hyseni, BBC NEWS, *Serbia and Kosovo React to ICJ Ruling* (July 22, 2010), διαθέσιμο στο <http://www.bbc.com> Τελευταία επίσκεψη 17/4/17.
- William Engdahl, 12/4/2012, “Kosovo’s Mafia State and Camp Bondsteel: Towards a Permanent U.S Military Presence in Southeast Europe”, διαθέσιμο στο <http://www.globalresearch.ca> Τελευταία επίσκεψη 27/3/17.

Επίσημα έγγραφα – Εκθέσεις – Αναφορές των Η.Ε/Ε.Ε/Κρατών

(Παρατίθενται με τη σειρά που τα συναντάμε στο κείμενο)

- U.N Doc. 1160 (1998), 1199 (1998), 1203 (1998), και 1239 (1999), διαθέσιμα στο <http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions> Τελευταία επίσκεψη 28/2/17
- Συμφωνία του Dayton, διαθέσιμη στο <http://www.osce.org/bih/126173> Τελευταία επίσκεψη 24/4/17.
- Rambouillet Accords, διαθέσιμες στο http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/990123_Rambouillet_Accord.pdf Τελευταία επίσκεψη: 23/1/17.
- U.N. Doc. S/RES/1244 (Jun. 10, 1999), διαθέσιμο στο <https://documents-ddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/172/89/PDF/N9917289.pdf?OpenElement> Τελευταία επίσκεψη: 24/1/17.
- U.N Doc. S/RES/787/1992, διαθέσιμο στο [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/787\(1992\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/787(1992)) Τελευταία επίσκεψη: 24/1/17.

- U.N Doc. S/RES/1251/1999, διαθέσιμο στο [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1251\(1999\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1251(1999))
Τελευταία επίσκεψη: 24/1/17.
- U.N Doc. S/RES/1225/1999, διαθέσιμο στο [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1225\(1999\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1225(1999))
Τελευταία επίσκεψη: 24/1/17.
- ON THE AUTHORITY OF THE INTERIM ADMINISTRATION IN KOSOVO, στο http://www.unmikonline.org/regulations/1999/re99_01.pdf
Τελευταία επίσκεψη: 24/1/17.
- Constitutional Framework for Provisional Self-Government in Kosovo, διαθέσιμο στο http://www.assembly-kosova.org/common/docs/FrameworkPocket_ENG_Dec2002.pdf Τελευταία επίσκεψη: 24/1/17.
- Έκθεση της Επιτροπής της Βενετίας υπ' αριθμόν 280/2004 [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2004\)033-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2004)033-e) Τελευταία επίσκεψη: 27/1/17.
- Το Σχέδιο Ahtisaari με τίτλο *Comprehensive Proposal For The Kosovo Status Settlement* στο <http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/Comprehensive%20Proposal%20.pdf> Τελευταία επίσκεψη: 27/1/17
- Report of the Special Envoy of the Secretary-General on Kosovo's Future Status, Delivered to the Security Council, U.N. Doc. S/2007/168 (Mar. 26, 2007) στο http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2007/168
Τελευταία επίσκεψη: 27/1/17.
- United Nations / General Assembly/A/Res/63/3/Oct, 8/2008, διαθέσιμο στο http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/63/PV.22
Τελευταία επίσκεψη 27/2/17.
- Stabilization and Association Agreement (SAA) διαθέσιμη στο <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10728-2015-REV-1/en/pdf> Τελευταία επίσκεψη 17/3/17

- Το Σύνταγμα του Κοσσόβου, διαθέσιμο στο <http://www.kushtetutakosoves.info/repository/docs/Constitution.of.the.Republic.of.Kosovo.pdf> Τελευταία επίσκεψη 28/3/17
- Η «Συμφωνία των Βρυξελλών» (Μεταξύ Πρίστινας - Βελιγραδίου), Απρίλιος 2013 <http://www.rferl.org/a/text-leaked-copy-serbia-kosovo-agreement-brussels/24963542.html> Τελευταία επίσκεψη 15/3/17.
- Οι 4 νέες συμφωνίες Πρίστινας - Βελιγραδίου, Αύγουστος 2013, στο <http://www.balkaninsight.com/en/article/serbia-kosovo-reach-four-key-agreements-08-26-2015> Τελευταία επίσκεψη 15/3/17
- Αναφορά του Κοσσόβου προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή Εξωτερικών Υποθέσεων (EEAS) στο [http://www.kryeministriks.net/repository/docs/KOSOVO_BRIEF_REPORT_ON BRUSSELS AGREEMENTS STATE OF PLAY 251115.pdf](http://www.kryeministriks.net/repository/docs/KOSOVO_BRIEF_REPORT_ON_BRUSSELS_AGREEMENTS_STATE_OF_PLAY_251115.pdf) Τελευταία επίσκεψη 16/3/17.
- Καταστατικό του ΔΔΧ στο http://legal.un.org/avl/pdf/ha/sicj/icj_statute_e.pdf Τελευταία επίσκεψη 20/2/17.
- U.N Charter διαθέσιμος στο <http://www.un.org/en/charter-united-nations/index.html> Τελευταία επίσκεψη 20/2/17
- ICJ's Advisory Opinion και οι αγορεύσεις των Δικαστών, διαθέσιμα στο <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=4&case=141&p3=4> Τελευταία επίσκεψη 10/5/17.
- Διακήρυξης Ανεξαρτησίας του Κοσσόβου, (Unilateral Declaration of Independence) στο <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7249677.stm> Τελευταία επίσκεψη 27/2/17.
- Written Proceedings και Oral Statements των Κρατών, διαθέσιμες στο <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=4&case=141&code=kos&p3=1> Τελευταία επίσκεψη 4/3/17.

Άλλα Ιστολόγια

(Παρατίθενται με τη σειρά που τα συναντάμε στο κείμενο)

- <http://www.kosovothanksyou.com> Τελευταία επίσκεψη 1/4/7.

- <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/humanrightsreport/#wrapper> Τελευταία επίσκεψη 2/4/17.
- <https://www.rks-gov.net/en-US/Qytetaret/Siguria/Pages/KFOR.aspx> Τελευταία επίσκεψη 26/3/17.
- <https://militarybases.com/camp-bondsteel-army-base-in-ferizaj-kosovo> Τελευταία επίσκεψη 26/3/17.
- <http://www.globalsecurity.org/military/world/europe/ks-ksf.htm> Τελευταία επίσκεψη 26/3/17.
- <https://www.rks-gov.net/en-US/Qytetaret/Siguria/Pages/KFOR.aspx> Τελευταία επίσκεψη 26/3/17.
- www.IFES.org Τελευταία επίσκεψη 1/4/17.
- <http://minorityrights.org/minorities/serbs-3> Τελευταία επίσκεψη 15/3/17.
- <http://www.internal-displacement.org> Τελευταία επίσκεψη 28/3/17.
- <http://www.newsbomb.gr/kosmos/news/story/421793/pos-oi-rosoi-katelavan-tin-krimaia-hartes> Τελευταία επίσκεψη:25/4/17
- <http://www.printcenter.com.gr/europe-map-greek-EU1.html> Τελευταία επίσκεψη 14/3/17.
- http://www.worldmapfinder.com/BingMaps/El_Europe.html Τελευταία επίσκεψη 14/3/17
- <http://oopsgreece.blogspot.gr/2015/11/7.html> Τελευταία επίσκεψη:14/3/17.